

ZGODOVINA CELJA

I. del

Prazgodovinska in rimska Celeja

Z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici

Spisal

Janko Orožen

Celje 1927

Založila Goričar & Leskovšek

LIBRARY
SERIALS
ACQUISITION
DEPARTMENT
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY

78911/4-3

1993

D 1993/371

ZGODOVINA CELJA.

Priznanje za ... Celoja
I ...

LJUDVIT GROZN

Cela 1937.

Ludov. Grozn & Ljudov.

ZGODOVINA CELJA.

I. del.

Prazgodovinska in rimska Celeja.

Z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici.

Spisal

JANKO OROŽEN.

Janko Orožen

Celje 1927.

Založila Goričar & Leskovšek.

NGODOVINA CELJA.

I. del.

Praxgodovinska in rimska Celja.

Z arheoloških raziskovanj po mestu, mestni in okolici.

ZVEZNA TISKARNA V CELJU
(predstavnik Mian Četina)

JANKO GROŽEN

Celje 1937.

Založba Gortiz & Lesovar.

GEOGRAFSKO - GEOLOŠKI UVOD.

Celje je danes tretje izmed slovenskih mest. Leži v srednji izmed notranjih treh kotlin slovenskega ozemlja, točno tam, kjer Savinja po ostrem zavinku zapušča široko in lepo Doljno Savinjsko dolino in jo krene v ozko poprečno prelomnico iztočnih, še vedno veličastnih odrastkov Savinjskih planin. Na tej najnižji točki kotline se zbirajo pritoki Savinje ter stekajo in križajo ceste, prihajajoče od severa in juga, zapada in vzhoda. Prometna vrednost položaja je mesto rodila in mu dala značaj. Ako se vzpnemo na kak hrib na južni strani mesta, tedaj približno pregledamo ozemlje, ki je v preteklosti politično in kulturno težilo k Celju; dvakrat, trikrat pa je Celje poskusilo te meje prekoračiti ter postati središče vse širšega ozemlja.

Na celjskem ozemlju se prepletata alpski — geološko-srednjeveški (večinoma triadni) — in panonski — geološko-novoveški — svet. Ko so se v početku geološkega novega veka (v terciarju) Alpe odločilno gubale, tedaj so se dvignila iz središča Savinjskih planin in Karavank proti vzhodu izhajajoča slemena, med njimi pa je vsled udara nastala široka Savinjska kotlina. Od vzhoda je pridrla terciarno Panonsko morje in jo je zalilo, prav tako tudi mnoge ozke doline med posameznimi slemeni. Pri gubanju so se gornje plasti ponekod prelomile in v višjih dolinskih

delih, ki jih ni doseglo morje, so še zdaj na vrhu tedaj odkrite staroveške plasti (ob prelomnici Vransko—Vojnik, v Pečovniku, v Rečici pri Laškem). Drugod so zopet prišli na dan topli in rudninski vrelci, kakor na črti Šoštanj—Dobrna—Rogatec in zlasti na globoki poprečni prelomnici Celje—Laško—Rimske toplice. Nemirno gibanje zemeljske skorje, ki je gotovo trajalo daljšo dobo, je mestoma trdne plasti čisto pretrgalo in izzvalo vulkansko delovanje. Na to spominjajo česte andezitne tvorbe, n. pr. na vzhodnem vznožju Šmiklavškega hriba, na slemenu Jožefov grič—Teharje; Jungerta na severu in Hum na jugu pa imata celo tipično vulkansko stožčasto obliko. V terciarnem morju so se medtem staloževale plasti, ki v obliki nizkih gričev še dandanes na treh straneh tvorijo ozek notranji rob starejšim slemenom, dočim se proti četrti, vzhodni strani, svobodno širijo. Morje je sčasoma odteklo proti vzhodu in se umaknilo plitkim, usihajočim jezerom (tercijarno živalstvo in rastlinstvo v celjskem muzeju). Tedaj nekako se je pričela ledena doba in izpod ledenikov Savinjskih planin je ojačena Savinja začela nositi mase proda: zasipala je jezersko dno in radi menjajoče se velikosti je gradila terase, ki jih više Celja lahko opazimo v dveh stopnjah. Po končani ledeni dobi je to delo, dasi manj intenzivno, nadaljevala. Svoje poti pa ni nadaljevala v prirodni smeri terciarnega morskega zaliva, ampak ubrala jo je proti jugu skozi globoko poprečno prelomnico.

PRAZGODOVINSKA DOBA.

Kdaj so se naselili prvi prebivalci na našem ozemlju? Iz dejstva, da se je v soseščini našel krapinski človek, izhaja verjetnost, da je bilo naseljeno že za starejše kamenene dobe, katere početek sovpada s poslednjimi periodami ledene dobe; vendar dokaj številne jame na obrobni slemenih, zlasti na Dobrovlju, še niso preiskane, in tako leži tema nad temi davnimi časi, ko se je človek boril z živalmi za posest brlogov in rabil za orodje neobdelan ali sirovo okresan kamen.

Niti za sledečo, mlajšo kameneno dobo, dokazi niso baš številni, vendar pa priča za naseljenost tu pa tam najdeno kamenito orodje, kakor sekire, kladiva, uteži (n. pr. pri Celju, v Vojniku, v Vitanju, v Slatini pri Ponikvi, v Št. Jurju ob j. ž., v Žusmu, pri Sv. Rupertu nad Laškim, v Šmarjeti pri Rimskih toplicah). Usihajoča jezera, ki jih je še moralo biti po Savinjski dolini, so bila gotovo prikladna za mostiščarske naselbine, vendar doslej še nimamo najdb te vrste.

Nekam izdatnejša so najdišča naslednje, kovinaste dobe. Že njena bronasta perioda je zastopana po zanimivih najdbah. V Čermožišču pri Rogatcu so na istem mestu izkopali kose sirove rude, pokvarjeno in slabo ulito orodje in orožje, ki naj bi se bilo pri tamkajšnji topilnici pretopilo. Čret pri Vranskem je dal nekaj bronastih srpov,

sekir in suličnih osti. Tudi Breg pri Celju velja za najdišče bronastih predmetov (dveh topilnih grncev?).

Znatno bogatejša je hallstattska perioda z večinoma železnim orodjem in orožjem ter še bronastim lepoticjem pa novim, ilirskim prebivalstvom. Dokaj močna je morala biti naselbina na Rifniku pri Št. Juriju ob j. ž. Na pobočju nevisoke ali precej strme gore z razvalino srednjeveškega gradu se je našlo veliko število ploskih grobov z žgano notranjščino. Deloma segajo še v mlajšo kameneno dobo, in najmlajši v rimsko, vendar so najštevilnejši hallstattski. V nekaterih izmed njih so se našle velike črne žare s svitkom na dolnjem delu trebuha in tremi poševnimi nepreluknjanimi ročaji, v drugih pa so žare čisto majhne. Ipak je bila večina žar razbita. V nekaterih grobovih pa sploh žar ni bilo, ampak je pepel ostal kar na mestu, pripravljenem za sežiganje; ti grobovi so po pridevkih najbogatejši. Rifniško groblje je dalo mnogo nakitja (zaponk, ovratnic, naročnic, uhanov, prstanov, igel), obročkov, dlet, nekaj pločevinastih obojev, kar je vse iz bronu, ter precej vretenec, izmed katerih je eno svinčeno, druga pa so glinasta.

Isti periodi se morajo prištevati tudi pri Šeščah, med Št. Pavlom in Grižami, nad dolino ležeče gomile. Ko so jih (v osemdesetih letih) prekopavali, jih je bilo nad šestdeset, dočim jih je večina radi poljedelske uporabe zemljišča dotlej že izginila. Hranile so pod nasuto glino, prodrom in ploščami pepel na kamenitih ploščah, položeni na mestu, nagromadenem v svrhu sežiganja mrličev, in sicer le deloma v visokih žarah, iz sive glin narejenih, zunaj črno, znotraj rdeče

pobarvanih in vsled velikega pritiska že morda ob času pokopa čisto zdrobljenih; samo ena, malo bolje ohranjena, je bila popolnejše delo: na trebuhu je bila okrašena z belordečimi, ostro prelomljenimi progami, na ožjem vratu pa je imela kovinasto se svetlikajoč, siv meandrast pas. Razen nje so dale gomile le malo predmetov: nekaj bronastega nakitja in precej železnega orodja in orožja (nožev in suličnih osti).

Hallstattske so tudi manjše najdbe s Sv. Jošta na Kozjaku nad Dobrno in iz Sv Petra pod Sv. Gorami.

Slični prazgodovinski značaj imajo tri iz črne gline narejene, na gričku tik nad zapadnim delom mestnega parka najdene žare in bržčas tudi v Gaberjah skupno z rimskimi predmeti najdeni drobci slabih žganih žar.

Prebivalstvo naše hallstattske dobe so tvorili ilirski Noričani. Smatra se danes, da so njihovega (ilirskega) porekla mnoga še dandanes rabljena geografska imena: Noricum, Dravus, Savus in tudi Celeia.

Okrog leta 400. so jeli od zapada prihajati Kelti, ki so prinesli s seboj čisto železno-laténsko kulturo ter so se po plemenih naselili na ozemlju Vzhodnih Alp. Na tleh današnjega Celja je prebivalo pleme Collatiani, čigar središče se je nahajalo v okolici današnjega Slovenjgradca. Ipak so Kelti preko plemenske ureditve prešli k ustanovitvi večje države, ki se je sicer nahajala pod vodstvom centralnega plemena Tavriščanov, pa je vendar ohranila staro noriško ime. Podjarmljeno prejšnje prebivalstvo in njegovo bronasto-železno kulturo so bržčas potisnili v manj ugodne predele, polagoma so pa vsekakor zraščali z njim.

Novi keltski kulturi pripada prazgodovinska najdba iz Drešinje vasi, med Celjem in Petrovcami. Pripravljajoč hmeljnjak, so odkrili delavci 120 cm globoko na glinasti podlagi prostor za sežiganje mrličev, na njem pa preko sto po šestnajst centimetrov visokih, s pepelom in z nepregorelimi kostmi napolnjenih žar, ki so se vse radi nepazljivosti uničile. Blizu tam so nato odkopali petdeset centimetrov visok, s ploščnatim prodnim kamenjem obzidan prostor s slično vsebino. Izmed priloženih keltskih predmetov se jih je nekaj ohranilo: štirje gibki, deloma dobro ohranjeni dolgi meči, zakrivljeni noži, sulične osti z lepo ohranjenimi rebresi, ščitna pripona in verižica, ki je služila za pripenjanje orožja — vsi ti predmeti so iz kovaškega železa — nadalje sirov bronast obroč, bronasta zaponka, rimski podobna, glinasta oljenka z okraskom na pokrovu, rimska solznica iz zelenega stekla, manjša žara in zdelica iz svetlorjave gline. Zadnji predmeti izpričujejo, da je grobišče segalo deloma še v rimsko dobo.

Za celjsko zgodovino ima prihod Keltov še poseben pomen: tedaj se mesto prvič sigurno pojavlja kot sklenjeno naselje. Na ime samo, ki je morda ilirskega porekla ter se v rimski obliki glasi Celeia in v grški Κελεία, se zdaj sicer ne moremo več sklicevati, saj govori še za večjo starost mesta, pač pa na veliko število keltskih imen, ki so se ohranila na poznejših rimskih spomenikih. Dejstvo, da so se najstarejši rimski spomeniki našli v južnem delu sedanjega mesta, govori za mnenje, da moramo tam iskati jedro keltskega naselja, saj se je rimsko mesto naslonilo nanj.

Postanek in razvoj keltskega mesta je vse-
kakor v ozki zvezi s cesto, ki je vodila tod mimo
in je služila trgovini z jantarjem, ki so ga z obal
Baltskega morja spravljali na jug. O živahnem
prometu in dokaj razviti kulturi govore bogate
najdbe srebrnih in deloma zlatih keltskih novcev,
okrašenih na eni strani z bežečim reliefnim ko-
njem in na drugi z obrito (ali žensko) glavo.
Rifnik in Teharje izkazujeta samo poedine keltske
novce, Celje samo jih ima več: eden se je našel
na dvorišču bivše okrožne sodnije (imel je napis
NEMET), štirinajst pa jih je bilo izkopanih na
Lanovžu, tik na severni strani mesta (štirje so
veliki, deset je manjših, ki so samo $\frac{1}{12}$ velikih).
Na enem je bil napis CONGESTLVS. Zato pa sta
toliko bogatejši dve najdbi iz širše okolice mesta:
dobrnška in trboveljska. Dobrnška je iz l. 1829.
Kmet Lovrenc Javornik je na njivi v bližini lem-
berške graščine izoral lonec, v katerem je bilo
pet sto novcev; med zlatimi in srebrnimi so bili
tudi bakreni. Na žalost so se novci po večini
raznesli, največ jih je še baje dobil leंबरški
oskrbnik Gasser; posredno so pa vendarle ne-
kateri prešli v javne zbirke, zlasti v Joanneum.
Na nekaterih izmed njih, ki so mlajšega datuma,
so ohranjena celo imena: CONGE, NEMET, dočim
imamo na drugih samo posamezne črke, kakor
T(inco), in na večini novcev, to je na najstarej-
šem delu najdbe, poleg plastične vpodobitve samo
še posamezne znake: krogle, kolesca, črte in
slično. Dobrih petdeset let mlajša trboveljska
najdba (z Dobrne) izkazuje pet sto tri in petdeset
večjih in nekaj manjših novcev. Tudi na njih se
pojavlja kratica T(inco). Imena Congestlus, Nemet,
Tinco se smatrajo za knežja imena: Nemet naj

bi bil noriški, Tinco in morda tudi Congestlus pa savinjski knez.

Da je med doslej še ohranjenimi neslovanskimi krajevnimi imeni tudi nekaj keltskih, je gotovo. Toda katera? Prej se je sploh vsem pripisovalo keltsko poreklo, danes se pa smatrajo mnoga izmed njih deloma za ilirska (Dravus, Savus, Celeia) in deloma za rimska (Vogljajna).

RIMSKA DOBA.

Osvojitev vzhodnoalpskega ozemlja.

Čim so se Rimljani polastili Padskega nižavja in ustanovili leta 181. Akvilejo, so navezali z noriškimi Kelti stike, ki so bili od vsega početka miroljubni: Rimljani so jim pomagali v bojih z Germani, oni pa so jih podpirali pri pokoravanju bojevitih Ilirov. Ali ko je Augustus potisnil mejo svoje države do Donave, tedaj so se vznemirili tudi Kelti Noričani in iskali so zveze z odpornimi Iliri. Z lahkoto so jih Augustove čete okrog leta 15. pr. Kr. prisilile k pokorščini in priznanju rimskega gospostva. S tem je postalo rimsko tudi celjsko ozemlje.

Vloga Celeje v upravi Norika.

Osvojeno ozemlje je postalo rimska provinca Norik, ki je segal na severu do Donave, na zapadu do Tirolske in na vzhodu do obronkov Alp, kjer je mejil na Panonijo. Vendar izprva noriška država ni bila čisto ukinjena; ker se še nekaj časa navaja pod imenom «regnum», je morala

biti vsekakor spremenjena v podložniško (vazalno) državo, le da je bil kralju v nadzorstvo prideljen visok cesarski uradnik, prokurator. Za cesarja Claudija (41—54) pa je bil kralj odstranjen in ostal je sam prokurator (*procurator Augusti*) kot cesarski namestnik. Prokurator je imel v provinci najvišjo politično, finančno, sodno in vojaško oblast ter je bil odgovoren edinole cesarju. Ali na razpolago je imel le manjše vojaške oddelke (*alae, cohortes*) pomožnih čet (*auxilia*), ki jih je sestavljala domača noriška mladež (*iuventus Noricorum*). Norik je namreč spadal med pomirjene in pred sovražnikom varne province, dočim so stale v nepomirjenih in vnanjim napadom izpostavljenih večje edinice, legije; njihov poveljnik in cesarski namestnik v taki provinci pa je bil legat (*legatus Augusti pro praetore*).

Kot sedež prokuratorja in glavno mesto rimskega Norika se smatra često Virunum na Gosposvetskem polju, ali devetnajst v Celju izkopanih votivnih spomenikov z imeni prokuratorjev priča, da so vsaj v 2. stoletju imeli tu svoje stalno bivališče. Dejstvo, da je Celeja kot občina ustanova cesarja Claudija in da je ležala ob važni, v Panonijo vodeči cesti, govori za to, da je zavzemala ta položaj že izza časa uvedbe samostojnega prokuratorskega urada.

Imenovani prokuratorški spomeniki, najdeni na skupnem mestu na domnevanem rimskem «foru» (ob Kralja Petra cesti), so oltarji, posvečeni Jupiterju, Najboljšemu in Največjemu, le eden velja Eponi, boginji konj. Postavili so jih beneficiarji, vojaki mestne posadke pomožnih čet, ker jim je prokurator olajšal službovanje, bodisi da jih je imenoval za podoficirje ter oprostil prostaških

poslov, bodisi da jih je dodelil kaki pisarni v službovanje. Z oltarjem, postavljenim na odličnem mestu (na trgu), je beneficiarij počastil svojega dobrotnika in tudi sebe samega. Kot primer naj sledi dobro ohranjen napis z enega izmed teh spomenikov: *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Adnamius Flavius b(eneficarius) Ulp(i) Victoris pro(c)uratoris Aug(usti) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*. — Jupiterju, Najboljšemu, Največjemu. Adnamius Flavius, beneficiarij Ulpija Viktorja, cesarskega prokuratorja, je drage volje in pristojno izpolnil svojo zaobljubo.

Prokuratorji so dobili svoj položaj po predhodnem službovanju v vojski (kot vojaški tribuni) in so ostali na njem navadno eno leto, nakar so bili premeščeni na slično, običajno višje mesto. V celoti nam je znanih ena in dvajset imen noriških prokuratorjev, izmed teh jih kar štirinajst podajajo celejanski prokuratorski spomeniki.

Časovno prilično določljivi prokuratorji so sledeči:

1. Za cesarja Claudija: *C. Baebius Atticus*.
(Navaja ga napis v Čedadu.)
2. Okrog leta 69.: *Petronius Urbicus*.
(Po Tacitu je bil Othonov pristaš.)
3. Okrog leta 69.: *Sextilius Felix* (?).
(Tacitus pravi o njem, da je z noriško mladežjo zasedel Innsko dolino radi opazovanja retijskega prokuratorja, Vittelijevega pristaša.)
4. Za Nerve ali za prvih let Trajanove vlade: *Memmius Appolinaris*. Pozneje se je odlikoval v bojih z Dačani.
(Znan s celejanskega spomenika.)

5. Za Trajana (98—117): *Quintus Paetus*.
6. Najbrž za Hadrijana (117—138): *C. Antistius*.
(Znan s celejanskega spomenika.)
7. Najbrž za Antonina Pija (138—161): *L. Cammius Secundinus*.
(Po napisu v Sekovi na Gornjem Štajerskem.)
8. Za Antonina Pija (okrog 158): *Ustienus Secundus*.
9. Za Antonina Pija (okrog 158): *Ulpius Victor*.
10. Za Antonina Pija (najpozneje 159): *M. Bassus Rufus*. Kasneje je postal najvišji dostojanstvenik v državi, praefectus praetorii (poveljnik cesarske straže), ter se je tako izkazal v vojni z Markomani in Sarmati, da mu je senat v Rimu postavil tri kipe.
11. Za Antonina Pija (okrog 160): *Flavius Titianus*. Pozneje je bil prefekt v Egiptu.
(Vsi štirje znani s celejanskih spomenikov)

V dobo Antonina Pija se še stavijo sledeči prokuratorji:

12. *A. Lisinius Sabinus*.
13. *Drusus Proculus*.
14. *Caecilius Redditus*.
(Vsi trije znani s celejanskih spomenikov.)
15. *C. Censorius Niger*.
16. *Plautius Caesianus*.
17. *Caecilius Inventianus*.
18. *C. Rasinius Silo*.
19. *C. Antonius Rufus*.

Celjski prokuratorski spomeniki, na katerih so njih imena, so namreč ostalim slični tako po obliki kakor po napisih; to jih stavi v isto dobo z njimi.

Od drugod znani, časovno nedoločljivi noriški prokuratorji:

20. *M. Porcius Verus*.

(Znan z ruškega mitreja.)

21. *Ti. Claudius Priscianus*.

(Z napisa v Afriki.)

Za cesarja Marka Aurelija (161—180) se je v upravi Norika izvršila važna izpremema. Ker so Germani začeli ogrožati mejo ob Donavi, je cesar ustanovil II. italsko legijo (*legio II. Italica*, tudi *Pia Fidelis* imenovana) ter jo dal Noriku za stalno posadko. Svoje glavno taborišče je imela od 3 stoletja počenši v Lorchu (*Laureacum*) ob Donavi, manjši njeni oddelki pa so bili razmeščeni po važnih točkah v notranjosti. Tako je ugotovljen njen ostrog v Ločici pri Št. Petru v Savinjski dolini, kjer pa je morda taborila, preden se je nastanila v Lorchu. Za prisotnost večjega ali manjšega njenega oddelka v Celeji govori sedem skupno z gori imenovanimi prokurator-skimi kameni izkopanih votivnih vojaških spomenikov in pogostna raba znamke *leg. II. Ital.* (ali podobno) na tu najdeni rimski opeki.

Votivne vojaške spomenike so postavili vojaki, ki jim je poveljnik II. italske legije (legat) olajšal službovanje, ali jih povišal v podoficirje in se zato imenujejo: *beneficiarius consularis legionis secundae Italicae*, *beneficiarius legionis secundae Italicae*, *beneficiarius consularis*, *beneficiarius*. Ime poveljnikovo (legatovo) se pa v napisih ne navaja, bržčas, ker se podeljevanje olajšav ali povišanj ni vršilo posamezno, ampak skupno. Štirim izmed teh spomenikov je mogoče določiti leto postavitve (192, 211, 215, 217), in drugi časovno niso daleč od njih. So torej iz prvih časov ob-

stoja legije, ko se njeno jedro še bržčas ni stalno nahajalo ob Donavi.)

Za primer sledeči napis: *Pro s(alute) Augu(storum) n(nostrorum) I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et Cel(eiae) Sanct(ae) G(aius) Licinius Bellicianus b(ene) f(iciarius) leg(ionis) II Ital(icae) P(iae) F(idelis) pro se et suis v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) Gentiano et Basso c(on)s(ulibus) idib(us).*

— «Za blagor naših cesarjev Juppiterju, Najbolj-šemu, Največjemu, in sveti Celeji. Gaius Licinius Bellicianus, beneficiarij II. italske legije, Pobožne in Zveste, je zase in za svojce drage volje in pristojno izpolnil svojo zaobljubo, ko sta bila Gentianus in Bassus konzula.»

Legat, ki se je nahajal pri jedru legije ob Donavi, je prevzel tudi civilno oblast; tako se je težišče Norika premaknilo v Podonavje, in Celeia je prestala biti njega glavno mesto.

Cesar Diocletianus (284–305) je docela preuredil upravo in njegovi nasledniki, zlasti Constantinus Veliki (313–337), so to delo dopolnili. Norik je bil tedaj razdeljen v dve provinci: Obrežni Norik (*Noricum ripense*) na severu in Sredozemski Norik (*Noricum mediterraneum*) na jugu. Spadali sta pod diecezo Zapadni Ilirik (*Illyricum occidentale*) in prefekturo Italijo. Provinci na čelu je bil *praeses*. Za Sredozemski Norik se navajajo štirje: *Aurelius Hermodorus*. Leta 311. (Napis na Koroškem.) — *Fabius Claudius*. Za Constantina Velikega. (Napis v Sekovi.) — *Martinianus*. Za Constantina Velikega. — Zgodovinar *Aurelius Victor*. Leta 361. — Izmed teh štirih je Martinianus postavil v Celju cesarju Constantinu Velikemu spomenik z napisom: *D(omino) N(ostro) Fl(avio) Constantino Clementissimo atq(ue) Vict(orio-*

sissimo) Aug(usto) Martinianus v(ivus) p(osuit) praeses provinc(iae) Norici Mediter(ranei) D(ivo) N(umini) M(ajestatique) Eius. – Gospodu Našemu Flaviju Constantinu, najblažjemu in najzmagovitejšemu cesarju, svetemu Božanstvu in Njegovemu Veličanstvu, za živa postavil Martinianus, praeses province Sredozemskega Norika. — Iz tega lahko sklepamo, da je stalno ali vsaj začasno bival v Celeji. Sicer pa je bil Virunum na Gosposvetskem polju glavno mesto Sredozemskega Norika; začetkom 5. stoletja je praeses radi rastoče germanske nevarnosti celo prestavil svoj sedež v bolj zapadno ležečo Teurnijo. Diocletianus je tudi vojaško oblast ločil od civilne ter jo poveril poveljnikom, imenovanim *duces*. Vendar pa ni imela vsaka provinca svojega; tako so bile čete Sredozemskega Norika pod poveljnikom sosedne Posavske Panonije.

Uprava mesta in prebivalstvo.

V napisih se imenuje mesto *Claudia Celeja* in se navaja kot *municipium*. Iz tega sledi, da je dobilo pravice mestne občine od cesarja Claudija, in sicer ne kot rimska kolonija, ampak stara keltska naselbina je bila dvignjena v položaj občine, imajoče mestno samoupravo po rimskem vzorcu.

Meščani (*cives*) in ostali svobodni stalni mestni prebivalci (*incolae*) so imeli vsako leto na mestnem trgu (*foru*) skupščino, na kateri so volili nove samoupravne oblastnike izmed tistih oseb, ki jim jih je najstarejši odstopajočih predlagal na temelju prijavljenih kandidatur; kadar teh ni bilo, pa po lastnem preudarku. Glasovi so se oddajali po krajevnih skupinah (*tribus*), v katere

so bili meščani razdeljeni in ostali glasovalci za slučaj volitve z žrebom prideljeni.

Izvoljena sta bila najprej najvišja dva oblastnika: duovira (*II viri iure dicundo*) in nato še njima podrejena tovariša: edila (*II viri aediles*).

Duovira sta po starostnem redu predsedovala mestni skupščini in občinskemu svetu, vršila civilno in deloma kazensko sodstvo, pod nadzorstvom mestnega sveta upravljala finance ter klicala prebivalce pod orožje itd.; vsako peto leto je vrhu tega nalašč v to svrhu izvoljena dvojica napravila premoženjski seznam mestnih prebivalcev. Na osnovi tega seznama se je sestavljal proračun in mestni svet. Duovira sta imela na razpolago številno poklicno uradništvo. Edila sta vodila mestno gospodarstvo in vršila policijsko nadzorstveno službo. Vsi štirje pa so uživali posebne časti, slično kakor visoki oblastniki v Rimu.

Vendar sta bili obe dvojici oblastnikov v vseh važnejših zadevah samo izvršilni organ mestnega sveta, ki je dajal nasvete in ukaze, vršil vrhovno nadzorstvo in sprejemal pritožbe zoper naredbe oblastnikov. Mestni svet (*senatus, ordo, ordo decurionum, decuriones*) je štel določeno število (navadno 100) doživotnih članov. Sestavljal se je na temelju petletnih premoženjskih seznamov, pri čemer so se v prvi vrsti upoštevali odstopivši oblastniki.

Prav kmalu, začetkom 2. stoletja, se je izvršila izprememba: mestna skupščina je bila odpravljena in volitev oblastnikov je prešla na mestni svet, čigar članstvo je postalo dedno. Tako je nastal poseben višji mestni sloj (*ordo*), od katerega se je ločil nižji (*plebs*). Še dobrih sto let in častno oblastništvo in članstvo mestnega sveta

je radi uvedenega jamstva za davke jelo postajati breme: tedaj je državna oblast začela premožne osebe prisilno določati k vršenju te častne službe.

Sčasoma je nastal še srednji sloj. Občinski svet je volil vsako leto iz vrst premožnih svobodnih in zlasti osvobodencev šest mož (*sexviri Augustales*), ki so imeli nalogo, vršiti neke obrede (posebno na čast še živečemu cesarju) ter so uživali slične častne predpravice kakor duoviri in edili; zato pa so podprli mestno blagajno in prirejali igre. Ker so jim po dovršenem službovanju častne pravice ostale, se je iz njih razvil poseben sloj (*ordo Augustalium*), ki je dobil mesto med občinskimi svetniki (*decuriones*, *ordo*) ter ljudstvom (*plebs*).

Seveda v mestu tudi ni manjkalo sloja, ki ni imel ne javnih ne zasebnih pravic: namreč sužnjev. Na njih je počival dobršen del dela in blagostanja. Kot osvobodjenec (*libertinus*) je mogel suženj doseči višjo socialno stopnjo.

Tako v rimskih municipijih splôh. O enakih uredbah v Celeji priča vrsta imen, ohranjenih na domačih in deloma tudi na drugotnih spomenikih.

Kot *duovira* se navajata: *C. Bellicius Ingenuus* (napis z Vipote nad Celjem) in *Maximus*. Na dveh spomenikih (eden iz Petrovč) manjka sicer ime, stoji pa jasno: *II VIR I(ure) D(icundo)*.

Edila sta bila: *C. Atilius Secundinus* in *P. Albinus Antonius* (napis iz Trbovelj).

Številnejši so *decurioni*: *Terentius*, *Castricius Verus* (?), *Antonius Avitus*, *Verpinus* (napis od Sv. Krištofa nad Laškim), *C. Maronius Marcellinus* (sarkofag iz Podvrha pri Sevnici), *Titus Julius Bellicus* (sarkofag iz Konjic). — Enkrat se navaja celo ves mestni svet (*ordo Celens(ium)*), ki po-

stavlja mestnemu geniju votivni spomenik, in drugič se po sklepu dekurionov (*decreto decurionum*) s spomenikom, postavljenim na javne stroške, proslavlja Verova hči Ennia Mara radi njenega izredno čednostnega življenja.

O avgustalih se v napisih nikjer ne govori, zato pa so številnejši plebejci, ki nastopajo v napisih brez posebne označitve.

Tudi sužnje in osvobojenke srečavamo. Med drugimi se nahaja suženj *Insequens*, ki je napravil nagrobni spomenik svojemu iz Efeza v Mali Aziji pohajajočemu gospodu, in *Ti Claudius Favor* se imenuje osvobojenca celejanskega mesta (*municipii Celeia(ni) lib(ertus)*): torej je tudi mesto imelo sužnje. Nekolikokrat srečavamo sužnje in osvobojenke skupno s svobodnimi, in sicer v napisih verskega značaja.

Čim so postali Rimljani gospodarji stare keltske naselbine, so brž najuglednejše in prijateljske domačine uvedli v svoje interese s tem, da so jim podelili rimsko državljanstvo. Tak smisel ima votivni kamen, ki ga je postavil *C. Julius Vepo*. Na njem pravi, da mu je božanstveni Augustus poklonil rimsko državljanstvo ter davčno prostost. *C. Julius Vepo donatus civitate Romana viritim et immunitate a divo Augusto*.

Ko je potem *Claudius* povzdignil naselbino v municipij, je dobilo rimsko državljanstvo tudi ostalo prebivalstvo kraja, dočim si ga je podeželsko pridobivalo po osebnih podelitvah, najštevilnejših tekom 2. stoletja, dokler ni končno cesar Caracalla (211—217) vseh svobodnih prebivalcev širne države imenoval za rimske državljane.

Tako so na celejanskih spomenikih kaj česta keltska imena, ki pa imajo že rimsko obliko in

nastopajo deloma kot samostojna individualna imena, deloma (zlasti pozneje) kot priimki, dočim so imena (in predimena) latinska, ali tudi obratno.

Enostavna imena so: *Vepo*, *Surus*, *Covius*, *Orgetes*, *Itto*.

S priponami so tvorjena: *Sentonius*, *Duronius*, *Botonon*, *Cupitianus*, *Carmaeus*, *Albucius*, *Ateboduu*, *Puravius*, *Boniatus* (*Boniata*), *Licovius* (*Licovia*), *Finitus* (*Finita*), *Dubna*, *Veponia*, *Mogiona*, *Macena*, *Sornia*, *Volsaria*.

Manjšalne pripone imajo: *Castalus*, *Jantullus* (*Jantulla*), *Vetulla*, *Diastulla*, *Bellicina*.

Sestavljene besede so: *Nertomarus*, *Mace-marus*, *Leucimara*, *Maricea*, *Atemeria*.

Razen osebnih imen kažejo na keltski živelj pod zastorom rimske civilizacije tudi pojavi v skulpturi. Tako so ženske češče upodabljali v domači noši: na glavi imajo pregrinjalo, slično naši peči, ali kapo, izpod katere viri svitek las, krog vratu nosijo brončen, srebrn ali celo zlat obroček, krilo pa jim je dolgo in speto z zaponkami na plečih in na prsih. In sloveč kip celejanskega «noriškega vojaka» predstavlja pravega barbara z izrazitim obrazom, močnimi brki in košatimi obrvmi.

Prav tako so keltska tudi nekatera imena v Celeji češčenih božanstev. Zelo verjetno je, da je med pojavi keltskega življa tudi takih, ki so predkeltskega, ilirskega izvora, le da je ločitev keltskega od ilirskega zelo težka.

Vendar pa je dobilo mesto jako hitro rimski značaj, ker so se že takoj iz početka Rimljani začeli v njem naseljevati. Saj se takoj izza prvih desetletij prvega stoletja na napisih pojavljajo poleg keltskih tudi rimska imena. Nekatera izmed

njih so se kmalu zelo razširila. Kažejo nam številnost nekaterih rodbin, bivajočih v mestu, pa tudi na njihovo sorodnost z rodovi v Italiji. Taka imena so: *Aurelius, Vedius, Vibius, Antonius, Ennius, Pompeius, Saturninus, Mamilius, Petronius*.

V splošnem pridejo skoraj tri keltska imena na deset rimskih. Gotovo pa to ne podaja pravičnega razmerja med keltskim in rimskim življenjem. Večina napisov govori namreč o vojakih in družabno močnejših, ki so bili navadno Rimljani. Nadalje je morala rimska politična in kulturna premoč vplivati tudi na zamenjavo domačih imen z rimskimi; in najprej so jih zamenjali tisti domačini, ki so bili v rimski službi, ali pa so dosegli vsaj višji družabni položaj.

Prihajali pa so priseljenci tudi iz oddaljenejših pokrajin države, ne samo iz Italije. Tako je neka *Flavia Valeria* postavila nagrobni spomenik svojemu možu, trgovcu iz Afrike (*Aur(elio) Adiutori civi Afro negot(iatori)*). In na drugem stoji v latinščini, ki po svojem slogu spominja jasno na grščino, da ga je dal napraviti *Aurelius Bassus* iz *Barathe* *Aureliju Maximu*, svojemu iz okolice *Zeugme* in vasi *Hennije* v *Siriji* izhajajočemu bratu, in pa *Sircu Aureliju Sabinu* (*Aur(elio) Maximo civis Surus ex regione Zeugma vico Hennia... Aur(elius) Bassus Barathe vivus fecit frat(ri) et Aur(elio) Sabino civis Surus ex regione Zeugma*). O rojaku iz *Sirije* govori tudi že gori navedeni spomenik, ki ga je postavil suženj *Insequens*.

Izmed stanov govore napisí najčešče o vojakih, kar je spričo njihovega javnega položaja prav umljivo. Razen (že omenjenih) prokuratorjev in njihovih ter legijskih beneficiarjev srečavamo tudi vojaške doslužence (veterane), ki so v *Celeji* pre-

življali svoja stara leta ter gotovo tvorili važen del mestnega prebivalstva. Večinoma so pripadali II. italški legiji (trije napisi), kar je prav umljivo, saj se je rekrutirala v Noriku in je tu tudi služila. En veteranski napis pripada osmi legiji (*VIII. Augusta*) in eden četrti (*IV. Flavia*).

Tuintam se je mudil v Celeji tudi vojak kakega drugega oddelka; najbrž je bil tu doma; mogoče je tudi, da je prišel v Celejo o priliki kakega pohoda svojega oddelka. Tako je bil skoro gotovo Celjan tisti *L(ucius) Cassiu(s) Cl(udia) Maximus*, stotnik ali centurio šeste legije (*leg. VI. Ferrata*), razmeščene v Siriji, ki je postavil v Celeji dva kipa, enega cesarici Juliji in drugega Domitiji. Mudil se je v Celeji tudi *Cosius Calcinus Tertianus*, primipilarij (= prvi centurio) dvajsete legije (*XX. Valeria Victrix*). Prav tako *Dindius Respectus*, vojak trinajste legije (*XIII. Gemina*), in *P. Dindius Speratus*, ki je služil v tehniškem oddelku kopačev nasipov (*specini augustales*).

Nekolikokrat se omenjajo duhovniki, enkrat trgovec (že navedeni Afričan), na votivni plošči, bogu Vulcanu posvečeni, pa so darovalci vsekakor pripadniki kovaškega stanu, dočim so na Mercurijevi trgovci.

Seveda je tudi Celejane usoda zanesla v širni svet. Navadno kot vojake. Srečavamo jih v Ptuju, Vicenzi, Ogleju, Génèvi, pri Sv. Juriju ob Dolgem jezeru na Koroškem, v Mainzu in često v Rimu. Eden izmed njih je postavil v Celeji votivni spomenik, ker se je s potovanja srečno vrnil v sveto mesto (Rim), drugi, vojak II. italške legije, se je (brščas I. 237.) udeležil bojnega pohoda proti Dakom ter je pri tem poginil, in tretjega so ubili Macari (*Mattzari*), ki so bili morda razbojniško pleme.

Nihče izmed njih pa ni dosegel tolikih časti kakor *Titus Varius Clemens*, najslavnejši Celjan starega veka, čigar moška leta padajo v sredo 2. stoletja. Izprva je bil oficir, pozneje pa je zavzemal visoka upravna mesta. Iz napisov je razvidno, da je bil po vrsti: 1. poveljnik II. macedonske kohorte Galcev (*praefectus coh II. Gallorum Macedoniae*), 2. višji oficir XXX. legije (*tribunus legionis XXX. Ulpiae*), 3. poveljnik II. panonskega konjeniškega oddelka (*praefectus equitum alae II. Pannoniorum*), 4. poveljnik pomožnih čet, poslanih iz Španije v Tingitansko Mavretanijo (*praefectus auxiliorum in Mauretanium Tingitanam ex Hispania missorum*), 5. poveljnik dvojnega oddelka (1000 mož) britanske konjice (*praefectus equitum alae Britannicae miliariae*), 6. prokurator Cilicije (*procurator Augusti provinciae Ciliciae*), 7. prokurator Lusitanije (*procurator Augusti provinciae Lusitaniae*), 8. prokurator Mavretanije Caesarensis (*procurator Augusti provinciae Mauretaniae Caesarensis*), 9. prokurator Retije (*procurator Augusti provinciae Raetiae*), 10. prokurator Belgije in obeh Germanij (*procurator provinciarum Belgicae et utriusque Germaniae*), 11. cesarski tajnik (*ab epistolis Augustorum* — Marka Aurelija in Lucija Vera), 12. cesarski namestnik (*legatus Augusti*) v Dakiji, kjer je umrl okrog leta 180.

Zmotna je trditev, da bi bil pokopan v Lipnici (*Flavium Solvense*), kjer naj bi bili za cesarja Maksimilijana I. našli njegov grob z žaro, kostmi in pepelom ter nagrobni spomenik z njegovim imenom. Da mu je poreklo iz Celeje, je čisto gotovo — v nekem napisu stoji: *T. Vario T. Fil(io) Clementi Cl(audia) Cel(eia)* — in rojstno mesto

ga je počastilo s tem, da mu je postavilo več napisnih spomenikov. Pa tudi prebivalci v Germaniji, kjer je bil prokurator, so se mu izkazali hvaležne z napisom in Mavretanci so ga proslavili z dolgim verzificiranim napisom, poleg tega so morda oni dali izvršiti za njegovo rojstno mesto kip (že omenjenega) «noriškega vojaka», o katerem se sodi, da predstavlja Tita Varija Clementa.

Češčenje bogov.

Rimljani so prinesli v Celejo tudi svoje bogove. Največje češčenje je užival v mestu sam božji poglavar *Juppiter*. V napisih se navadno imenuje kot *O(ptimus) M(aximus)* — Najboljši in Največji. Tuintam pa nosi tudi druge značilne pridevke. Po enkrat se imenuje: Odvračevalec nesreč — *Dep(ulsor)*; Arubianski varovatelj — *Cons(ervator) Arubianus* (Arubium, mesto v Trakiji); Gromovnik — *Fulm(inator)*; Car višin — *Culminalis*; Božanstvo Peninskih Alp (na sedanji francosko-laški meji) — *Poeninus*. Poleg njega nastopajo še druga božanstva bogatih rimskih nebes. Tako bog ognja in kovaštva *Vulcanus*, bog trgovanja *Mercurius*, bog voda *Neptunus*, bog boja *Mars*. S poslednjim se tudi javljata herojski junak *Herkules* in *Victoria*, poosebljena boginja zmage. Niti na poosebljeno stalno srečo, ki se imenuje *Fortuna Stabilis*, niso pozabili. Zatekali so se tudi k vsem bogovom in boginjam (*Deis) D(eabusque omnibus)*, mrtve so priporočali podzemeljskim bogovom *D(iis) M(anibus)* in obračali so se za varstvo do hišnih duhov (*Lares*), do mestnega genija (*Genius civitatis*) pa tudi do cesarskega (*Genius Augustus*).

Tako v napisih. Pa tudi v plastiki se nam javljajo božanska bitja. Prelestna Sreča (*Fortuna*), mladostni bogovi ljubezni, *Amorji*, dobrohotni geniji, božanstvo meseca *Luna* in bržkone sam bistrovidni solnčni bog *Apollo* so v marmorju razveseljevali oko staroveškega Celjana.

Ipak domačinom rimski božji rod ni zadostoval. Častili so tudi nekatera božanstva, ki so jih dobili od svojih keltskih dedov in so bila pokrajinskega ali pa čisto lokalnega značaja. Prešla so ta božanstva čisto v krog rimskih bogov in so jih gotovo začeli častiti tudi rimski naseljenci. V napisih čitamo ime *Epone*, ki je bila boginja konj in je imela zlasti v Porenju razširjen kult. Srečavamo tudi sveto *Norejo* (*Noreia Sancta*), boginjo pokrajine, in sveto ali božanstveno *Celejo* (*Celeia Sancta* ali *Augusta*). Božanstvo *Save* (*Savus*) pa je bilo češčeno vsaj v bližini, prav tako *Adsalluta*, ki so jo prej smatrali za božanstvo Savinje, sedaj pa jo pripisujejo brzicam. Na Savi više Hrastnika jih je mnogo in *Savus* ter *Adsalluta* nastopata v napisih skupno. Vsekakor pa so Savinjo, nemirno in često bregove prestopajočo reko predstavljali tudi v plastiki: dva mladostna, rogata kipa, ki sta se ohranila, dočim sta se druga dva izgubila, sta poosebitev njene moči, pa naj je tudi v tem mišljen grški vodni bog *Acheloos*. Predrimskega, keltskega porekla je tudi bog sorodstva *Genius Anigemius*.

Kakor v drugih rimskih mestih se je tudi v Celeji izza konca 2. stoletja jel širiti kult orientalskih bogov, zlasti solnčnega in odrešujočega božanstva *Mithre*. Na njegovo češčenje spominjata dva v bližini mesta najdena napisa. Eden, nepopoln, je s severnega pobočja Miklavškega

hriba in se glasi: *M(ithrae) I(nvicto) Ex imp(erio) Aemilia do(no) (d) edit* — Nepremagljivemu Mithri po ukazu darovala Aemilia. — Drugi je bil najden sredi zapadnega pobočja Maliča, hriba med Celjem in Laškim; nahaja se na majhnem votivnem spomeniku iz peščenjaka in slove: *Invicto Mit(h)re Surioni* — Nepremagljivemu Mithri, Sircu.

Nekje v Celju ali v bližini je bil najden majhen Mithrov relief, ki se nahaja sedaj v celjskem muzeju. — Na češčenje frigijske «božje matere» *Kybele* spominja relief njenega ljubljenca *Atysa*, božanstva porajajoče se pomladi: s plaščem zastrta figura s prekrižanimi nogami se naslanja na pastirsko palico (*pedum*) ter z roko podpira glavo.

Omenjajo se tudi duhovniki. Tako je bilo čitati na nekem v Žalcu najdenem spomeniku ime celjskega Marthovega svečenika: *Mascillus Mascilinus*. In oltarje so postavili: Juppiterju duhovnik *C(aius) Ruf(ius)* in častilci; Mercuriju Augustu — duhovnik *Julius Lucifer* in častilci; Vulcanu Augustu — (duhovnik) *G(aius) Mascul(inus) Lusor* in častilci; Geniju Anigemiju — častilci. Za duhovnikom imenoma naštetih častilci so člani bratovščine (*sodalitas*) dotičnega boga; Mercurijevi častilci so bržkone trgovci, Vulcanovi pa kovači, oboji so bili združeni v udruženju, imenovanem *collegium*.

Seveda je moralo biti v mestu več svetišč. Z večjo ali manjšo gotovostjo je mogoče sklepati na Juppiterjevo, Apollonovo, Martovo in Herculovo. Morda je tudi Mithras imel svoj tempelj na Maliču in na Miklavškem hribu, kjer so se našli njegovi napisi. Za pripovedko je pa treba smatrati mnenje o Apollonovem svetišču na Gozdniku in o Mithrovem na Vipoti.

Istočasno s prodiranjem Mithrovega kulta se je v naših krajih začelo širiti tudi krščanstvo; donašali so ga vojaki in trgovci. O njegovem pojavljanju v rimski Celeji imamo le malo podatkov, za dobo pred Constantinom Velikim (313—337), ko je dobilo svobodo izpovedovanja in širjenja, celo nikakega. Legenda o sv. Maksimilijanu, krščanskem mučeniku iz Celeje, je iz 13. stoletja; sestavlja jo je najbrž neki pasovski kanonik, ko je tamošnji škof Bernard obnovil češčenje tega svetnika. Po njenem besedilu se je rodil Maksimilijan v Celju, bogatem in lepem rimskem mestu, «drugi Troji», kot sin odličnih in premožnih staršev. Že od otroških let vnet za vse dobro in od duhovnika *Oranija* poučen v krščanskih naukih, je po rani smrti roditeljev razdal vse premoženje med uboge. Kmalu je bil poklican na škofovsko stolico v mestu Laureacum ob Donavi, odkoder je za skupne vlade cesarjev *Cara*, *Carina* in *Numeriana* (283—284) obiskal svoje rodno mesto, ko je bil v njem cesarski namestnik (*tyrannus, iudex*) *Eulastius*. Ta je silil kristjane, naj darujejo Martu. Maksimilijan pa je šel k njemu in mu očital, da vodi ljudstvo v časno in večno pogubo. Razjarjeni namestnik ga je zato stavil pred odločitev, ali naj tudi sam daruje Martu, ali naj pretrpi smrt. Maksimilijan je volil drugo in na njegovem grobu zunaj mesta so se potem godili čudeži.¹ — Torej tipična srednjeveška legenda brez kakršnega koli določljivega zgodovinskega jedra.

¹ Po pobožnem pripovedovanju se je nahajala rojstna hiša Maksimilijanova na planoti, kjer je zdaj kerpucinski samostan. — Maksimilijanova mučeniška kri je baje padla

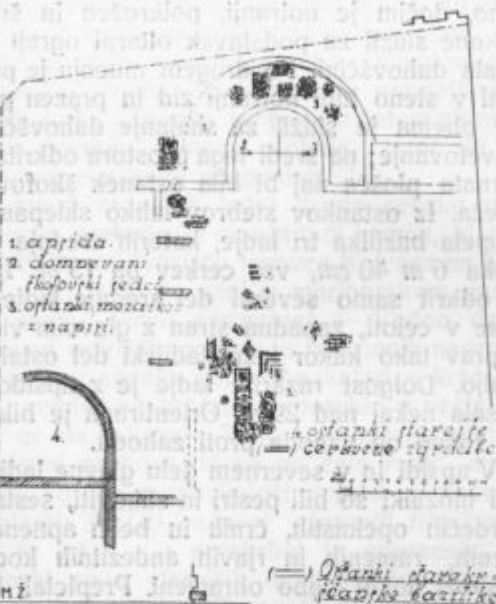
Za obstoj škofije v Celju že v prvem stoletju krščanske svobode govori nedavno v Št. Pavlu pri Preboldu odkrit napis, ki je došel tjakaj vsekakor iz celjskih ruševin. Heksametrski verzi imajo akrostihon *Gaudenti(us)* in pod njimi je vklesano *episcop (e?)*. Ker se pravi v zadnjih dveh verzih, da naj Gaudentius prosi Boga, da ne pride v njegovo čredo rjoveč lev („*in tua ne veniat grege fervidus leo*“), je mogoče, da je bil Gaudentius celjski škof tedaj, ko je sredi 4. stoletja arianstvo povzročalo verske zmede v sosedni Panoniji.

Drugi celjski škof, čigar ime je ohranjeno, je bil *Ivan*, ki ga med drugimi škofi navaja zapisnik gradeške sinode iz leta 579. Sinoda se sicer ni vršila in je zapisnik ponarejen, ali ker so imena nekaterih v njem navedenih škofov historična, je tudi eksistenca celjskega škofa Ivana okrog l. 579. bolj ali manj zagotovljena. Neki škof Ivan se še dvakrat omenja, leta 590. in 599.; v prvem letu brez navedbe škofije in v drugem kot iz Panonije došli in za Novi grad v Istri imenovani škof. Prav verjetno je, da imamo v vseh treh slučajih opravka z isto osebo, s celjskim škofom Ivanom. Najbrž je Celejo zapustil že pred letom 579., kajti v teh časih so prihajali Slovenci in Obri, ki so sovražno nastopali napram prejšnjemu prebivalstvu in se jim je Ivan hotel ogniti.

V jasnejši luči se nam kaže krščanstvo v

na mesto, kjer je zdaj «studenec obglavljenja sv. Maksimilijana» (fons decollationis sancti Maximiliani), nad katerim je sezidana majhna kapelica. Cerkev na legendarnem mestu obglavljenja je baje zgradil sv. Rupert leta 698.; v resnici se pa mora smatrati za ustanovo iz dobe grofov Celjanov.

slabo je videti, kaj je bilo v celjskih tleh.

1. Ostanke starokrščanske bazilike.

Celje po odkritju starokrščanske *bazilike* v celjskih tleh (sl. 1). Ko so (1897) polagali temelj za novo poštno poslopje v bližini kolodvora, so zadeli v nasutih tleh 50 do 90 cm globoko na ostanke zidovja, mozaikov in strebrov, opeke in ožganih lesnih drobcev.

Zidovje iz slabega škrlastega apnenca je tvorilo dva vzporedna 50 do 60 cm debela in do 50 cm iz prvotnih tal se dvigajoča zida: ostanek stare apside. Zunanji, poligonalni zid je tvoril pravo

steno, dočim je notranji, polkrožen in šibkejši, bržkone služil za podstavek oltarni ograji ali za sedala duhovščini. Po drugem mnenju je pa prehajal v steno tudi notranji zid in prazen prostor nad obema je služil za shajanje duhovščine na posvetovanje; na sredi tega prostora odkrita marmornata plošča naj bi bila ostanek škofovskega sedeža. Iz ostankov stebrov lahko sklepamo, da je imela bazilika tri ladje, katerih srednja je bila široka 6 m 40 cm, vsa cerkev pa 13 m. Ipak je bil odkrit samo severni del srednje ladje in še te ne v celoti, zapadna stran z glavnim vhodom je prav tako kakor južni ladijski del ostala pod zemljo. Dolgost razkrite ladje je z apsido vred znašala nekaj nad 29 m. Orientirana je bila cerkev točno od vzhoda proti zahodu.

V apside in v severnem delu glavne ladje najdeni mozaiki so bili pestri in slikoviti, sestavljeni iz rdečih opekastih, črnih in belih apnenčastih, zelenih, rumenih in rjavih andezitnih kock, ali vseskozi dokaj slabo ohranjeni. Prepletali in obdajali so jih geometrični, rastlinski in živalski ornamenti, med drugimi spletke, listi in ptice. V velikih črkah so se javljala imena vernikov, ko so dali napraviti navedeno dolžino mozaičnih tal. Imena so deloma nečitljiva. Med čitljivimi ni več keltskih, pač pa spominjajo nekatera na grščino. Pojavljajo se: *Propinquus*, *Maximinus*, *Desiderius*, *Antonianus*, *Marcelinus*, *Ursus*, *Simplicius*, *Optatianus*, *Honratus*, *Ursa*, *Ursicina*, *Amantia*, *Severa*, *Aurelia*, *Optatia*; pa tudi *Abrahamis*, *Nonnosa*, *Beronice*. Posebno pozornost vzbujata imeni dveh cerkvenih oseb: *Justinijana*, diakona, in *Leona*, sholastika.

Vendar pa ta bazilika ni bila najstarejša cerkev

v Celeji. Tik ob njeni severovzhodni strani so se namreč našli ostanki zidovja podobne, toda manjše in bolje zgrajene stavbe. Očividno je bila tu starejša cerkev. Ko je postala premajhna, so zgradili novo. Zgodilo se je to v petem ali morda šele v početku šestega stoletja, torej tik pod propadom rimskega gospostva.

V zvezi s to ali kako drugo celjsko starokrščansko cerkvijo je morda tudi kamen, ki so ga našli (1907) na dvorišču trgovca Kolenca na Kralja Petra cesti in ki je zdaj v mariborskem muzeju. Nosi napis: *Virgo per(petua)* — Vedno devica.

Izmed odkritih grobov in izkopanih nagrobnih spomenikov segajo gotovo nekateri v krščansko dobo, vendar se krščansko poreklo v večini slučajev ne da dokazati. Tako so mlajšega postanka sarkofagni grobovi, ki so pa zelo redki, nadalje sporadično se ponavljajoči napisi z novejšimi formulami: *vix(it) an(nos), c(uravit) tit(ulum)* — živel je let. . . .; preskrbel je spomenik. Kot krščanski se v starejših delih smatra sledeči, v bivši občinski hiši v Gosposki ulici št. 3 vzdani napis: *I(n) h(oc) s(igno) . . . haec iacit quamdam Maximus i(n) C(hristo) D(eo)*. — V tem znamenju . . . tu leži neki Maximus v Kristu Bogu. Prav tako tudi: *Petronia P. f(ilia) Maximilla hic quiescit. L. Petronius il r s a? . . . Petronius . . . Petronius il . . . an XXII*. Mogoče je krščanski *Victor Fato* na majhni kvadratasti plošči s posodo v sredi.

Topografija.

Podati točno topografsko sliko stare Celeje je skoraj nemogoče. Novo mesto je namreč nastalo na prostoru starega; in zato so se v času, ko

svet še ni imel znanstvenega interesa za arheološke predmete, zabrisali mnogi sledovi, pa tudi potem, ko se je ta interes že vzbudil, je ostalo preiskavanje bolj ali manj slučajno, odvisno večinoma od gradbenega delovanja. Tako je nemogoče, določiti mejo med skupinami rimskih hiš in ulicami. Le tu pa tam je jasno razmerje napram današnjemu stanju, jugovzhodni del Gosposke ulice n. pr. poteka nad nekdanjo rimsko, isto velja za del Vodnikove, drugod je obratno, tako so se odkrili zidovi rimske hiše nasredi Prešernove ulice pred poslopjem starega okrožnega sodišča.

Z lego Celeje je v ozki zvezi vprašanje o toku reke Savinje. Marljivi preiskovatelj Celeje Gabriel Seidl je menda prvi (leta 1843) izrazil mnenje, da je tekla Savinja v rimski dobi nekoliko severneje, nekako med današnjo bolnico in železnico ter se je nekje blizu sedanje Maksimilijanove cerkvice stekala z Voglajno. Do tega prepričanja ga je dovedlo dejstvo, da se je našlo tik ob današnji strugi in deloma celo v njej precej rimskih predmetov, tudi spomenikov, o katerih ni soditi, da bi bili izpremenili položaj. Pozneje — vsekakor pred nastankom srednjeveškega Celja — je pa Savinja svoj prejšnji tok zamenjala s sedanjim; ali tudi v rimski dobi je tekel del vode tod po ozkem rokavu, v katerega so se izlivali tjakaj nagnjeni kanali. — Izza Seidlovih časov se to mnenje stalno ponavlja.

Precejšnja stopnja verjetnosti se mu nikakor ne more odrekati. Govori zanj od Seidla navedeno dejstvo nahajanja spomenikov v strugi, razmeroma nizka lega severne mestne okolice in manjkanje rimskih izkopin na tem ozemlju. Ni pa

2. Načrt sedanjega mesta z vrisanimi rimskimi najdbami.

Nr. najdišča: 1. oltar Eponi in sveti Celeji; 2. oltar Mercuriju; 3. mesto najdb, odkritih ob gradnji železnice; 4. ostanki o'zidja, oltar Neptunu Augustu; 5. Mithrov napisni kamen; 6. nagrobnik T. Claudija; 7. stebrišče rimskega templja; 8. oltar Juppiterja; 9. oltar Martu Herculu; 10. „Vrata z antikami“; 11. najdišče stavbnih ostankov in skulptur na prostoru vojašnice Kralja Petra; 12. najdišče stavbnih ostankov in skulptur na prostoru Narodnega doma; 13. kip rogatega vodnega božanstva; 14. votivni spomenik Constantinu Velikemu in deus Helios ali tako zvana dea Celeia (pred minoritsko cerkvijo); 15. nagrobnik Sircu Aureliju Maximu in njegovemu bratu Aureliju Sabinu; 16. stavbni ostanki na prostoru meščanske šole; 17. odlomek Fortune; 18. kopalnišče; 19. starokrščanska bazilika na prostoru sedanje pošte; 20. prokuratorski in vojaški kameni; 21. relief Meduze; 22. žensko doprsje; 23. stavbni ostanki na prostoru Lemsiceve vile; 24. cerkev sv. Maksimilijana z antikami, v bližini, proti Voglajni, v njeni stari strugi najdišče „Noriskega vojaka“; 25. rimski grob; 26. stavbni ostanki na prostoru nove Božičeve hiše; 27. stebrišče (ostanki templja?); 28. groblje pri Stigerjevi vili; 29. zid na Janičevem nad parkom; 30. vila na Sevcih.

sledu o kaki strugi, kar se vseeno da razlagati s tem, da jo je reka stopnjema zasipala in premeščala.

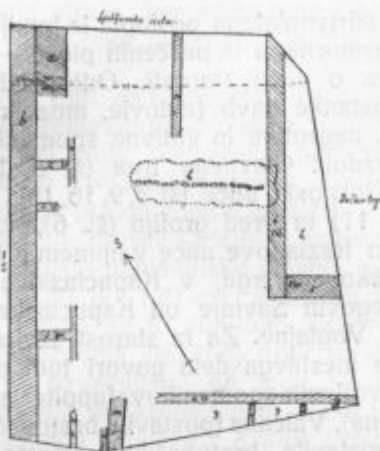
Gotovo je tudi, da je morala Savinja po rimski dobi večkrat preplaviti dolino, saj je planinska reka, ki je v količini vode podvržena periodičnim izpremembam in nosi s seboj mnogo proda. Morda je prišlo celo do pravih vodnih katastrof nad bivšo Celejo. Ruševine rimske Celeje se nahajajo vsled tega pod prodnato naplavinsko plastjo, katere debelost znaša 50 do 120 cm, mestoma tudi več.

Rimska Celeja se je podobno kakor novejše Celje osredotočevala na treh prav nizkih vzpetostih, ki jih označujejo: na jugu *Slomškov trg z župno cerkvijo in južnim širšim delom Glavnega trga*; na zapadu *vojašnica Kralja Petra in Narodni dom*; na severu *četverkot, omejen po Kralja Petra cesti, Cankarjevi in Aškerčevi ulici ter cerkvi sv. Maksimilijana*.

Najstarejši je brez dvoma južni del, naslonjen na staro keltsko naselbino. To spričuje dejstvo, da so se našli tu najstarejši spomeniki; zlasti (že omenjeni) votivni spomenik Gaja Julija Vepona, ki so ga našli pod krstnim kamenom župne cerkve, in pa (tudi že navedeni) v bližini najdeni nagrobni spomenik mestnega osvobojenca Tiberija Claudija Favorja in njegove žene Julije Pusille. Obadva sta sigurno iz prve polovice I. stoletja, prvi verjetno celo iz prvih let po Augustovi smrti (14. po Kr.). Središče tega mestnega dela je menda tvoril tempelj (mogoče Juppiterjev ali Herculov), h kateremu je spadalo bržkone veliko stebrišče, čigar stebri so, kakor kažejo najdeni deli, merili v premeru 1 m. Tik za tem stebriščem so bili na prehodu Glavnega trga v Gosposko ulico izkopani ostanki

velikega štirivoglatega poslopja iz lomljenega kamena, marmornatih in peščenih plošč. — Solidno delo priča o večji starosti. Odtod lahko zasledujemo ostanke stavb (zidovje, mozaike, stenske slikarije), nagrobne in votivne spomenike na vse strani: vzdolž Glavnega trga (št. 5, 12, 13, 15, 16, 17), Gosposke ulice (št. 3, 9, 16, 18). Na okopih (št. 2, 9, 11) in Pred grofijo (št. 6), vzdolž Kocenove in Razlagove ulice v njenem južnem delu, na Slomškovem trgu, v Kapucinski ulici in na obeh bregovih Savinje od Kapucinskega mosta do izliva Voglajne. Za iz starosti izvirajočo važnost tega mestnega dela govori tudi pestrost tu najdenih votivnih spomenikov: Juppiterja (postavila bratovščina), Vulcana (postavila bratovščina), Mercurija (postavila bratovščina), Marta Hercula, Victorije in Noreje, Epone in svete Celeje ter Neptuna Augusta. Enako dokazilna je prav v tem mestnem delu najboljše razvita rimska kanalizacija.

Zapadni, na prostoru Narodnega doma in vojašnice Kralja Petra ležeči del je nekoliko mlajši, sega pa gotovo do početkov II. stoletja. Ko so leta 1895. kopali temelje za Narodni dom, so zadel na vzhodni strani stavbišča na silno trdno betonsko gmoto, ki je tvorila morebiti jugovzhodni vogel utrjenega rimskega gradu (*arx*), katerega domnevane in slične sledove so našli nekaj let poprej tudi na nasprotni strani trga (sl. 3). Dobrih 30 m navzven pa so odkopali jako močan, iz peščenih kvadrov zgrajen in polnih 6 m debel zid, bržkone ostanek rimskega mestnega obzidja, zgrajenega morda šele v 3. stoletju, ko so postali časi bolj nevarni. Ali tudi na dvorišču južneje ležeče vojašnice so se našli sledovi sicer manj trdnih zidov in na meji med Narodnim domom

a) stena ul. in dvorišča.
 b) ostanki stene
 c) d. f. j. v. ostanki
 2) ostanki stene slikar.
 4) ostanki stene maza.
 4) ostanki stene kovan.

Ostanki stene starih obloč
 na prostoru Narodnega doma.

3. Ostanki rimskih stavb, odkriti na prostoru Narodnega doma.

in dvoriščem vojašnice ostanki rimske hiše (stene, mozaik, stenske slikarije, hipokavst). Važna je najdba krasnih skulpturnih del na prostoru obeh stavb: trinajstih ogromnih, do 142 cm dolgih, z rastlinskimi ornamentami okrašenih kamenov, ki so služili za stavbni venec (Narodni dom); blizu 1 m visoke kodraste mladostne glave, predstavljajoče menda Apollona, dobro ohranjenega reliefnega spomenika s spečim Endymionom, kateremu Amor dovaja Luno, velikega reliefa s palmovim drevesom, rogatega vodnega božanstva

(vojašnica); korintskega kapitelja in dela orjaškega stebra, iz katerega jih je narejenih kar osem, nosečih balkon mestne hiše. Vrh tega je bilo tu najdenih nekaj napisnih in več nagrobnih spomenikov, pa še množstvo manjših arheoloških predmetov. Vse to priča, da je morala biti na tem prostoru razen gradu še kaka druga monumentalna stavba, bržčas svetišče (morda Apollonovo). — Od tod gredo sledovi rimskih stavb (ostanki zidov in močnih stebrov, marmornate plošče, deli stavbnih vencev in mozaiki) pa nagrobni spomeniki in drobne najdbe po Prešernovi ulici navzgor do njenega stočišča z Glavnim trgom; našli so se na prostoru mestne hiše, sreskega poglavarstva, št. 24., minoritskega samostana, št. 16 in 4, na sredi ceste pred bivšim okrožnim sodiščem.

V tretjem, severnem delu mesta je naseljenost izpričana za drugo polovico I. stoletja; sto let pozneje, za vlade cesarjev Antoninov, pa je bilo tu že središče mesta. To dokazuje najdba (že navedenih) prokuratorskih in ostalih (časovno nekoliko mlajših) vojaških spomenikov na tem prostoru (na vrtu hiše št. 24 na Kralja Petra cesti). Veliko število — trideset — skupaj najdenih spomenikov si najlaže razlagamo z domnevo, da se je moral tu (vsaj izza srede 2. stoletja) nahajati mestni trg «forum».² Obširen prostor rimskega fora so obdajale javne zgradbe: mestna

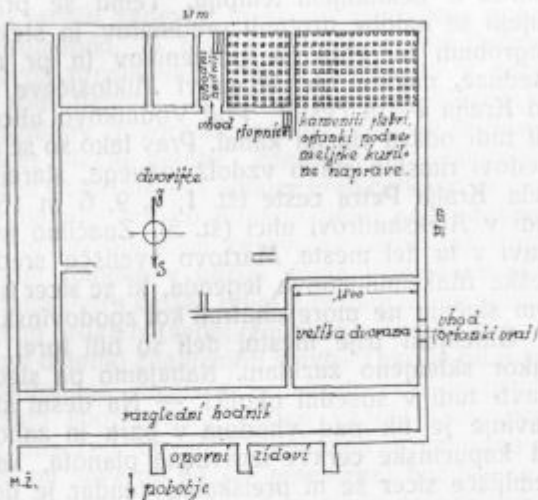
² Ipak se v novejši dobi stavi celjski «forum» v južni del mesta. Lahko se je tam nahajal iz početka in je severnejši nastal šele radi večjega razvitka mesta. Vsekakor so vsi dalekosežnejši sklepi o zunanjem izgledu rimske Celeje bolj ali manj problematični. — Tu bodi omenjeno, da smatrajo nekateri najdišče gornjih spomenikov za mesto Juppiterjevega templja.

posvetovalnica (*curia*), tržnica, templji (eden ali več). Pred njimi so se nahajali govorniški oder, okrog katerega so se zbirali meščani, da zvedo kaj o javnih zadevah in se porazgovore, potem pa spomeniki, ki niso bili samo v čast tistemu, ki so ga proslavljali, ampak služili so v dobro ime tudi tistemu, ki jih je postavil. Razen teh spomenikov govore za važnost prostora še druge, in sicer odlične najdbe: znamenit «Noriški vojak» (najden v stari strugi Voglajne pred cerkvijo sv. Maksimilijana), žensko doprsje (jako poškodovano, najdeno pri opuščeni cerkvi sv. Andreja), torzo Fortune (najden v bližini vogla Vodnikove ulice in Kralja Petra ceste), relief z raznim upodobljenim rimskim orožjem (sedaj izgubljen). Zgovorne priče so tudi ostanki znamenitih stavb. Tako je bil južno od skupnega najdišča prokuratorskih in ostalih vojaških spomenikov najden vzdolž Cankarjeve ulice obsežen mozaik s hipokavsti in vzhodno od njega pa severno od (že omenjene) bazilike se je nahajalo kopališče; odtod si sledo ostanki zidov, mozaikov, hipokavstov, stebnikov, marmornatih plošč in manjših arheoloških predmetov tja doli do Aškerčeve ceste in še čez, v pravcu proti postaji. — Tudi najdbe na zapadni strani Kralja Petra ceste pričajo o sklenjenosti tega mestnega dela. Na Miklošičevi cesti so bili kar 4 m globoko izkopani ostanki stenskih slikarij, v bližini njene odcepitve od Kralja Petra ceste so se našli ostanki zidov in na nasprotni strani (na stavbišču nove hiše dr. Božiča) sphan rimski tlak ter gromada zdrobljene strešne opeke. Malo južneje odtod so bili na mestu sedanjega zapadnega krila meščanske šole odkriti temelji drugega rimskega kopališča, združenega z večjim poslopjem. V sosedni Gle-

dališki ulici je prišel na dan mozaik in v Ipavčevi ulici so našli ostanke orjaških stebrov, ki pričajo morda o nekdanjem templju. Temu se pridružujejo še najdbe drobnih predmetov in številnih nagrobnih ter votivnih spomenikov (n. pr. relief Meduze, najden ob odcepitvi Miklošičeve ulice od Kralja Petra ceste) Pod Vodnikovo ulico je bil tudi odkrit rimski kanal. Prav tako so se našli sledovi rimskih stavb vzdolž južnega, starejšega dela Kralja Petra ceste (št. 1, 3, 9, 6 in 16) in tudi v Aleksandrovi ulici (št. 5). Značilno je, da stavi v ta del mesta Martovo svetišče srednjeveška Maksimilijanova legenda, ki se sicer tudi v tem slučaju ne more smatrati kot zgodovinski vir.

Omenjeni trije mestni deli so bili torej vsekakor sklenjeno zazidani. Nahajamo pa sledove stavb tudi v sosedni okolici. — Na desni strani Savinje je tik nad vhodom v park in zahodno od kapucinske cerkve izravnana planota, katere zemljišče sicer še ni preiskano, vendar je dobro viden kakih 30 m dolg, dokaj sirov in deloma udrt oporni zid, za katerim se nahaja popolnejše iz kamena in opeke zgrajeno zidovje. Na svetu bližnjega kapucinskega samostana so bili odkriti ostanki utrdbe in grobovi, na Bregu opeka, grob in manjši predmeti, pod gričem sv. Jožefa nagrobni spomenik in marmornate plošče, na Sevcih (Rožnem griču) pred mestnim pokopališčem in tik nad cesto v Teharje popoln temelj rimske vile z opornim zidom, hipokavstom, mozaikom, stenskim slikarijami in oboji vrat (sl. 4). Izgleda, da so se nahajale naselbine po grških nad cesto in poljih tja do Teharjev; prav tako so najdeni sledovi zidov in drugih predmetov vzdolž Gaberja (št. 49) do Šmarjete ter po poljih okrog

*Projekt vile, izkopane na Sevcih -
Merilo = 1:400.*

4. Vila na Sevcih.

Bežigrada, Trnovelj in zlasti ob cesti proti Žalcu (na Lavi). Ako se navedba razdalje šestih tisoč korakov, ki jo podajajo miljniki, najdeni v Ivnici pri Frankolovem, resnično nanaša na Celejo, tedaj je verjetno, da se je mesto širilo na severu do Šmarjete, na pol poti do Vojnika, kakor se navadno navaja. Tudi Vipota, Miklavški hrib in gora Lisca na jugu so bili, po spomenikih sodeč, naseljeni, ne da se pa to trditi o Starem gradu. Ipak se je sklenjeno pozidano mestno ozemlje precej strinjalo z današnjim, navzven so se vrstile

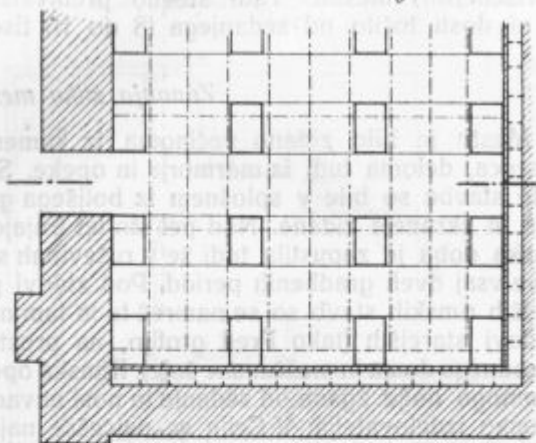
stavbe ob cestah in na posameznih ugodnejših (vzvišenejših) mestih. Tudi število prebivalstva se ni dosti ločilo od sedanjega (8 do 10 tisoč).

Zunanja slika mesta.

Mesto je bilo zidano večinoma iz kamnja, apnenca, deloma tudi iz marmorja in opeke. Starejše stavbe so bile v splošnem iz boljšega gradiva in skrbneje zidane. Nad pet sto let trajajoča rimska doba je zapustila tudi še v ruševinah sledove vsaj dveh gradbenih period. Pod zidovi poznejših rimskih stavb so se namreč tu in tam našli sledovi starejših (tako Pred grofijo, na prostoru Narodnega doma in meščanske šole). Rimska opeka je mnogo bolj žgana od sedanje in nosi navadno znamko izdelovalca. V Celju se najčešče najde: LEG. II. ITAL. (ali podobno), tudi C(aius) JUNI(us) T. (na Sevcih), P. G., P. G. R. (na Bregu); zidovje, odkrito na planoti nad parkom, pa ima opeko brez znamke.

Tla hišnih poslopij so bila deloma sphana, češče pa mozaična (masivna). Najpreprostejši mozaiki so bili iz dokaj velikih opeknatih (terracotta) kock, dočim so bili imenitnejši raznobarvni, sestavljeni iz rdečih opeknatih, črnkastih in belih apnenčastih, rjavih, rumenih in zelenih andezitnih. Med obrobnimi trakastimi in pleteničastimi pasovi so se nahajali ornamenti, predstavljajoči umetniško izvršeno geometrijske like, vaze, cvetlice, ptice in podobne predmete. Tu in tam so bile kocke celo posteklenjene. Vlagali so jih v zgodnji dobi v cement, tako, da so tla ostala v ugodnih okolnostih do danes trdna, pozneje pa samo v malto. Stene so bile često — prvenstveno pri bo-

• *Plani sudatorija* •

• *Prerez sudatorija* •

5. Kopališče v Cankarjevi ulici.

gatih — okrašene s stenskim slikarijami, ki sicer niso kazale bogastva barv (rdeča v raznih odtenkih, rumena, modra), vendar so bile prav živahne. Ne baš redko najdeni ostanki kažejo skoraj izključno rastlinsko, le izjemoma tudi živalsko ornamentacijo, manjka pa bajeslovna. Sli-

• Načrt stavbe s kopaljščem, odkrila v
Cankarjevi ulici, severno od sedanje gostile

6. Kopaljšče v Cankarjevi ulici.

karije so bile deloma prevlečene s steklenino, deloma brez nje. Izraz barve je včasih podpirala kaj lepa štukatura (ohranjeni kosi kažejo krasne vtisnjene in barvaste palmete). Stene so včasih krasile tudi marmornate plošče. Pokrite so bile stavbe z veliko strešno opeko, navzven stoječe robove so ob poševnem stiku prikrivali poluvaljasti žlebniki.

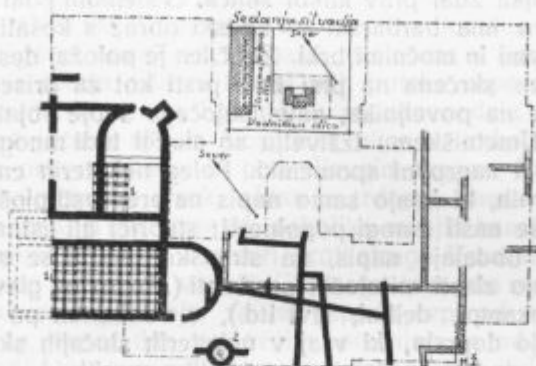
V preprostih hišah so se nahajala še odprta ognjišča, imeli pa so tudi prenosljive peči (v Celju se niso našle) in zlasti svojevrstno centralno kurjavo (hipokavste), ki je bila tudi v Celeji zelo razširjena. Zunaj hiše se je v zemlji nahajala peč, *praefurnium*, iz katere se je po kanalu sprovajala toplota v izvotlenino, kjer so nizki, iz opeke narejeni stebriči nosili tla. Odtod je šla toplota tudi navzgor po ozkih, v steno vloženih, iz štirivoglatih votlih opek sestavljenih ceveh. Po stranskih odprtinah, ki so se nahajale v votli opeki, so si bile cevi v medsebojni zvezi.

Posebno skrbna je morala biti taka centralna kurjava pri kopališčih. Izmed obeh celjskih je bilo v sedanji Cankarjevi ulici odkopano bolje ohranjeno, (sl. 5 in 6). Osem vrst stebričkov, z oboki zvezanih, je nosilo tla, prevlečena z betonom, v katerem so bile vložene ogrevalne cevi kar v šestnajstih vrstah, nato je sledila zopet plast betona z mozaikom na vrhu; v dveh sosednih stenah pa je bila ena opekasta navpična ogrevalna cev poleg druge. Tako večji prostor. Podobno je bil urejen poleg njega se nahajajoči manjši. Obadva sta služila za potenje (*sudatorium*), dočim je južni od njiju ležeči, za 120 cm globlji in betonirani prostor bržčas služil za hladno kopel (*caldarium*). Kopalni prostori so bili v zvezi s stanovanjskimi. — Na prostoru meščanske šole odkrito kopališče je bilo slabše ohranjeno: dva po hodniku ločena prostora s stebrički in polkrožnima apsidama sta se na vzhodni strani držala večjega, slabo zgrajenega, torej mlajšega rimskega poslopja (sl. 7).

Na mnogih mestih izkopani deli stebrov pričajo, da so morala biti javna poslopja (zlasti templji) sijajna. Stebri — izmed katerih so bili nekateri naravnost ogromni — so imeli vseskozi korintske kapitlje in nosili so nadzidje z lepimi zidnimi venci, okrašenimi z rastlinskimi ornamentami (akantovimi listi, cveti, cvetnimi pasovi) in jajčnimi kitami, kakor kažejo ostanki gradu ter bazilike.

Tudi skulpturna dela so krasila javna poslopja (templje) in forum. Izmed ohranjenih (mnoga so izgubljena) so nekatera ogromne velikosti, kakor domnevana Apollonova glava, h kateri spada morda ena izmed obeh ohranjenih orjaških rok, ker je najdena na istem prostoru. Nekaj jih oči-

Na prostoru Sedanje meščanske šole odkriti steburni ostanki

- starejši, niše ležeči steburni ostanki
 - - - mlajši, višje ležeči steburni ostanki
 1 - Kopalniški prostor
 2 - grednica

7. Ostanki stavb s prostora meščanske šole.

tuje umetniško vrednost. Tako hladna in nekam stilizirana Meduza, ki se ji ovijata okrog glave dve kači, kakor v Monakovu se nahajajoči Rondaninski. Potem ostro mladeniško lice rogatega vodnega božanstva in čustvena reliefa: dva genija ter Endymion z Amorjem, dovajajočim mu Luno. Zlasti pa «Noriški vojak», svojevrstno delo rimsko-provincionalne umetnosti, kakor ga označuje Springer. Nekoliko naprej vzproženo telo predstavlja krepkega moža v naravni velikosti; pokrito je z do kolen segajočo srajco (*tunica*), preko katere se nahaja oklep (*lorica*), obdan na dolnji strani z usnjatim robom, ki kakor pas nad njim (*cingulum*) priča o oficirskem činu s kipom počeščenega. Preko desnega ramena in poševno preko prsi

gredoč jermen (*balteus*) je nosil nekdanj meč, ki manjka zdaj prav kakor sulica. S šlemom pokrita glava ima barbarski — keltski obraz s košatimi obrvmi in močnimi brki. Značilen je položaj desne roke: skrčena na prsi in s prsti kot za prisego kaže na poveljnika, navdušujočega svoje vojake.

Umetniškemu izživetju so služili tudi mnogobrojni nagrobni spomeniki. Poleg nekaterih enostavnih, ki imajo samo napis na preprosti plošči, so se našli mnogi popolnejši: stebriči ali listnate kite obdajajo napis, na stranskih poljih se nahajajo zlasti mitološki predmeti (Meduzina glava, hipokampi, delfini, levi itd.), v vdolbinah pa se vidijo doprsja, ki vsaj v nekaterih slučajih skušajo podati značaj in pravo sliko umrlih.

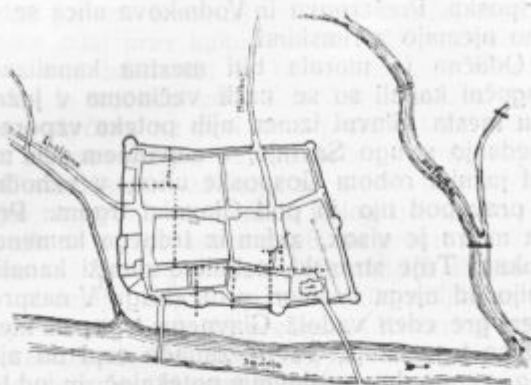
Izmed hišnih predmetov jih je najdenih razmeroma malo. V prvi vrsti so preproste glinaste svetilke, ki nosijo deloma znamke: ATIME, OCTAVI, FORTIS, VIBIANI, URS(us), CRESCES; iz večine so uvozni produkt, saj se nahajajo slične tudi drugod, n. pr. v Ptujju (*Fortis, Vibiani, Cresces*). K temu je treba pridati še nekoliko ključev, popolne oboje enih vrat iz vile na Sevcih ter nekaj posod in posodnih drobcev. Kakor da je prebivalstvo pred pobegom ob preseljevanju narodov vse premično vzelo s seboj in pustilo skoraj samo zidovje!

Celeja je imela dobro tlakovane ulice. Vsaj tako pričajo ostanki, najdeni pod današnjo Vodnikovo in zlasti pod Gosposko ulico v njenem vzhodnem delu. Na trdnem dolnjem tlaku se je nahajala debela plast sphanega kamenja, vrhu katerega je bil gornji tlak, sestavljen iz velikih in lepih andezitnih plošč. — Ulice so vsaj v jugozapadnem delu mesta imele smer sedanjih:

Gosposka, Prešernova in Vodnikova ulica se prilično ujemajo z rimskimi.

Odlična je morala biti mestna kanalizacija. Mogočni kanali so se našli večinoma v južnem delu mesta. Glavni izmed njih poteka vzporedno s sedanjo strugo Savinje, v zapadnem delu malo pod južnim robom Gosposke ulice, v vzhodnem pa prav pod njo in pod Glavnim trgom. Preko dva metra je visok, zidan iz trdnega kamena in obokan. Trije stranski, nekoliko manjši kanali se cepijo od njega v smeri proti strugi. V nasprotni smeri gre eden vzdolž Glavnega trga; na mestu, kjer se trg zožuje, se na zapadu cepi od njega drug, vzporedno z glavnim potekajoč, in od tega tretji, ki se povrača h glavnemu. Zlasti dolg je od zapadnega konca glavnega kanala proti severu izhajajoč ogranek; konča se šele v bližini gledališča, potem ko malo prej pošilja na levo poseben krak.

Tudi na dvorišču mestne hiše je bil najden kanal, prav tako pod Vodnikovo ulico, obadva potekajoča vzporedno z glavnim; njuna zveza z glavnim omrežjem pa ni ugotovljena. Osamljeni kanali se še nahajajo: pod Kocenovo ulico in pod dvoriščem muzejskega poslopja (?), njuna smer je približno sever — jug, ter na vzhodni strani Glavnega trga pod hišo št. 3 s smerjo severozapad — jugovzhod; brez dvoma je, da so bili nekdanj zvezani z glavnim kanalskim sistemom, ki je še prav dobro ohranjen. Rimski kanalski sistem služi še sedaj odvajanju vode in nesnage; ko so pred sto leti začeli misliti na kanalizacijo, so moderne kanale zvezali z rimskimi, v svojem glavnem delu prav v tisti dobi odkritimi. Rimski kanalski sistem leži globlje od današnjih mestnih kleti,

*debelejša črta predstavlja srednjeveško obzidje
črtnasto označeni kanali umedobojni zvezi
pripikčazli označitvi zveza se ni ugotovljena*

N. S.

8. Sistem rimskih kanalov.

dno mu je okrog 6 m pod sedanjo površino. Radi tega so mu tudi izhodi pod sedanjim dnom Savinje, le najvzhodnejši izmed proti Savinji se stekajočih krakov je zdaj po modernem nastavku zvezan z reko. Dobro pa se vidi tisti del rimskega kanala, ki se izpod sedanje vojašnice Kralja Petra steka v Sušnico, njegova zveza z glavnim sistemom pa tudi ni čisto sigurna. Značilno je, da pod severnim mestnim središčem ni bilo odkritih nikakih kanalskih sledov; to potrjuje (že izrečeno) domnevo, da se je tam nahajal rimski forum.

Kakor kaže (že omenjena) utrdba na kapucinskem griču in ostanki mestnega obzidja na prostoru Narodnega doma, je bila Celeja vsaj v poznejši dobi utrjena, ali o nadaljnjem poteku

obzidja ni sledu. Prav tako nobena najdba ne priča o kakem vodovodu; morda so imeli samo navadne vodnjake.

Nagrobni spomeniki so se našli v mestu tu pa tam. Iz opeke zložen grob je bil odkrit na Bregu, drugi pri cerkvi sv. Duha, v obeh so se našli sledovi kosti; pred baziliko so izkopali ostanke dveh sarkofagov, edinih v Celju, in del otroškega skeleta. Ali glavno groblje se je bržčas nahajalo na Lavi, ob cesti, ki vodi v Ljubljano. Vsaj tako bi se dalo sklepati po večjem številu rimskih skeletnih ostankov in urn, napolnjenih z deloma ne popolnoma sežganimi kostmi, najdenih v bližini Stigerjeve vile. To se strinja s splošnim rimskim običajem, napravljati groblje ob cesti, tik na zunanji strani mestnega obzidja.

Upravno ozemlje celjskega municipija.

Uprava svetovne rimske države je poznala samo dvoje državnih oblastev: centralno v prestolnici in provincialno v glavnih mestih provinc. Državne posle tretjih instanc pa so poleg svojih lastnih vršila avtonomna mestna oblastva, ki so razen svojega mestnega okoliša obsegala tudi razsežno podeželsko ozemlje. Tako je upravno ozemlje celejanskega municipija segalo na severu na vrh Pohorja, na zapadu visoko na vzhodne odrastke Karavank, gori v Savinjske planine ter na njih jugovzhodno predgorje, na jugu preko Save nekako do črte Litija—Rajhenburg in na vzhodu do okolice današnje Slovenje Bistrice. Sosedne mestne občine so bile sledeče: onstran Pohorja *Flavia Solva* (Lipnica), onstran karavanških odrastkov *Juenna* (Globasnica), onstran Sa-

vinjskih planin in njih predgorja *Emona* (Ljubljana), onstran črte Litija-Rajhenburg *Fraetorium Latobiorum* (Trebneje) in *Neviodunum* (Drnovo pri Krškem), onstran današnje Slovenje Bistrice *Poetovio* (Ptuj).

Da je bilo celejansko upravno ozemlje gosto naseljeno, o tem priča veliko število najdišč, ki jih nahajamo povsod, v dolinah in po hribovitem svetu. Naj slede kratke navedbe. V Savinjski dolini izkazuje Žalec z okolico ostanke stavb (podstavke, oglavja, plošče i. t. d.), en relief in napise. Zelo bogato na izkopinah rimske dobe je polje med Št. Petrom in Polzelo. Razen zidov, opeke, mozaikov in drobnih predmetov so se našli tu med Ločico in Bregom sledovi vojaškega tabora, okrog pet sto metrov dolgega in štiristo metrov širokega, s štirimi velikimi vzdanimi poslopji, in sicer tik ob levem bregu stare struge Savinje. Više gori so se našli rimski predmeti (reliefi, napisi, novci, sledovi stavb) na Polzeli, pri Braslovčah, v Letušu, v Gorenju, v Šmartnu na Paki. Tudi severni rob Savinjske doline izkazuje najdbe (Galicija, Št. Vid pod Goro Oljko), prav tako južni (okolica Prebolda). Celo v Gornjo Savinjsko dolino je prodrla rimska kolonizacija. O tem pričajo najdbe iz okolice Rečice: ostanki hiše, dva nagrobna spomenika in celo Mithrov spomenik (vzidan v stolpu cerkvice Sv. Janža.) Ako gremo južno od Savinje ob Boljski navzgor sledimo stari rimski cesti, ki je vodila proti Emoni: ob vstopu v sotesko imamo pri Gomiljskem zidane rimske grobove, pri Motniku napis in pri Trojanah (rimski postaji *Adrante*) napise, denar in ostanke stavb; velik marmornat jezdec je tu, stoječ na vzpetosti ob cesti, označeval mejo dveh provinc in dveh municipijev.

Ob Hudinji navzgor Pri Šmarjeti in v bližini (na Prekorju) so se verjetno nahajale zadnje stavbe, ki so še bile v neposredni zvezi s Celejo. Vojnik že zopet izkazuje rimske izkopine (marmornate kamene, en relief, en napis), bližnji grad Višnja pa antični sarkofag. Na levo roko odtod imamo rimske izkopine (napise) pri Novi cerkvi, Lembergu in Dobrni, kjer se tudi nahaja relief, najden na Ravnem bregu. Dobrnski duovir, čigar ime ni ohranjeno, dopušča sicer šibko utemeljeno mnenje, da so že Rimljani izkoriščali te toplice, katerih zdravilno moč je prišel iskat duovir iz Celeje. Znatno so bogatejše izkopine v glavni smeri. Poleg sledov ceste in mnogih miljnikov, najdenih v Ivnici in pri Stranicah, imamo istotam reliefe, nagrobne spomenike, v bližnjem Sv. Križu Juppiterju posvečene votivne spomenike, ki govoré o nekdanjem templju na tem mestu, in preko ovinka v Konjicah relief in sarkofag, v katerem je počival bivši podoficir in poznejši veteran ter celejanski duovir *T. Julius Bellicus*. Tudi severovzhodno odtod ležeče pobočje Pohorja je bržčas še spadalo v celejansko okrožje: bilo je važno radi marmornatih kamenolomov, ki so dajali gradivo tudi za okras celejanskega municipija. Mitrej pri Modriču, trije nagrobniki in en relief v bližnjem Tinju ter številne rimske starine (napisi, reliefi, venčni kameni, deli stebrov etc.), najdene v Šmartnu nad Slovenjo Bistrico, pričajo o gosti naseljenosti solnčnega južnega pohorskega pobočja. Tudi Slovenja Bistrica na vznožju in jugovzhodno odtod na gričevitem slemenu se nahajajoči kraj Črešnjevceva imata rimske napise: oba kraja, ležeča ob vzhodni meji municipalnega upravnega okrožja.

Severozapadno od črte Vojnik—Stranice—Konjice se zgoste rimske najdbe v ozki kotlini pri Vitanju, kjer je bila rimska postaja *Upellae* in severno odtod na pohorskem pobočju v občini Paka škrljavcev kamenolom, kakor priča najdeno rimsko orodje (sekira, zagvozda in kladivo). In onstran goških sotesk se javljajo številne najdbe v okolici današnjih Dovž pri Št. Ilju in potem pri Slovenjem Gradcu, rimski postaji *Collatio*.

Vzhodno od Celja označuje najgosteje naseljeno ozemlje vrsta terciarnih gričev, ki se razprostirajo med najvzhodnejšimi odrastki Dravske skupine na severu in Savinjskih planin na jugu. Teharje, Ponikva, Poličane in Studenice so najdišča rimskih starin. Zlasti plodonosna so bila izkopavanja v okolici Šmarja, ki so pri Grobelcah in Mali Pristovi ter vzhodno odtod, pri Mestinji in sosednji Veliki Pristovi, spravila na dan temelje znatnih rimskih stavb. Sv. Križ pri Rogaški Slatini in Rogatec sta bila tudi naseljena in na lepi Donački gori se je nahajal tempelj solnčnega Mithre, vsaj neki gori najdeni spomenik priča, da je *Aurelius Justinianus* popravil Mithrov tempelj, ki se je že podiral („*templum dei solis Mit(hrae) Aur(elius) Justinianus) . . . labefactum restituit*“).

V južni smeri so si sledile najgostejše naselbine na obeh straneh Savinje. Zdravilni vrelci v Laškem in v Rimskih toplicah so bili že znani Rimljanom, ki so jih izkoriščali. V Laškem to izpričujejo reliefi in dva napisa, v prvi vrsti pa dejstvo, da se je odkril del kopališkega zidu. Mnogo bolj poučna so odkritja v Rimskih toplicah, kjer so se nekaj niže od današnjega kopališča našle tri zidane okrogle kopalne kadi in malo višje na desno roko kanal, ki je sprovajal

do njih toplo vodo. Najdeni lični votivni spomeniki govore o tem, da so tisti, ki so se kopali v zdravilni vodi, častili božanstvene nimfe (*Nimphae Augustae*), eden se je tudi priporočil posebej njenemu božanskemu zdravju, imenovanemu *Valtudo*. Na planoti ob Savinji niže kopališča so se nahajale stanovanjske zgradbe; tam so se našli mozaiki ob cesti, ki vodi v Šmarjeto, takoj preko Topliškega potoka. Redki sledovi pri Zidanem mostu govore o prisotnosti Rimljanov; tam nekje je moral biti most ali prevoz preko Save ali Savinje. Dokaj gorato ozemlje vzhodno od Savinje je bilo tudi naseljeno, ne samo v dolinah (Dol, kjer se je našel odlomek spomenika, posvečenega *Fortuni*, Trbovlje, z nagrobnikom celejanskega edila *P. Albina Antonija*, Hrastnik, kjer so ob deroči Savi častili vodna božanstva *Neptuna Augusta*, *Savo* in *Adsalluto*), ampak tudi po višavah, tako so se našli nagrobni napisi: pri Sv. Krištofu nad Laškim, v Turju med Rimskimi toplicami in Hrastnikom, v Retjah in pri Sv. Katarini med Hrastnikom in Trbovljami.

Niže Zidanega mosta so bile naselbine zopet na obeh straneh reke. Na desnem bregu so pri Radečah častili Savo in Adsalluto, nasproti Rajhenburgu pa so miljniki imeli napis: *a Celeja M (passus) XXXV*, s čimer je dokazano, da je bil tu konec celejanskega mestnega ozemlja. Na tem mestu je vodil most na drugo stran, kjer je izpričana zopet gosta naseljenost: Loka, Sevnica, Podvrh pri Sevnici in Rajhenburg so najdišča (Podvrh s štirimi sarkofagi, izmed katerih si je enega napravil celejanski decurio *Marcellinus*). Tudi gorato ozemlje med Savo na jugu, Savinjo na zapadu in Voglajno na severu je dalo mnogo

rimskih najdb. V Uranju pri Sevnici so izkopali ostanke stavb, sarkofage, nagrobne napise, votivne spomenike, rimske tehtnice, posodje itd. Prelasko pa je dalo dragoceno skupno najdbo srebrnih rimskih novcev. Manjše najdbe (posamezni napisi, novci) so raztresene vsevprek. Razbor nad Sevnico, Brezje in Stranje pri Rajhenburgu, Podsreda, Kozje, Jurjevo, Sv. Miklavž nad Rimskimi toplicami, Lašiše pri Sv. Miklavžu in Zlatina pri Sv. Rupertu se navajajo kot najdišča.

Na spomenikih iz mestnega upravnega okrožja je sorazmerno še več predrimskih imen kot na celejanskih. Tukaj navajamo nekatera: *Pallon*, *Nemeton*, *Calandina*, *Cupita*, *Nertomara*, *Bonia*, *Cotula* (Št. Vid pod Goro Oljko), *Assedomarus Caminus* (Koritno pri Čadramu), *Jantumarus*, *Messor*, *Cattureus*, *Ristumarus*, *Dumba*, *Loucita* (severna okolica Vitanja), *Trogimarus*, *Tatucus*, *Surio*, *Apro*, *Boniata*, *Briga* (Stranice), *Satotogion*, *Saggon*, *Bussula* (Laško), *Veponius* (Rimske toplice), *Suratus* (Šmarjeta pri Rimskih toplicah), *Baebius* (Turje), *Cupito* (Sv. Katarina pri Trbovljah), *Dia-stumarus*, *Ibliendus*, *Chilon*, *Coma*, *Solimara* (Retje pri Trbovljah), *Ambisavus*, *Gripōn* (Rajhenburg), *Boniatus*, *Bussugnata* (Brezje pri Rajhenburgu), *Tutorinus*, *Covidomiarus*, *Nertomarus*, *Surus*, *Finita* (Čelovnik nad Loko), *Cupitus*, *Boniata* (Lašiše pri Sv. Miklavžu nad Rimskimi toplicami), *Tattus*, *Tattonus*, *Mocianus*, *Suta* (Zlatina pri Št. Rupertu). Umevno je, da so se v bolj oddaljenih krajih s starim življenjem bolje in dalje ohranila tudi stara imena.

Kraji v upravnem ozemlju municipija so imeli deloma tudi lastno premoženje, lastne skupščine in uradnike, ali municipalnim oblastvom so bili sodno in davčno podčinjeni. Sicer je pa gotovo

obstajala živahna zveza med mestom in upravnim ozemljem, o tem nam morda priča tudi dejstvo, da so se spomeniki (večinoma nagrobni) z imeni celejanskih oblastnikov našli širom upravnega ozemlja Celeje (v Žalcu, v Dobrni, v Konjicah, v Črešnjevcu pri Sv. Krištofu nad Laškim, v Trbovljah, v Podvrhu pri Sevnici, v Uranju).

Celeja in rimske ceste.

Radi svoje važne lege je bila Celeja križišče mnogih cest. Glavna državna vojna cesta je prihajala iz Emone ter je pri Trojanah (Adrante) prestopila predgorje Savinjskih planin. Celejo je dosegla nekje v bližini gradu in jo je krenila na mestni forum. Na polu poti med Emono in Celejo se je nahajala menjalna postaja *Ad Medias*, po priliki med sedanjo Kapljo in Grajsko vasjo pri Gomilskem, ali, če vzamemo v pošteve neke okrajšave napram današnji cesti, pri Ločicah, kjer se je nahajal (že omenjeni) tabor, katerega glavna naloga je itak bila obramba ceste.

Iz Celeje sta vodili v Poetovio dve veliki cesti. Prva je potekala z mestnega fora proti Teharju, nato mimo Sv. Primoža, skozi Brezje, preko potoka Slom, na Vrtoše, Jelše, Šmarje, do Mestinskega potoka, Medvedjega sela, na Podplat, čez Gabrnik v Poljčane, Studenice in mimo Ptujске gore proti Ptujju. To je bila velika vojaška cesta, ki v itinerarijih ni zabeležena ter se doslej ob njej še miljniki niso našli, vendar je razmeroma dobro ohranjena. Druga velika cesta je vodila s celejanskega fora v severni smeri mimo Vojnika, Frankolovega, skozi Hudo Luknjo, sotesko ob Grabljici, do Stranic, skozi Križevce pri Žrečah, nato

ob sedanji državni cesti skozi Konjice in Slovenjo Bistrico, potem pa v Poetovio. V Ivnici više Vojnika so našli osem milnikov, izvirajočih od cesarjev Trajana, Hadrijana, Septimija Severa, Macrina, Constantija II., Valentinijana, Valenta in Gratijana, pri Stranich še nadaljnje (štiri?) in v soteski nad Frankolovim sledove mostu. Nekje v bližini Stranic se je nahajalo menjališče „*Ad Lotodos*“, vzhodno od Pragerskega (pri Šikoli) morda *Pultovia* in vmes (pri Konjicah?) postaja *Ragando*. Od te ceste se je pri Lindeku v soteski nad Frankolovim odcepila na levo tista, ki je skozi Upellae in Collatio vodila v Jueno in Virunum na Koroškem, nekje pri Slovenji Bistrici pa druga, ki je vezala jug s Flavijo Solvo.

Seveda je bilo še vse polno manjših cest: ena je pri Lindeku počez skozi Bukovlje in Poleno potekala v Konjice, druga se je cepila od glavne pri Zrečah ter jo je, potekajoč preko gričevja na vznožju Pohorja (in krajev Gračic, Malohorn), dosegla zopet nekje pri Ložnici in še nekatere druge (sledovi vzhodno od Vojnika, pri Šmartnu v Rožni dolini, na Basališču itd.).

Proti jugu je imela Celeja cestno zvezo z Laškimi in Rimskimi toplicami (morda na obeh straneh reke) in pri Zidanem mostu je bil prehod preko Save (most, brod?), nato je vodila cesta na desnem bregu reke v Neviodunum. Nasproti Rajhenburgu je bil most na drugo stran, kjer se je gotovo tudi nahajala kaka ob reki potekajoča cesta. Preko gorovja severno od Save je bilo več prehodov: tako od Loke skozi Razbor proti Jurjevemu, ob Sevnici proti Planini (Uranje!).

Marsikje — zlasti na jugu — pa potek rimskih cest in potov še ni dovolj preiskan.

Po glavni cesti je strujilo skozi Celejo živahno trgovsko življenje, po njej so se pa tudi pomikale velike vojaške kolone v pravcu proti meji, ki jo je bilo treba braniti, pa tudi v obratni smeri, ko so odločevale v bojih za prestol. Tako že po Neronovi smrti, ko so iz Panonije hitele najprej na pomoč Othonu proti Viteliju, nato pa Vespasijanu, ki so ga spravile na prestol (69—79). Potem pa je bil za Celejo skoraj sto let mir, cesarji iz rodu Antoninov so se brigali za gnotni in kulturni procvit ne samo Italije, ampak zlasti tudi provinc. Hvaležni Celjani se jih na spomenikih in miljnikih često spominjajo (Nerve, Trajana, Hadrijana).

Ali že za Marca Aurelija (161—180) so začele prihajati burje: napadi germanskih Markomanov in Kvadov najprej; nato česte borbe za prestol (Septimius Severus je skozi Celejo vodil čete v Italijo, kjer je napravil red, ravno tako Maximinus), in pomnoženi napadi germanskih in sarmatskih plemen z dolnje in srednje Donave. Po obnovitvi cesarstva za Diocletiana in Constantina Velikega in po notranjih zmedah za njegovih sinov je postala sila še hujša. Zahodni Goti so se prvi valili po cesti v Italijo, nato Huni, potem Odoakar s svojimi mešanimi germanskimi četami, s katerimi je zrušil zapadno rimsko cesarstvo (476), ter Vzhodni Goti. Celeja je v tem času silno trpela, mnogo prebivalstva je zbežalo; spreminjala se je v ruševine, ali nekaj prebivalstva je pa še vendar imela; to spričujejo novci, katerih zadnji so iz dobe vzhodnorimskega cesarja Justina (516—527); tudi poročilo o škofu

Ivanu ni morda čisto brezpomembno v tem oziru, čeprav ga lahko smatramo za begunca. Tako so skromni ostanki in maloštevilni prebivalci dočakali prihod Slovencev, ki gotovo niso preblago nastopali, vsekakor pa kaže ohranitev starega mestnega imena z nekaterimi drugimi na to, da preteklosti niso docela uničili: prešla je deloma v novo življenje. Le slučajna pa je lahko skladnost med slovenskim imenom Kupič, ki se pojavlja često izza protireformacijske dobe do današnjih dni in keltsko-rimskim Cupitianus.

Preiskavanje Celeje.

V antični literaturi se omenja Celeja samo pri Pliniju Starejšem, Claudiju Ptolomaju ter v Antoninovem in Jeruzalemskem itinerariju. Radi tega si lahko ustvarimo približno sliko o Celeji samo na podlagi izkopin.

Iz Maksimilijanove legende lahko sklepamo, da je že srednji vek posvečal neko pozornost ostankom stare Celeje. Prav tako jih omenjata tudi *Ivan Vitrinjski* in *Aeneas Silvius*. Ali zavestno iskanje spomenikov celejanske preteklosti se je začelo šele potem, ko je humanistični pokret vzbudil zanimanje za grško-rimski svet. Zbiratelji starih napisov *Apianus* in *Lazius* (iz 16. stol.), *Gruter* (iz početka 17. stol.), *Duellius*, *Montflaucon* in *Katančič* (iz 18. stol.) jih imajo v svojih zbirkah tudi mnogo iz Celeje. Nahajali so se tedaj že vzdani na različnih mestih: v cerkvi sv. Maksimilijana, pri Ljubljanskih vratih, v špitalu sv. Uršule (zdaj «Vrata z antikami»), v cerkvi sv. Daniela in v pokopališkem zidu okrog nje, v špitalu sv. Elizabete, v «Vodnem» (jugovzhodnem) stolpu, v ka-

pucinski cerkvi, pri sv. Miklavžu, v dolnjem gradu in tu in tam v meščanskih hišah. Že iz 16. stoletja imamo poročilo o odkritju mozaika na dvorišču dolnjega gradu (sedanje vojašnice) in za Karla VI. in Marije Terezije so že pošiljali spomenike na Dunaj, kjer so bili vzdani v tedanji dvorni (zdaj narodni) biblioteki ali uvrščeni med zbirke tedanjega novčnega in antičnega kabineta (sedanjega narodnega muzeja). Kot pošiljatelj je fungiral «illustrissimus» *Garellius*.

Začetkom 19. stoletja se je to zanimanje še znatno okrepilo. Gimnazijski profesor *Zupančič* in gimnazijski prefekt *Dorfmann* sta rimske starine iskala, študirala in opisovala. Zlasti zaslužen pri tem delu pa je postal arheolog in pesnik *Gabriel Seidl*, ki je bil več ko deset let (1829—1940) profesor na celjski gimnaziji. Zbral je vse celejsanske napise in jih tolmačil v obsežnih študijah (*Epigraphische Excursé*). Tudi okrožni inženjer *Byloff* je posvečal rimskim spomenikom veliko pozornost; grafično jih je upodabljal ter je napravil celo načrt, na temelju katerega naj bi se preiskala vsa celjska tla v svrhu iskanja ostankov rimske Celeje. V tej dobi je bil odkrit sistem rimske kanalizacije (prva odkritja spadajo v devetdeseta leta 18. stoletja), na katerega so že tedaj naslonili moderno kanalizacijo, nadalje stebrišče na prehodu Gosposke ulice v Glavni trg, rimski ulični tlak v tem delu Gosposke ulice in obširna stavba na mestu domnevanega rimskega gradu na sedanjem Dečkovem trgu pred Narodnim domom in poslopjem sreskega poglavarstva.

Sredi 19. stoletja je *Seidl* še deloval, ali pridružili so se mu še drugi. Najzasluženejši med njimi je bil tedanji celjski kapelan in poznejši

kanonik *Ignacij Orožen*. Pridružujejo se mu *Knabl*, *Kenner* in *Arneth*, ki niso delovali na licu mesta, ali so odkritja literarno vestno zasledovali. Najznamenitejša najdba te dobe so prokuratorski in drugi vojaški soomeniki, izkopani v letih 1853., 1854., 1859., 1863. na domnevanem foru ob Kralja Petra cesti na vrtu hiše št. 24, ki je bila tedaj last trgovca Stallnerja. Razen Ignacija Orožna jim je posvečal veliko brigo tedanji načelnik železniške postaje *Uhl*, opat *Vodušek* pa je dovolil, da so jih smeli postaviti ob vzhodni steni župne cerkve in jih zavarovati z omrežjem. Tam je bil odtlej nekak lapidarij.

Leta 1881./82. je bil končno ustanovljen celjski lokalni muzej, Izza cerkve so se spomeniki preselili v muzejski lapidarij, ki si je kmalu pridobil znatno število važnih predmetov. Z njihovim nabiranjem in s publicistično obdelavo celejanskih odkritij si je pridobil veliko zaslug rudarski svetnik in konservator *Emanuel Riedl*. V vodstvu muzeja so mu sledili večinoma gimnazijski profesorji, med njimi *Novotny*, *Schön*, *Eichler* in *Potočnik*, ki so tudi publicistično izveščali svet o novih najdbah. V muzejski dobi so najvažnejša izkopavanja na stavbišču Narodnega doma, pošte, meščanske šole; tedaj je bilo odkrito tudi kopališče ob Cankarjevi ulici in vila na Sevcih.

Po vojni se izkopavanja niso nadaljevala. Slučajno je bil konstatiran rimski zid na Janičevem nad parkom in odkriti so bili sledovi rimskih stavb na Božičevem ob Miklošičevi cesti; v Aškerčevi ulici na Lemaičevem so pa bili izkopani zelo zanimivi stavbni ostanki.

ARHEOLOŠKI DEL.

VODNIK PO MUZEJU, MESTU IN OKOLICI

(S pregledom drugim zanesenih in izgubljenih
celejanskih napisov.)

Na območju ob vseh za drugi strani vzhoda
1. Velika spomeniška zbirka in pisarna muzejskega
polnem let. št. Napis: *Clodius Julius Vesp. Augustus*
clodius Augustus *scripsit et emendavit a. d. d. d. d.*
Augustus. *Vesp. scripsit et emendavit Augustus Augustus*
Augustus et cetera. — L. Julius Vesp. Augustus
Augustus et cetera, Augustus Augustus, Augustus Augustus,
in svojem v zbirko, kar mu je hvalnoštveni Au-
gustus potrdil za njegovo osobo (virilim) rimske
državljanstvo ter ga osvobodil davkov. — Plottis

9. Votivna plošča C. Julija Vepona.

MUZEJ.

Celjski muzej se nahaja v poslopju bivše glavne šole (poznejše vojašnice) poleg župne cerkve sv. Daniela (Slomškov trg) ter obsega lapidarij na dvorišču in zbirke v II. nadstropju. Dostopen je ob vsakem času.

Lapidarij.

Na obkrajku ob steni na desni strani vhoda:
1. Velika plošča z robom in plitkim napisnim poljem (sl. 9). Napis: *C(aius) Julius Vepo donatus civitate Romana viritim et immunitate a divo Augusto. Vivos fecit sibi et Boniatae Antoni fil(iae) conjug(i) et suis.* → C. Julius Vepo jo je še za živa postavil sebi, svoji ženi Boniati, Antonijevi hčeri, in svojim v zahvalo, ker mu je božanstveni Augustus podelil za njegovo osebo (viritim) rimsko državljanstvo ter ga osvobodil davkov. — Plošča

je najstarejši ohranjen napisni spomenik iz Celeje — nastati je morala kmalu po letu 14. — ter je bila najdena 1840 pod krstnim kamenom župne cerkve. Gimnazijski prefekt Hartnid Dorfmann jo je rešil pred razbitjem, na kar so jo vzdali v zunanjo steno cerkve poleg velikih vrat. Možev priimek (Vepo) in ženino ime (Boniatia) sta keltska. C III 5232.³

Spomeniki z domnevanega fora (na Kralja Petra cesti).

Prokuratorski kameni. Najdeni (razen enega) v letih 1853, 1854, 1859 in 1863 na vrtu (tedaj Stallnerjeve) hiše na Kralja Petra cesti 24 tik ob (tedanji) Sakšekovi lončarski delavnici. To so oltarji (*arae*), ki so jih darovali prokuratorski beneficiariji, vojaki, ki jih je prokurator unapredil v službovanju s tem, da jih je osvobodil prostaških vojaških opravil in jim kot podoficirjem poveril pisarniške ali policijske posle. Vseskozi so posvečeni Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu *J(ovi) O(ptimo) M(aximo)*, ter se končujejo z običajno formulo: *v(otum) s(olvi) l(ibens) m(erito)* — izpolnil je drage volje in pristojno svojo zaobljubo. Njihova zgodovinska važnost spočiva zlasti v tem, da prokuratorje imenoma navajajo. Nastali so v dobi od leta 100. do 180. po Kr. Štirivoglata osnova prehaja v ožji trup z napisnim poljem, ta pa preko napustka v vodoravno se končujoče ovršje.

2. *J(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(aius) Fuscinius Catullus b(eneficiarius) Ulp(i) Victoris proc(uratoris)*

³ Mommsen, *Corpus inscriptionum Latinarum*; prav tako v naslednjem.

Aug(usti) v(otum) s(olvi) l(ibens) m(erito). — Jupiterju, Najboljšemu, Največjemu, je C. Fuscinius Catullus, beneficiarij cesarskega prokuratorja Ulpija Victorja, izpolnil zaobljubo drage volje in pristojno. — Najden l. 1853. z odlomljenim ovršjem. Na levi bočni strani je upodobljen reliefni vrč, na desni zdela, simbola boginje Junone. C III 5169.

3. Daroval *Adnamius Flavinus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja Ulpija Victorja (*b(eneficiarius) Ulp(i) Victoris proc(uratoris) Aug(usti)*). Na levi bočni strani je bila bržčas zdela, na desni vrč, ki sta izklesana. Najden l. 1859. C III 5161.

4. Daroval *Adnamius Flavinus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Usienija Secunda* (*b(eneficiarius) Us(i)eni Secundi proc(uratoris) Aug(usti)*). Najden l. 1854. C III 5162.

5. Daroval *Quintus Kaninius Lucanus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Usiena Secunda* (*b(eneficiarius) Usieni Secundi proc(uratoris) Aug(usti)*), ko sta bila konzula *Tertullus* in *Sacerdos* (*Tertul(lo) et Sacerd(ote) co(n)s(ulibus)*). Najden l. 1859. C III 5166.

6. Daroval *Licinius Hilarus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Marca Basseja Rufa* (*b(eneficiarius) [M. Bass]aei Rufi proc(uratoris) Aug(usti)*). Najden l. 1853. Napis, ki je bil poprej bolje ohranjen, je postal radi drobljivosti kamena in neugodnega prostora deloma nečitljiv. C III 5171.

7. Daroval *Caius Antonius Valens*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Flavija Titiana* (*b(eneficiarius) Flavi(i) Titi[ani] pro(c)ur(atoris) [Aug(usti)]*). Najden l. 1853. C III 5164.

8. Ime darovatelja je izbrisano. Bil je beneficiarij cesarskega prokuratorja *Caecilia Juventiana* (*[b(eneficiarius) cae]cili [i]u[e]ntiani procu(ratoris)*

Aug(usti)). Ovršje je odbito; na levi bočni strani je upodobljen vrč, na desni zdela. Najden l. 1853. C III 5182.

9. Daroval *Antonius Maximus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Quinta Caecilija Reddita* (*b(eneficiarius) Q(uinti) Caecili Redditi proc(uratoris) Aug(usti)*). Zadnji del je odbit. Na levi bočni strani je deloma ohranjen upodobljen vrč in na desni zdela. Najden l. 1853. C III 5163.

10. Daroval *Quintus Crescentius Marcellus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Quinta Lisinija Sabina* (*b(eneficiarius) Q(uinti) Lisini Sabini proc(uratoris) Aug(usti)*). Največji in najlepši izmed vseh prokuratorjskih kamenov (sl. 10). Jasen in lep napis mu je vokvirjen. Na levi bočni strani je upodobljena napol zagrnjena žena, držeča v desnici zdelo in z levico dvigajoča bakljo (?). Daritev? Na desni bočni strani je relief Minerve, podan od spredaj; glava, zdaj skoraj v celoti odbita, je bila lahno obrnjena proti levi. Nosila je šlem, katerega zadnji del se še vidi nad levim ramenom. Z levico se opira na ščit, ki sloni na tleh, v desnici pa drži sulico, katere debela ost je usmerjena proti tlom. — Najden l. 1854. C III 5167.

11. Daroval *Titus Flavius Dubitatus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Lisinija Sabina* (*b(eneficiarius) Lisini Sabini proc(uratoris) Aug(usti)*). Napis je radi preperele površine postal težko čitljiv. Najden l. 1853. C III 5168.

12. Daroval *Mustius Tettianus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Lisinija Sabina* (*b(eneficiarius) Lisini Sabini pr[oc](uratoris) Aug(usti)*). Gornji del je odbit, pravtako deloma desna stran, ki je bila ob času najdbe nepoškodovana. Najden l. 1854. C III 5175.

10. Prokuratorški kamen.

13. *Eponae Aug(ustae) sacr(um) C(aius) Mustius Tettianus b(eneficiarius) Lisini Sabini proc(uratoris); Aug(usti) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*. — Posvečeno božanstveni Eponi. Mustius Tettianus, beneficiarij cesarskega prokuratorja Lisinija Sabina, je drage volje in pristojno izpolnil zaobljubo. — Epona boginja konj. Izvora je keltskega (epo = konj). Največ njenih spomenikov se je našlo v Galiji, Germaniji in Podonavju. Na plastičnih upodobitvah se nahaja sredi med konji, osli ali mulami — često samo med dvema — ki jih ali boža, ali jim hrano podaja. Najbolj so jo častili vojaki. Njen kip se je navadno nahajal v hlevih v izdolbini (*aedicula*) na tramu pod stropom in so ga ob svečanih prilikah venčali. — Darovatelj oltarja Caius Mustius Tettianus je imel morda nadzorstvo nad hlevom cesarske pošte? Najden je bil kamen l. 1853. C III 5176.

14. Daroval *Masclinius Successus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Caja Antistija Auspica (beneficiarius) C(aii) Antisti Auspici proc(uratoris) Aug(usti)*). Omenja ga že Duellius; v drugi polovici 17. stoletja je prišel na neznan način v Žepno pri Blagovni, kjer ga je l. 1845. kupil od kmeta Jerneja Ojstriška tedanji gospodar gradu Blagovna J. E. Pittoni pl. Dannenfeld ter ga spravil v Celje, kjer je bil dolgo vzidan v južni strani župne cerkve. Prvotno najdišče mu je po vsej priliki skupno z ostalimi prokuratorскими kameni. C III 5173.

15. Daroval *Juconius Primus*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Plauta Caesiana (beneficiarius) Plauti Caesiani proc(uratoris) Aug(usti)*). Gornji del in zadnja stran odbita, ob najdbi napis še čisto ohranjen. Najden l. 1863. C III 5177.

16. Daroval *Gemellius Adiutor*, beneficiarij cesarskega prokuratorja *Drusa Procula* (*beneficiarius*) *Drusi Procu[li] proc(uratori:) Aug(usti)*). Z vseh strani oblomljen. Na levi bočni strani ostank upodobljene zdele, na desni vrča. Najden l. 1853. C III 5170.

*

17. Kip „*Noriškega vojaka*“ v naravni velikosti (sl. 11). Naprej nagnjeno mišičnato telo, krepke obrvi in košati brki na polnem obrazu izpričujejo barbarsko-keltski tip, kakor se nam na plastičnih upodobitvah običajno javlja, oprava pa govori o oficirskem činu s kipom počeščenega. Odet je z do kolen segajočo srajco (*tunica*), preko katere nosi oklep (*lorica*), ki se niže pasa končuje z usnjatim, globoko izrezljanim dvojnimi robom, ki je kakor pas preko telesa niže prsi (*cingulum*) oficirski znak. Z desnega ramena gre proti levemu boku jermen (*balteus*), ki je nosil nekdanj meč, čigar držajno ležišče je više gori v pasu in oklepu dobro vidno. Preko levega ramena mu visi oficirski plašč (*paludamentum*), s katerim je zamenjal togo, kadar se je podajal na bojni pohod. Na desnem ramenu je z zadnje strani opazna oklepna zapon. Na glavi ima šlem, čigar nekdanj bogata perjanica je močno pokvarjena. Gole, natančno pa nekoliko sirovo izdelane noge so zavarovane samo z iz podplatov sestojječimi opankimi (*caligae*), ki so z jermenom privezane na nogo. Na levi strani je telo naslonjeno na nekak zveženj, ki ga drži spodaj širok jermen, opremljen s koluto, zgoraj pa je zveženj zavešen s padajočim plaščem. Leva roka do lakta manjka, prav tako sulica, katere spodnji del se še dobro

vidi na prednji strani zvežnja, preko jermena in kolute tja gori do gub spuščenega plašča. Desno roko ima v nekam neprirodnem položaju upognjeno na prsi, dlan je obrnjena proti gledalcu, dva mala prsta sta skrčena, ostali so stegnjeni in stisnjeni: to je držanje poveljnika o priliki, ko govori svojim vojakom. — Kip je bil najden početkom štiridesetih let preteklega stoletja ob (tedanjem) vzhodnem pokopališkem zidu v stari, pozneje ob gradbi železnice z novo zamenjani strugi Voglajne; vodni tok je gotovo obrusil levico do lakta in sulico. Še več pa je očitvidno trpel potem, ko je bil postavljen pri glavni cesti ob Sepenšekovi gostilni nasproti Maksimilijanovi cerkvi: odpadla mu je glava, obrusila sta se nos in perjanica. Že l 1843. so ga po prizadevanju Hartnida Dorfmanna postavili k župni cerkvi, in sicer ob južni strani kora. Tedaj se je izvršila tudi potrebna obnova: pritrdili so glavo in popravili nos; izsekali pa so za 4 cm tudi doljni rob tunike, ki se je bil ob cesti toliko zamazal, da ga drugače ni bilo mogoče očistiti. — Po tehniki se stavi kip v Konstantinovo ali v tik predidočo dobo (Conze, W. Schmid), toda če se pomisli, da je nastal v provinci, kjer tehnika ni bila tako dovršena, tedaj ga je mogoče pomakniti tudi za stoletje ali več nazaj. Vsekakor je med najvažnejšimi spomeniki rimsko-provincionalne umetnosti v Noriku in Panoniji in največja znamenitost muzeja. — Koga predstavlja? L. 1872. so našli malo severneje, pred gostilno Jelen, odlomek podstavka z le deloma ohranjenim napisom: ... nv ... s ... n ... Cat ... o ... us Cornelifus Saturninus s ... [p]a troni caesarum [p]rovinciae Mauretaniae Caesarensis. C III 5216 in 11690.

11. Noriški vojak.

Verjetno je, da se ta napis nanaša na *Tita Varija Clementa*, najslavnejšega Celjana rimske dobe, saj je bil prokurator v Mavretaniji Caesarensis, saj mu je rodno mesto tudi sicer napravilo več napisov. Že Mommsen je pa ta podstavek spravil v zvezo s kipom, ki bi potemtakem predstavljal samega Tita Varija Clementa. Poleg zunanjih okoliščin (blizkost najdišč, napis), govori za to tudi dejstvo, da se je s tako odličnim kipom moral počastiti res odličen mož, in tak je bil T. Varius Clemens. Odlomek se nahaja sedaj pred kipom, ki stoji na modernem podstavku.

Vojaški kameni (v ožjem smislu besede). Oltarji, najdeni na istem mestu in istočasno s prokuratorскими. Postavili so jih, razen enega (druga dva pa sta nedoločljiva), konzularni beneficiariji, ki se v napisih imenujejo: *beneficiarius*, *beneficiarius consularis*, *beneficiarius legionis secundae Italicae*, *beneficiarius consularis legionis secundae Italicae*. Ime legata (druge legije), ki jih je unapredil v činu ter jim olajšal službovanje, se pa nikjer ne omenja, bržčas, ker se je to izvršilo kumulativno. Oltarji so posvečeni Jupiterju, le nekateri tudi drugim bogovom. Nastali so koncem II. in početkom III. stoletja. Po obliki so slični prokuratorским, le eden je valjast.

18. Odlomek, ki ga je postavil 1. avgusta (ime manjka), ko sta bila konzula Flaccus in Gallus { . . . [p] os (uit) K(alendis) Aug(ustis) Flacco et Gallo c(onsulibus)}. To je bilo l. 174. Najden l. 1853. C III 5200.

19. Jupiterju, Najboljšemu, Največjemu, daroval *Quintus Sextius Pullaenius*, konzularni beneficiarij II. italske legije, ko je bil *Commodus* cesar

in (ime izbrisan) s *Pertinacem* konzul
(*b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) II. Ita(licae)*
[imp(eratore) Commodo . . .] et *Pertinace co(n)s(ul-*
ibus)). To je bilo l. 192. Najden l. 1859. C III 5178.

20. *Pro s(alute) Aug(ustorum) n(ostorum) I(ovi)*
O(ptimo) M(aximo) et Cel(eiae) Sanct(ae) C(aius)
Licinius Bellicianus b(eneficiarius) leg(ionis) II
Ital(icae) Pt(ae) F(elicis) pro se et suis v(otum)
s(olvit) l(ibens) m(erito) Gentiano et Basso co(n)
s(ulibus) idib(us) dec(embris). Na zdravje naših
cesarjev je C. Licinius Bellicianus, beneficiarij
II. italske legije, Pobožne in Srečne, drage volje in
pristojno izpolnil zaobljubo Juppiterju, Najboljšemu,
Največjemu, in sveti Celeji zase in svoje, ko
sta bila Gentianus in Bassus konzula, 13. decembra
(leta 211.). Najden l. 1863. C III 5187.

21. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et d(iis) d(eabusque)*
omnibus M(arcus) Aur(elius) Justus b(ene)f(iciarius)
co(n)s(ularis) leg(ionis) II Ital(icae) P(iae) F(elicis)
pro se et suis v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)
Praesente et Extricat[o] co(n)s(ulibus). — Jup-
piterju, Najboljšemu, Največjemu, vsem bogovom
in boginjam je drage volje in pristojno
izpolnil zaobljubo M. Aurelius Justus, konzularni
beneficiarij II. italiske legije, Pobožne in Srečne,
zase in svoje, ko sta bila Praesens in Extricatus
konzula. To je bilo l. 217. Najden l. 1859. C III
5189.

22. *Pro sal(ute) d(omini) n(ostri) imp(eratoris)*
Antonini Pt(i) Felicis A[ug]usti I(ovi) O(ptimo)
M(aximo) Conser(vatori) Arubiano et Cel(eiae)
Sanc(tae) Vib(ius) Cassius Victorinus b(ene)f(ici-
arius) co(n)s(ularis) leg(ionis) II. Ita(licae) P(iae)
F(elicis) Antoninian(a)e v(otum) s(olvit) l(ibens)
m(erito) Leto II. et Ceriale co(n)s(ulibus) (sl. 12).

12. Vojaški kamen.

Na zdravje našega gospoda cesarja Antonina Pija je Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, Arubiancu, in sveti Celeji drage volje in pristojno izpolnil zaobljubo Vibius Cassius, konzularni beneficiarij II. italške legije, Pobožne, Srečne, Antoninianske, ko sta bila Leto II. in Cerialis konzula. To je bilo l. 215. Najden leta 1859. C III 5185.

23. Juppiterju, Odvrtačvalcu nesreč (*Jovi Depulsori*), daroval Aurelius Paterculus, beneficiarij. Oblika valjasta. Zgoraj sta dve vdolbini, ki sta bržčas služili za pritrditev Juppiterjevega kipa. Najden l. 1853. C III 5160.

24. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, sveti Celeji in sveti Noreji (*I(ovi) O(ptimo) M(aximo), et Cel(eiae) et Noreiae Sanct(a)e*) daroval Rufius

Senilis, konzularni beneficiarij, zase in svoje (*pro se et suis*). Najden l. 1859. C III 5188.

25. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu (*J(ovi) O(ptimo) M(aximo)*) daroval *Marcus Ulpius Acilianus*, konzularni beneficiarij II. italske legije (*b(ene)f(iciarius) leg(ionis) II. Ital(icae)*). Najden l. 1859. C III 5180.

26. Vsem bogovom in boginjam (*d(iis) d(eabus-que) o(mnibus)*) darovala *Bellia Sorana*. — Na desni bočni strani je upodobljen vrč, na levi zdela. Najden l. 1833. C III 5155.

27. V to skupino spada tudi odlomek, nahajajoč se na severovzhodnem voglu cementnega podstavka sredi dvorišča: [*imp*] [*c*]aes(sar) L(ucius) S(eptimius Severus) [*perti*]nax Auf[g]ustus. Najden l. 1859. C III 5204.

28. *Fortunae Stabili pro salute dominorum n(ostrorum) imp(eratorum) L(ucii) Septimi(i) Severi Pertinacis et M(arci) Aur(elii) Antonini Aug(ustorum) . . . Ulp(ius) Valerianus c(enturio) leg(ionis) X G(eminae)* — Stalni Sreči na zdravje gospodov, naših cesarjev Lucija Septimija Severa Pertinaca, Marca Aurelija Antonina (Caracalla) in (P. Septimija Gete). Zadnjega ime so izbrisali, potem ko ga je dal brat Pertinax umoriti ter ga je obsodil na izgubo imena (*damnatus memoriae*). Oba sta bila sinova Septimija Severa. Postavljen okrog l. 200. in najden l. 1869. na Kralja Petra cesti pri gostilni Jelen, v neposredni bližini ostalih. C III 5161a.

Oltarji, najdeni v raznih delih mesta in v okolici.

29. *J(ovi) O(ptimo) M(aximo) Culminali et di(i)s deabusque omnibus T(itus) Mattius Hecato pro s(alute) sua et suorum v(otum) s(olvit) l(ibens)*

m(erito). — Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, Prebivalcu višin, je drage volje in pristojno izpolnil zaobljubo T. Mattius Hecato v svoje in svojih zdravje. Najden l. 1843. Pred grofijo 13. C III 5186.

30. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, daroval *Barbius Finitus*, vojak I. pretorijanske kohorte (*mil(es) coh(ortis) I pr(aetoriae)*), ker se je s potovanja srečno vrnil v sveto mesto (*ob peregrinationis exped[itionum] regr[es]sus in urbe[m] sacr(am)*), to je v Rim. Najden l. 1891. 1 km severovzhodno od mesta. C III 11697.

31. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, darovala *Lucius Lottius Felix* in žena *Marcia Bonita* (ali *Boniata*) zase in vse svoje (*pro [se] et suis o[mn]ibus*). Služil je za pokrov ozkemu rimskemu kanalu in je bil najden l. 1885. Pred grofijo 18. C III 11698.

32. Darovali rodbinskemu geniju (*Genio Anigemi[o]*) njegovi častilci (*cultore[s] eius*). — Anigemius je bil prvotno keltski rodbinski duh (*ano* = praded, *gama* = sorodnik), čigar ime in češčenje se je strnilo z rimskim genijem. Plošča, najdena l. 1820. v Gosposki ulici 16 (na dvorišču hiše, kjer so Vrata z antikami). C III 5157.

33. Mestnemu geniju (*Genio civitatis*) daroval mestni svet Celjanov (*ordo Cele[ie]ns(ium)*). Pri Rimljanih je bila vsa priroda polna duhov; reka in morje in gozd, pa vsak človek, vsaka družina, vsaka družba je imela zavetnika, tako tudi Celeja svojega genija «*civitatis*». Plošča, ki jo omenja že Duellius. V drugi polovici 18. stoletja je prišla na neznan način v Žepno pri Blagovni, kjer jo je l. 1845. kupil od kmeta Jerneja Ojstriška tedanji gospodar gradu Blagovna J. E. Pittoni pl.

Dannenfeld ter jo spravil v Celje, kjer je bila dolgo časa vzdana v južni steni župne cerkve. C III 5159. (Prim. št. 14.)

34. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Eponae et Celeiae Sanctae M(arcus) S(i)lius* — Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, Eponi in sveti Celeji daroval Marcus Silius. — Plošča, najdena na levem bregu Voglajne v bližini brvi; vsaj tam je bila do l. 1847. vzdana poleg vrat tedaj Tapajnerjevega vrta. Znabiti

je bil tam hlev za državne poštnje konje? Ali pa spominja češčenje Epone tudi na konjerejo v celjski okolici? (Prim. št. 13.) C III 5192.

35. *Invicto Mit[h]rae Surion(a)e* — Nepremagljivemu Mithri, Sircu. Tudi v Celejo so zanesli vojaki in trgovci kult orientalskega solnčnega boga. Ta mali

13. Mithrov kamen.

oltar iz peščenjaka je bil najden l. 1889. na neki planoti jugovzhodnega pobočja Maliča kakih 600 m visoko (sl. 13). Na istem prostoru, lastnini kmeta Ledeniška, se je našel čisto sličen kamen brez napisa, nadalje majhna železna puščična ost in svetilka z napisom: *Cresces.* — Mar Mithrovo svetišče?

36. Odlomek plošče z Mithrovim napisom. Na levi gornji strani je še ohranjena vdolbina, na desni pa je dotični del odbit. Pritrjena je bila na spomeniku, bržčas Mithrovem. Napis: *M(ithrae) I(nvicto) ex imp[erio] Aemilia... don(o) [d(edit)].* — Nepremagljivemu Mithri po ukazu darovala Aemilia... Z ostanki zidovja najdena l. 1854. na severozapadnem pobočju Miklavškega hriba v vinogradu dr. Štefana Kočevarja. Znabiti Mithrovo svetišče na Miklavškem hribu?

37. Majhen oltar z napisom: *Adsallu[ae] [e]t Savo [a]ug[ustis] s[acrum] Cassiu[s] [v]i[ctor?]/[v](otum) s[ol]vit I(ibens) m(erito).* — Božanstveni Adsalluti in Savi ga je posvetil Cassius (Victor?). Najden je bil okrog l. 1881. vštric hrastniške postaje na južni strani reke. Nekaj kamenov s podobnimi napisi je bilo najdenih v Radečah in v Ljubljani. Adsalluta je bila boginja brzic in rečnih pragov, ki jih je v strugi Save više Hrastnika zelo veliko. Savus je bil božanstvo Save. Spomenik so pač postavili brodarji na Savi, da bi jih božanstvi varovali drvečih valov in nevarnih skal. (Adsalluta morda ohranjeno v imenu Sotla?)

Reliefi z mitološko vsebino.

38. Okrogla mladostna moška glava z govejimi ušesi in rogovi ter govejim temenom (sl. 14). Predstavlja *vodno božanstvo*, gotovo se nanaša

14. Vodno božanstvo.

na Savinjo (bog Savinje?), ki je že tedaj s poplavami mestu škodovala. Predstava o človeku-biku je bila starim Grkom dobro znana, zlasti rečni bog Acheloos se je upodabljal tako, kakor kaže naš relief (po W. Schmidu ga res predstavlja). V Noriku so podobne upodobitve zelo redke, iz Celeje pa so znane vsaj štiri (dve sta se izgubili). Ta se je že v 18. stoletju nahajala na dvorišču bivše gostilne »Pri kroni« v bližini nekdanjih Ljubljanskih vrat.

39. *Meduza* (sl. 15). Izborno ohranjena. Priča o veliki tehniški spretnosti kiparja. Delo sicer stilizirano. Obraz lep, pa hladen. Lasje prehajajo ob straneh v

15. Meduza.

velike ptičje peruti, izpod katerih se na dolnji strani zopet javljajo. Na vratu sta zapleteni dve kači, njuna vratova segata iznad las in upogibata glavi drugo proti drugi. Relief je bil pritrjen v steno, zgoraj je še ohranjena vdolbina, ki je služila tej svrhi. — Meduza je bila ena izmed treh Gorgon, strašnih ženskih bitij, živčih na skrajni meji oceana.

Imele so peruti, telo jim je bilo pokrito s kačicami mesto z dlako, prepasane so bile s kačjim pasom, pogled pa jim je bil tak, da je okamenel pred njim vsak smrtnik. Perseus ji je s pomočjo Herma, Athene in nimf odsekal glavo, ki jo je odslej nosila Athena

16. Dva genija.

v svojem ščitu. Upodobljeno njeno glavo so nosili povsod, na orožju, orodju in amuletih — kot čuvarico pred sovražnikom in pred uroki. — Najdena je bila leta 1869. poleg velikih vrat «Pri jelenu» na Kralja Petra cesti, kjer je bila izprva tudi vzdana. (Prim. št. 28.)

40. Dva *genija* (sl. 16), podajajoča se v nasprotno smer, glavi pa obračata drug proti drugemu.

V višini rok se nahaja med njima venec (girlanda). Lasje kakor da se jima spuščajo v kiti, tudi z venca pada nekaj podobnega. Relief je bil vzidan in je zgoraj še vdolbina, kjer je bil pritrjen. Najden v Galiciji pri Žalcu.

41. *Endymionu*, spečemu, dovaja *Amor Luno*, boginjo meseca (sl. 17). — Vsako noč je prihajala v njegovo votlino iz nebeških višin, rodila mu je 50 hčera, 50 mesecev olimpiade. Na desni bočni strani Amor s čašo. Vzidan je bil relief tako, da je bila tudi desna stran prosta. Najden v začetku preteklega stoletja na prostoru vojašnice Kralja Petra, kjer je bil tudi izprva vzidan.

42. Odlomek skulpture: roka, stiskajoča gubo plašča.

Na tleh pred obkrajkom (v obratni smeri):

Odlomki z nepopolnimi napisi.

43. Odlomek nagrobnika. Napis: *osicu ecetoni C(aius) an(nornum) XXX*. Najden pri gradbi neke hiše v mestu (leta 1887. ali 1888.) C III 11704.

44. Odlomek votivnega kamena: Za srečo gospoda-cesarja: (*Pro sal(ute) d(omi)n(i)*).

45. Odlomek spomenika (nagrobnika?). Napis: *Ti(berius) Jul(ius) ... Seve ... Pacci ... Secun[d] ...* Leta 1868. ga je Knabl že videl pri župni cerkvi. C III 5273.

46. Odlomek spomenika (nagrobnika?). Napis: *... ei ...* Najden l. 1862. na Ljubljanski cesti pri obnavljanju hiše št. 2. C III 5280.

47. Odlomek spomenika. Napis: *... d ... ad ... mp ...*

48. Odlomek nagrobnika. Napis: *Vind ... Comat ... Urs ... ut sibi et Satullae f. ann XXX*. Najden l. 1884. pri mestnem gledališču.

17. Endymion, Luna in Amor.

49. Odlomek nagrobnika. Napis: *et Philomus[o] [s]ocro ann(or)um LX et Litanuni C [ae]*. Pokojnika Philomusus . . . , Litanunis . . . , oba z grškim imenom. Najden l. 1895. na stavbišču Narodnega doma. C III 14104.

50. Odlomek nagrobnika. Napis: *O . . . f(ilius ali ilia) an(norum) XI nep . . . XV . . . lio*.

51. Odlomka dveh orjaških rok. Najdena na prostoru Narodnega doma; manjša ob času gradbe, večja že prej.

18. Korintsko oglavje.

doma); podstavki stebrov in korintska oglavja. Tudi na obkrajku je lepo korintsko oglavje (sl. 18.), sestojče iz akantovih listov v dveh vrstah, akantovih cvetov in polžastih svitkov; nahaja se na gladkem, okroglem stebniku.

Opomba: Tri vmes se nahajoče levje glave so gotske.

Pod krovom sredi severnega dvoriščnega dela.

Pri vhodu naslonjen na cementni podstavek in leseno ogrodje:

53. Visok nagrobnik, najden l. 1884. na Lavi pri Stigerjevi vili (sl. 19). Voda mu je površino močno razjedla, tako da je napis nepopoln: *C(aius) Lucanius [P]ompe [p]atron her(es) non [sequitur]*. Spomenik, stela po obliki, ima tri dele: podstavkovo in napisno polje ter zatrep. Podstavkovo polje je obdano z dvema listnatima stebroma ter oddeljeno od napisnega s progo, okrašeno s krogovičastim spletom. Na njem se nahaja eden izmed redkih posnetkov slovite skupine: Menelaus (Ajax) rešuje mrtvo truplo Patroclovo (Achillovo). Proti levi se podajajoči junak drži z desnico mrtvo truplo, z levico, stegneno nazaj in navzgor, pa okrogel ščit. Na glavi

52. Odlomki reliefov, spomenikov (podstavki), delov zidnih vencev (dva večja in manjši vmes z rožnatim cvetom in akantovim listom na izklesku ter akantovo kito na robu so s stavbišča Narodnega

nosi šlem in na prsih oklep. Stebra, oklepajoča napisno polje, sta korintska in opletena z bršljanovimi viticami. Na njih sloni arhitrav, ki ga ob straneh zaključuje po ena tragična maska, na sredi pa je prekinjen: tam plava med maskama in cveticami genij proti desni. V trikotnem zatrepu, čigar poševna napustka sta znotraj okrašena z listnatim pasom in zgoraj prekinjena, se nahaja Meduzina glava z izrazitim obrazom in polnim

olasjem. V ovršju je ženska glava na sredi, ob obeh straneh pa na poševnem napustku ležeč lev s košato, vzravnano glavo. Spomenik je nagrobnik

19. Nagrobnik.

vojaka (po dolnji skupini) ali igralca (po maskah sodeč). Nastal je okrog l. 100. po Kr. C III 11703.

Na cementnem podstavku — pri vhodu na zapadni strani počenši :

54. Nagrobnik rodbine z napisom: *Quartus Siraē v(ivus) f(ecit) sib(i) et Licoviae Ingenuae uxor(i) an(norum) L et Leucimarae fil(iae) an(norum) X Finito f(ilio) an(norum) VI Licovio Sexto an(norum) XX Ausco Muscionis filia an(norum) XXX Dubnae fil(iae) an(norum) XXXX M(arcus) Licovius Barus an(norum) M(arcus) Licovius Boniatus an(norum) L. Vetulla Bucia Urbani fil(ia) an(norum) L M(arcus) Licovius Ursus an(norum) X.* — Quartus, sin Sire, ga je za živa postavil sebi, svoji ženi Licoviji Ingenui, stari 50 let, hčeri Leucimari, stari 10 let, sinu Finitu, staremu 6 let, nadalje Licoviju Sextu, staremu 20 let, Ausconi, hčeri Muscionovi, stari 30 let, hčeri Dubni, stari 40 let, Marcu Licoviju Baru, staremu . . . let, Marcu Licoviju Boniatu, staremu 50 let, Vetulli Buciji, hčeri Urbanovi, stari 50 let, Marcu Licoviju Ursu, staremu let. Napisno polje obdajata gladka stebriča z listnatim oglavjem in opletena z bršljanovimi viticami. Prav tako tudi više se nahajajočo vdolbino, kjer vidimo na desni doprsje moža, na levi žene, med njima spredaj glavo dečka, sina Finita, zadaj deklice, hčere Leucimare. Spomenik je imel, po zgoraj ohranjenih vdolbinah sodeč, tudi zatrep, ki sedaj manjka, in morda na njem tudi upodobitve ostalih imenovanih oseb, gotovo sorodnikov. Nastal je okrog l. 100. Značilna so pretežno keltska imena (Sira, Licovia, Licovius, Leucimara, Ausco, Muscio, Dubna, Boniatus, Bucia), ki kažejo, da je bila rodbina keltska, čeprav se je domačim imenom

pridružilo že nekaj rimskih. Tudi noša matere je keltska: na glavi ima avbo iz debelega blaga in okrog vratu ovratnico s polumesecu podobnim obeskom (*lunula*). — Najden na Glavnem trgu 16. C III 5265.

55. Nagrobnik dveh Sircev z napisom: *D(iis) M(anibus) Aur(elio) Maximo civis Surus ex regione Zegma vico Hennia an(norum) XXV Aur(elius) Bassus Barathe vivus fecit frat(ri) et Aur(elio) Sabino civis Surus ex regione Zeugma vico.* — Podzemeljskim bogovom. Za živa postavil Aurelius Bassus iz Barathe svojemu 25 let staremu bratu Aureliju in Maximu, Sircu iz vasi Hennia in pokrajine Zeugma, ter Aureliju Sabinu, Sircu iz pokrajine Zeugma in vasi Upodobitev na podstavku uničena. Napisno polje obdano z gladkima, na sredi z bršljanovo vitico prepletenima stebroma in nečlenovitim oglavjem. Od gornje vdolbine s podobama ga loči ozka proga, okrašena z dvema iz srede izhajajočima valovitima vejicama. Tudi vdolbino obdajata stebra. Glavi manjkata. Moža imata v levici svitek, na katerega polagata kazalec in sredinec desnice, dočim so drugi prsti skrčeni. Na levih mezincih imata prstan. Spomenik je bil najden l. 1880. pri gradbi zavoda šolskih sester. — Vicus Hennia je znan samo iz tega napisa. Iz početka 3. stoletja. C III 5265 in 11701.

56. Nagrobnik, podzemeljskim bogovom *D(iis) M(anibus)* posvečen, ki sta ga za živa postavila (*vivi fecerunt*) *Aur(elius) Secundinus* in žena *Aurelia Valentina*, razžaloščena roditelja, sebi in svojemu sedemletnemu sinu *Aureliju Secundianu*. Napisno polje in vdolbina vokvirjena. Vmes arhitrav, okrašen z bršljanovima vejicama, rastočima

iz keliha. Vdolbino zaključujeta zgoraj polukrožna loka z navzgor okrenjenima vzvojkama na obeh straneh. V vdolbini so oprsja vseh treh oseb. Mož drži z levico svitek, na katerega polaga stegnjen desni palec, kazalec in sredinec. Žena ima v desnici rožo, sin v levici knjigo (*diptychon*) in v desnici pisalo. — Spomenik je bil prej na zunanji strani pokopališkega zidu pri sv. Maksimilijanu. C III 5246.

57. Nagrobnik Petronijeve rodbine. Zgoraj so tri vdolbine; imel je torej nastavek, morda kipe. Napis je nečitljiv. V Mommsenu stoji: ... *etronio p f ephto ae pfved an LXVI sibi . . . ibm Petronio . . . II. Cenosin . . . tri ka . . .* Rodbina Petronijevcev je bila v Celeji zelo mnogoštevilna. C III 5260.

58. Nagrobnik, znan izza 18. stoletja. Prej je bil vzidan na Kralja Petra cesti 12. Postavila sta ga *Antonius Felix* in *Separatia Juliana* svoji triletni hčeri *Antoniji Marulli*. C III 5240.

59. Nagrobnik, ki ga je Donata, osvobojenka (?), za živa postavilo (svojemu patronu Titu?) Napis: ... *liberta?* *T(ito?) v(iva)* [*fecit requietorium?*] Spodnji del odlomljen. Napisno polje obdajata dva stebriča. V zatrepu na sredi glava, na obeh straneh golob, v gornjih oglih delfina. C III 5251.

60. Žensko doprsje. Golo in močno od vode obrušeno. Boginja? Portret? Najdeno poleg nekdanje cerkvice sv. Andreja (sedanjega skladišča) v Aškerčevi ulici v neposredni bližini domnevanega «fora».

61. Orjaška glava mladeniča z velikimi kodri (sl. 20). Spodnji del odlomljen. Apollo? Najdena na prostoru Narodnega doma in znana že v 18. stoletju. V bližini se je našel tudi orjaški steber s pre-

20. Apollonova (?) glava.

merom 1,30 m; morda je služil za podstavek kipu, čigar del je ta glava. Od stebra so odžagali ploščo, ki je nekdanj služila v parku za orientacijsko tablo, zdaj pa se rabi (istotam) za mizo, in razcepili so ga v osem stebričev, ki še danes

nosijo balkon mestne hiše. Pred sto leti je bilo znano tudi pripadajoče stegno; ta ali ona izmed obeh orjaških rok (št. 51) je morda z njimi v zvezi: najdišče isto

Sledeči napisni odlomek naveden pod št. 27.

62. Plošča z dvema napisnima poljema. Do l. 1893. se je nahajala v oltarju župne cerkve. Zato je proga med napisoma obrušena, prav tako robovi. Napisa: 1. *Divae [juliae] L(ucius) Cassius Cla(udius) Maximus [enturio] leg(ionis) VI Fer(atae) t(estamento) f(ieri) i(ussit)*. — Božanstveni Juliji dal v testamentu postaviti Lucius Cassius Maximus iz Claudije Celeje, centurio VI. legije (Železne). 2. *Domitia[e] [aug](ustae) L(ucius) Cassi(us) Cla(udius) Max(imus) [enturio] [legionis] VI. [ferrate] t(estamento) [f(ieri) i(ussit)] L(ucius) Cassius Eu... faciendas [curavit]*. — Sveti Domitiji dal v testamentu postaviti Lucius Cassius iz Claudije Celeje, centurio VI. legije (Železne). — Izvršil Lucius Cassius E..., osvobojenec. Plošča je bila pritrjena na podnožje, ki je nosilo kipa Julije, hčere Titove (umrle l. 90.), in Domitije, žene Domitijanove (umrle malo pred l. 140); nju je hotel Lucius Cassius počastiti. Postanek v prvi polovici II. stoletja. Najdena v Gosposki ulici 19. C III 13524.

63. Odlomek nagrobnika brez napisa. Z ženskim doprsjem.

64. Odlomek nagrobnika nekega gospoda iz Efeza, postavil ga je njegov suženj Insequens (... c an(norum) XL domo Epheso Insequens servus fecit). Napisno polje med stebričema. Na podstavkovem polju morski zmaj. Nahajal se je nekdam na pokopališkem zidu pri sv. Duhu. C III 5231.

21. Nagrobnik.

65. Nagrobnik z napisom: *Matt(io) Adiecto [i]ntefectus a Mattzaris an(norum) XV. Ant(onia) Quincta con(iunx) v(iva) f(ecit)*. -- Svojemu štiridesetletnemu možu Mattiju Adiectu, ki je padel v boju z Macari (keltsko pleme?) postavila žena Antonia Quincta. Nad napisom doprsje moža,

ki drži v levici svitek, na katerega polaga desne prste; žena pa ima v desnici jabolko. V zatrepu Meduzina glava, v gornjih voglih delfina. Znan že v 16. stoletju; leta 1829. na novo najden na dvorišču sreskega poglavarstva, kjer nato vzdian. C III 5234.

66. Nagrobnik z reliefom brez napisa (sl. 21). Na nizkem stojalu stoji v sredi podnožnik z nasproti si stoječima petelinoma. Nad njim velik sedež, čigar noge stoje ob robu stojala. Noge predstavljajo levje tace, prehajajoče više gori v klečečega otroka, ki ima roke sklenjene na hrbtu. Na prednji strani sedala je relief, predstavljajoč dva Erota, drug proti drugemu obrnjena, v pasu prehajajoča v rastlino. Ob straneh sedala je navpično proga, okrašena z listi vinske trte in kraj njih nastavek z upodobljenim bliskom (navpično paličico). Na sedalu blazina in na njej venec s trakovi, navzdol proti podnožniku pa se spušča pregrinjalo, na doljnem robu nabrano. Slični spomeniki so se našli tudi drugod v bližini (v Ptuju, Sekovi, Pischelsdorfu). Častni stol in venec kažeta na odlično mesto, ki ga je zavzemal pokojnik kot višji uradnik ali še prej kot vojaški dostojanstvenik.

67. Relief, *Atys*. S prekrižanima nogama, z desnico podpira glavo, z levico se naslanja na zakrivljeno pastirsko palico (*pedum*). — *Atys*, čudovito lep mladenič, v katerega se je zaljubila orientalska boginja *Kybele*. Ko se je hotel poročiti z neko kraljevsko hčerjo, mu je boginja zmešala pamet. Zbežal je v gozd in si vzel življenje. Zeus pa je na prošnjo boginje privolil, da naj njegovo telo nikoli ne strohni. — Spomladi so se duhovniki boginje podajali v gozd; ko so našli mladeničevo telo (t. j. sliko), so se udajali blaznemu

veselju. Atys je bil prvotno božanstvo umrlega in obnavljajočega se življenja v naravi. Pozneje je postal središče mističnega filozofiranja.

Ob betonskem podstavku na tleh:

68. Enajst velikih venčnih kamenov (slika 22).

Našli so jih, ko so kopali temelje za zidavo »Narodnega doma« (1895). Nahajali so se v srednjeveškem razmeščanju nad nizkimi oboki iz opeke, gredočimi preko srede sedanjega dvorišča od vzhoda proti zahodu. Bogato so okrašeni z akantovimi listi, ki tvorijo

rob na dolnji strani, pokrivajo izkleske in obrobļajo vmesna polja, sredi katerih je po ena velika razcvetela roža. Brez dvoma so služili za okras kakemu monumentalnemu poslopju (templju, ali morda gradu?).

22. Venčni kamen.

Na levi strani vhoda.

Pod krovom na sredi dvorišča, na severu počeni, nato ob zapadni strani:

69. Lep nagrobnik, ki ga je P(ublius) Vedius Potitus, sin Publija, postavil sebi, ženi Vediji Pauli, hčeri Titovi, in tridesetletnemu sinu P. Vediju Avitu. — *(P(ublius) Vedius P(ublici) f(ilius) Potitus fec(it) s(ibi) et Vediae T(iti) f(iliae) Paullae coniugi et P(ublio) Vedio Avito fil(io) ann(or)um XXX.* Napisno polje sta obdajala dva zavita stebriča; desni je izklesan, ker se je kamen do l. 1893. nahajal v oltarju župne cerkve. Nad napisom je proga, okrašena s kombiniranim akantovim in palmetnim ornamentom. Tudi zatrep je odklesan. Na podstavkovem polju dve bikovi glavi (bukranija), med njima venec iz bršljana. Iz konca I. stoletja. C III 13526.

70. Nagrobnik. Napis: *Ti(berius) Claudius municipii Celeiae lib(ertus) Favor v(ivus) f(ecit) sibi et Juliae Pusillae coniugi sue et suis.* — Postavil ga je za živa Tiberius Claudius Favor, oproščenec municipija Celeje za se, svojo ženo Julijo Pusillo in svoje. Nastal je koncem I. stoletja in je zanimiv, ker označuje Celejo kot municipium in ker kaže označba libertus, da je imelo mesto sužnje in pravico njihovega oproščevanja. Zgoraj v vdolbini doprsji zakoncev; glavi sta močno pokvarjeni. Zgoraj je bil nastavek, o katerem priča velika vdolbina na masivnem kamenu. Že v 16. stoletju je bil vzdignjen v špitalu sv. Elizabete. C III 5227.

71. Odlomek nagrobnika. Do l. 1892. je tvoril podnožje nabiralniku za darove pri cerkvi v Petrovčah. Napis: *... f(ilio) Cl(audia) Celeia) ... o Il vir(o) i(iure) d(icundo) M(arci) f(ilius) Mate ... tros,*

Pau... ud un... Ime moža, komur je ta nagrobnik veljal, ni ohranjeno, ali vidi se, da je bil v Celeji *duovir iure dicundo*. C III 5161 in 13526.

72. Sarkofag (pepelnica), menda iz Podgorja pri Št. Jurju, prag (?) in venčni kamen z jajčno kito (od bazilike, katere ostanki so bili najdeni na stavbišču današnje pošte).

73. Marmornat okvir (služil pri vodnjaku?).

Na vzhodni strani:

74. V lesenem okviru nagrobna plošča *Tertija*, ki je bil *Rigonis filius* in neke *Tertije Aurelije*.

75. Vrhu nje druga, čisto nečitljiva.

76. Na levo od njiju nagrobna plošča *Septimija*, sina *Varovega (Septimius filius) Var(i)* in še drugih članov rodbine, katerih imen pa ni mogoče razbrati. (*Surio... us f*)

77. Veliki stebni podstavki (štirivoglati) in korintska oglavja, odlomek zavitega stebnika.

Ob steni:

78. Relief, palmovo drevo, izkopano l. 1902. na dvorišču vojašnice Kralja Petra. Spodaj dva bojujoča se petelina, vmes mali *Pan*. Sirovo delo priča o poznem postanku reliefa (po l. 300). Služil je kot opaz v kakem važnem poslopu (templju?).

79. V okviru dva preprosta mozaika.

80. Navpično preklan orjaški stebnik.

81. Mlinski kameni (trije), možnar in (v zaboju) drobci stenske slikarije ter posod.

82. Marmornat štirivoglat okvir.

Opomba. Ostali predmeti so srednjeveški (kamenite krogle) in novoveški (štirje nagrobniki). — V rimskem (štirivoglatem) okviru vzorec brušenega serpentinstega kamena s Pohorja.

Omara I., dolnji oddelek.

83. Ostanki rimskih skeletov. L. 1883. so jih izkopali pri Stickerjevi vili na Lavi ob Ljubljanski cesti in poleg njih urne; v eni, dobro ohranjeni, so bili še drobcji kosti, oglja in pepela. Priložene so bile majhne posode in svetilke; pri tem so se našli tudi ena zaponka in dva marmornata odlomka leve roke. Rimsko pokopališče?

PRAZGODOVINSKA DOBA.

Omara II., gornji oddelek.

84. Prazgodovinske izkopine z *Rifnika pri Št. Jurju ob j. ž.* (segajoče od mlajše kamenene do rimske dobe, večinoma pa pripadajoče hallstatski). — Rudniški svetnik Riedl je l. 1901. v družbi z rudniškim nadkomisarjem Salomonom prekopaval grobove, nahajajoče se na pobočju Rifnika na zemljišču kmetov Oseta in Jagra. Urne so bile večinoma majhne in zdrobljene. Kot pridatki so se našli bronasti (le deloma tudi železni) predmeti: ovratnice, navadne in špiralaste naročnice, zaponke (špiralaste in z zavojem na locnju), igle, prstani, obročki, uhan, dleta, pasni oboji, vretenca, glinast obroč, kamenita piramidasta utež (za statve), kamenita sekirica, dva polirana, preluknjana kamena; nedoločljiv rimski novc. Na istem zemljišču se je kopalo večkrat in je nekaj predmetov prišlo tudi v Gradec in nekaj v Maribor.

85. Izkopine iz *Žusma* (pripadajoče mlajši kameneni dobi, izkopane l. 1910.): utež iz slabo žgane gline, dva drobca posode, vretenca, dve kameniti sekiri (ena je odlomek).

86. Drobci žare (slabo žgane), izkopani v Štorah pri gostilni *Francelj*.

Omara III., spodnji oddelek na levi :

87. Črepinaste žare iz črne, slabo prežgane gline. Hallstattska doba. Najdene nad parkom (vsaj tri) ?

Spodnji oddelek na desni.

88. Visoka posoda iz rdečkaste gline in poleg nje nizka, temna.

89. Predmeti, izkopani na *Hözlzlovm* zemljišču v *Gaberju*, prazgodovinski med rimskimi: črepi glinastih posod, dva drobca topilnika (prazgodovinsko); dva steklena drobca, odlomek bronaste zaponke, odlomki opeke, dva drobca amfore, en novec Gallienus. Izkopani l. 1912.

Srednji oddelek.

90. K meniti predmeti: sekire, tolkači, krogle za drobljenje žita, dleta, uteži (za statve), koščena dleta, koščeno šilo in kladivo, žgana vretenca (za preslice). Predmeti so deloma iz Celja in okolice (Vitanje, Slatina pri Ponikvi, Šmarjeta ob Savinji, Št. Jurij ob j. ž.), deloma od drugod (Ptuj, Očeslavci v Slov. goricah), celo iz Neuchatelskega jezera (sekira) in s Finskega (majhne kamenite puščične osti).

91. Iz gomil v *Šeščah* (med Št. Pavlom in Grižami). Izkopani sredi osemdesetih let. Izmed številnih velikih pa čisto zdrobljenih žar samo črepi ene, ki je imela znotraj črni vosek, komaj 5 mm debela, z rdečimi in belimi vijugavicami na črni površini ter sivim, kovinasto se lesketajočim meandrom na ožjem vratu. Bronasti pred-

meti: pasni oboji, ovratnice, obroč, zapeñjača (in odlomki), kos verižice za orožje, dve majhni puščični osti, igla s trodelnim držajem in nasajeno kroglo ter iglasto in žebličasto bodalo.

92. Izkopine z *Bizeljskega*: črepinasta zdelica, vretence, hrbet kamenitega kladiva, puščična os, pasni oboji, odlomek zapeñjače.

93. Predmeti iz *Laške vasi* pri Štorah: prstan s kockastkim okraskom, štirje drobci uhanov iz srebra. (Zgodnjesevski predmeti, ki so bili povod k važnemu izkopavanju W. Schmida)

94. Predmeti iz *Št. Petra pod Sv. gorami*: odlomek kamenite sekire, bronasti odlomki igel, obroček, obesek (pes), odlomka dveh zapeñjač, vretenca, nečitljiv rimski novc.

95. Izkopine iz *Drešinje vasi* pri Petrovčah (latenska doba). V okroglih, s prodnatim kamennjem obzidanih jamah najdene razbite žare, ki so jim bili pridani latenski predmeti: dobro ohranjeni meči in njih odlomki, zakrivljen nož, sulične osti, dve ščitni grbi, odlomki verižice za orožje, odlomki sukane verižice (torquis), žlebičasti pločevinasti odlomki, obročki, žebliji, bodalo z odlomkom ročaja. Majhna lončena posoda, na vretenu narejena, in solznica iz zelenega stekla pričata za razmeroma kasno, že pod jakim rimskim vplivom stoječo dobo.

Gornji oddelek. (Najdišča le deloma ugotovljiva).

96. Železni predmeti (noži, ravni in zakrivljeni, sulične osti) večinoma iz Šešč. (Glej št. 91.)

97. Bronaste sekire (palstab z zavitim ročajima kriloma, celt, z vdolbino za ročaj na širokem delu), srpi, sulična ost in tolkač. Najdišča: Lemberg (palstab), Zagorje (tolkač in celt).

RIMSKA DOBA.

Omara V., spodnji oddelek, dolnja polica.

98. Izkopine iz *Šmarjete* pri Celju: Črepi glinastih posod, njih ročaji, dva marmornata drobca, kosi bele malte, ostanki žganega marmorja, kos žindre, okrogla opeka (1 kos), po požaru poškodovana posoda (1 kos); v gornjem predalu strešna opeka, sestojeca iz treh kosov.

99. Drobci kakih petih, deloma rimskih, deloma prazgodovinskih posod, majhne kamenite uteži in pokrovček (okrogel) iz bele gline.

100. Štirioqlat marmornat pokrovček s čisto majhnega sarkofaga in mogoče njemu pripadajoč majhen marmornat odlomek z napisom [D] M [Secun]dina, menda dela sarkofaga, ki je hranil pepel Secundine, najdena na stavbišču pošte (bazilika). C III 14368⁵.

101. Odlomki kipov in arhitektonskih okraskov (najdišče le deloma določljivo): odlomka dveh laktov, roka, roka in del lakta, roka, stiskajoča gubo plašča (Narodni dom), dva odlomka lakta, odlomki stebričkov, ornamenti, večinoma rožasti (pošta).

Srednji oddelek, gornja polica.

102. Podkve, motike, obročki, odlomek škarij, odlomki obročkov za verige, obojev, rezil.

103. Strešna opeka (prim. št. 98), odlomki z označbo II. italske legije in PG, votla opeka (za toplovodne naprave).

Na plošči.

104. Odlomek votivne plošče, ki jo je Casius Masculinus Luxor daroval Vulcanu, bogu ognja, in

njegovim častilcem, članom bratovščine collegium Vulcanale. Člani, menda kovači, so navedeni v štirih stolpcih; prvotno jih je bilo vsaj 58. Plošča je bila najdena v Savinji l. 1870., nato se je izgubila in l. 1892. znova odkrila v nekem groblju, in sicer poškodovana. Napis: *Volcano Aug(usto) et cult(oribus) eius C(aius) Mascu(linius) Luxor titul(um) c(um) [scr(iptura) d(edit)]*.

1. vrsta: *P(ublius) Var(ius) Lucifer, Vindo Succesus, Pom(peius?) Viator ... Caius, Corn(elius) Ephetincan(us), Titulen(ius) Boniati, Fl(avius) Partenopaeus, Pomp(eius) Adiutor, Val(erius) Masculus, ... Ursus, Vic(torius) Secundinus, Cor(nelius) Quinctilian(us) ... Septimius, ... A]nam(a)ti ... o ...*

2. vrsta: *Ant(onius) Secundinus, Cornel(ius) Silvanus, Ba(r)bius Tertius, Junius Fintus, ... Sanctus, Sestius Solim(a)nus, ... Martialis, ... Quartus, Aur(elius) Achaicus, Pomp(eius?) Quadratus, Pom(p(eius?) Juvenis, Cass(ius) Eutropus, Octavius Ursus, Var(ius) Daphinus, Quinc(tius) Niger, ... r(ius) Restutus, ... Quinctili(anus), ... Comm(ius) ... lis.*

3. vrsta: *Felix ... Avitus Attonis, Firminus, Eucharisis, Quadratus, Tertius, Secundinus Victo(r), Jul(ius) Carmaeus, ... Adiutor, Ursinus, Ennius Ursinus, Mat(tius) Sabinianus, ... Paulus, Val(erius) Macer, Victor(i)anus, Ater(i)us Siro, Crescens, Domestic ..., Cornel(ius) Justu[s], Maximus Cent [..., ... arius Viatfor], [Pom]p(eius?) Prim(us) ... Pa ...*

4. vrsta: *Moce(tius) ... Leuco ... Var(ius) In[genus?], ... Pr(imus), Vett(ius) Fe[lix], Vettius Ur[sus? — sulus? — sinus?], Flor[us], Tac(itus), Ursulu[s] ... F[elix?] Jul(ius) S ... Aur(elius) ... M ... M ... C III 11699.*

Med navedenimi je nekaj sužnjev oziroma osvobojenec (pripadnost izražena z genitivom

gospodovega imena), posamezna imena so keltska (*Boniatus, Adnamatus, Solimarus, Atto, Leuco*). Plošča je nastala okrog l. 100.

105. Odlomek napisne plošče. Kubitschek je napis izpopolnil tako: *proc ... provinciar ... Raetiae, Mauretaniae Caesareus. Lusitaniae, Ciliciae, Praef. equitum alae I. Flaviae Aug. Britanicae Miliar. praef. auxiliorum missorum inter tempus expedit. in Maur. Tingitanam ex Hispania, praef. equit. al. II. Pannonior. trib. mil. leg XXX v. v. praef. coh. II. Gallorum Maccedon.* Torej napis, ki se nanaša na Tita Varija Clementa, čigar funkcije so znane iz drugih napisov. Odlomek najden l. 1902. na dvorišču vojašnice Kralja Petra. C III 15205.¹

106. Odlomek stenske slikarije.

107. Odlomek mozaika (barvaste terracotta-kocke vložene v malto).

108. Glinaste uteži, piramidni parobki, žgani kakor opeka. Služili so za zapiranje vrat in za obteženje niti pri statvah.

109. Votlaki, opeka, ki je služila za sprovanje toplote iz hipokavstov po stenah navzgor. Cevi, sestojеče iz votlakov, so bile po odprtinah na straneh v medsebojni zvezi.

110. Odlomki strešne opeke, popolna strešna opeka s privihanima roboma (ploščak), polvaljčast žlebak, pravokotna, trapecasta in okrogla zidna opeka. (Streha se je sestavljala na ta način, da so se polagali ploščaki z robovi navzgor drug poleg drugega, robove so potem pokrivali z žlebaki. Trapecasta zidna obleka je služila zlasti za zidanje obokov.) Na opekah so vtisnjene znamke, ki označujejo izdelovatelja, II. italško legijo: LE II ITA ali LEG II ITA ali LEG II ITALICA, včasih s pridevki mojstrov. POMPEIANVS, AV-

SPICATVS, JUVENIS. FORTIS, QINTIANVS,
[...]VNATVS, MELISSVS; nahaja se tudi samo-
stojni P. G. R.

111. Majhna posoda, ki spada k št. 95 (latenske
najdbe iz Drešinje vasi).

112. Dve marmornati grobni posodi.

113. Bronast topilnik in odlomek forme za
vlivanje.

114. Posoda iz grobov. Točno najdišče nedo-
ločljivo.

Risbe nad omaro V.

115. Načrt stebrišča, najdenega l. 1827. ob
prehodu Gosposke ulice na Glavni trg, skica Vrat
z antikami, jugovzhodnega («Vodnega») obzidnega
stolpa in napisa na Majdičevem («Hrvatskem») mlinu: Filio D. N Constantini . . .

116. Skice izgubljenih celjskih rimskih spo-
menikov.

117. Prerezi celjskih rimskih kanalov.

Desno od omare V., na steni.

118. Slika mozaika, odkopanega l. 1854. na
(bivšem) Dereanijevem vrtu ob Cankarjevi ulici.

Na tleh.

119. V okviru majhen kos preprostih moza-
ičnih tal, sestavljenih iz črnih in belih apnenastih
kock, tvorečih menjajoče se bele in črne kvadrate.
Najden na Glavnem trgu št. 2.

120. Amfora, velika glinasta posoda, kakršne
so rabili mesto današnjih sodov za shranjevanje
vina. Ves dolnji del je bil zagreben v pesek.
Antični je samo vrat z ročajema, drugo je mo-
derno delo lončarja Altziehlerja.

Omara VI, spodnji oddelek na levi.

121. Žare, velike in črepinjaste, s pepelom, ogljem in ostanki kosti. Z grobišča na Lavi. (Prim. št. 83.)

Spodnji oddelek na sredi.

122. Žare in manjša amfora. Najdišče neznano.

Spodnji oddelek na desni.

123. Žare. Izkopine s Sodinovega (prej Jarmerjevega) sveta na Kralja Petra cesti 49: črepi, sulična ost, rezili dveh nožev, žebelj, dva odlomka marmornate vaze. V lapidariju ostank mlinskega kamena (prim. št. 81) in odlomek stebra.

Srednji oddelek od leve na desno.

124. Ščitna grba, ključi, dve ostrogi (rimski?), nož, sidrasti oboj.

125. Predmeti z *Bizeljskega*: vretenca, odlomek školjke, prstan, bronasti drobci, mološki pes kot obesek. Najdeni l. 1914.

126. Drobc žare, kosti, solznice in obrabljeni novci. Iz groba, odkritega l. 1908. na Lavi.

127. Solznice (steklene, ena glinasta). Ker se navadno najdejo v grobovih, so izprva smatrali, da so služile za zbiranje solz, v resnici so pa imeli v njih dišave, tako da bi jim bilo pravo ime balzamariji.

128. Rimski stekleni drobci (dva barvasta kosa takozvanega millefiori-stekla, sličnega sedanjemu benečanskemu), ostanki čaš.

129. Črepi posod. Terra sigillata, ki je nastala na ta način, da so glinasto posodo prevlekli s temnordečo prevlako in jo nato trdo žgali. Sigi-

latne posode se odlikujejo s posebnim leskom in jih je do nedavna bilo nemogoče ponarediti, ker način izdelovanja ni bil znan.

130. Glinaste svetilke (sl. 23). Najpreprostejša je samo majhen okrogel grnec z eno odprtino, kjer je v olju nemara plavala dušica kakor pri naših «večnih lučih». Uhljica je odbita. (Najdena l. 1926. pri kopanju vodnjaka v klavnici). Ostale

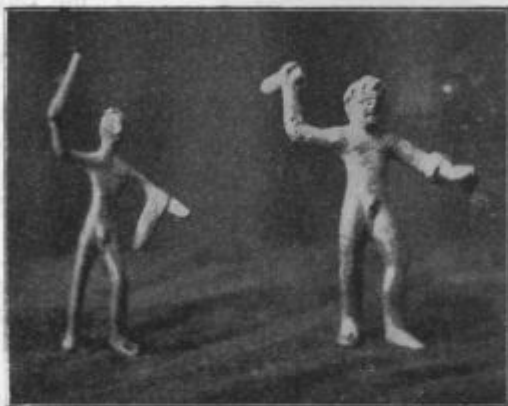

23. Glinaste svetilke.

imajo pokrovec, v njem na sredi luknjico za dolivanje olja in v rilčku drugo za stenj, vmes so majhne luknjice, skozi katere se je z bronasto tanko iglo potiskaval stenj iz grla. Nekatere so gorele na dva stenja (imajo dvojno luknjico za stenj). Deloma nosijo trdkovno značko: CRES-CES, FORTIS, VIBIANI, URS(US) ali ATIME; prve štiri se nahajajo tudi na ptujskih svetilkah, znak, da se je tako blago izdelovalo preko domačih potreb in izvažalo. Okraskov je malo; na eni maska. Svetilke so svetile s podstavkov (lampadarijev).

131. Srebrni svetilki z dvojnato luknjico za stenj. Najdeni v Št Juriju ob j. ž.

132. Dva bronasta Hercula z levjo kožo na levi roki in dvignjenim kijem v desni (sl. 24); večji najden na stavbišču Narodnega doma in manjši najbrž tudi (po drugem sporočilu nekje na prostoru meščanske šole).

24. Dva Hercula.

133. Bronast Silen, doprsje. Najden v Vodnikovi ulici 18. Silen, učitelj mladega Bakha, boga vina.

134. Koralde iz stekla, brona in jantarja. Poslednje, po večini zelo velike, so del velike najdbe s Spodnjega Lanovža, ki je obsegala 94 podobnih komadov in en medaljon.

135. Dve glinasti ptici, morda igrači.

136. Majhna bronasta posodica.

25. Bakhantska maska.

brado, široke oči, v katere so bili nekdaj vloženi dragi kamni, in preko čela progo, v kateri je bil železen trak. Lasje se spuščajo na vsaki strani v štirih kodrih na senci in izpod njih se vidijo kozja ušesa. Na glavi ima venec

137. Točen galvanoplastični odtisk takozvane Bakhantske maske, najdene l. 1883. na Lavi v bližini Joštovega mlina (sl. 25). Original, ki je iz bronca, se nahaja izza časa najdbe na Dunaju. Izmučen obraz z lepo oblikovanimi lici in ravnim dolgim nosom nosi veliko izenakomerno zavith kodrov sestavljero

iz bršljana in mladik vinske trte z listi in grozdi. Delo je izredno fino in ga novejši arheologi (W. Schmid, Pirchegger) stavijo kot italški uvozni produkt v dobo do l. 300. pr. Kr. Tudi ni gotovo, da-li predstavlja baš boga vina, Bakha, gotovo pa spada v njegov krog.

138. Apollonova (?) glavnica z vencem, iz gline. (Sl. 26.)

139. Gryps (lev z orlovo glavo); bržkone je služil za oboj.

140. Medicinsko orodje, sestojče iz žličice in nekake pincete

141. Pisalo (stylus). Ostri

konec je služil za pisanje v vosku, dočim se je z razširjenim pisava zabrisavala.

142. Obeski (amuleti), ki jih je nosila mladina, da se je čuvala urokov (dva psička, konjiček, phallus).

143. Hišni zvonci.

144. Bronasta ženska figura z okroglima predmetoma v rokah.

145. Glinasta vretenca, gumbi.

146. Bronaste in koščene igle (zalasnice in šivanke).

26. Apollonova (?) glavnica.

147. Ostanke verižic, obročki, oboji.

148. Zaponke, služile so po večini za spe-
njanje odeva na ramenu.

149. Ostanek glavnika, ovratnice, zapestnice ;
uhani.

Gornji oddelek.

Najnižja polica.

150. Železni predmeti (dleta, žebliji, odlomek
svedra, ostroga, kos verižice, nekaka pinceta,
kavelj).

151. Odlomek Mithrovega reliefa. Od boga
svetlobe (*Mithre*) je ohranjena samo glava. Levo
od nje oseba s frigijsko kapo, očitvidno baklo-
nosec *Cautopates*. V gornjem levem voglu solnčni
bog z ozarjeno glavo, kriva progga ga loči od
ostale skupine. Krokari leti od njega, noseč na-
ročilo Mithri, naj zakolje bika (ki pa na reliefu
čisto manjka) Najdišče neznan.

152. Odlomek *Fortune* iz marmorja (sl. 27).
Izborna se podajajo gube tunike, v levi roki drži
rog, svoj simbol. Najdena na voglu Cankarjeve
ulice in Kralja Petra ceste.

Srednja polica.

153. Posoda, vsaj deloma z Lave.

Gornja polica.

154. Posoda, vsaj deloma iz Nevioduna (Drnovo
pri Krškem).

Omara X.

Dolnji oddelek.

155. Rimska opeka z *Janičevega* na planoti
zapadno od kapucinske cerkve. Na dan je prišla

27. Odlomek Fortune.

poleti 1925, ko je zdrčal (rimski) oporni zid proti parku.

156. Iz rimske vile na *Sevcih* (Rožnem griču), odkrite l. 1914.: opeka (votlak), stenska slikarija, črep lonca z ročaji in skoraj popolni železni oboji velikih vrat (močni, zaviti žebli s klobukasto glavico, dvojnati žebli, pločevinasti oboji, trije popolni tečaji z vrat).

Vzidano pod oknom na južni strani:

157. Stenska slikarija s stavbišča Narodnega doma.

Na lesenem stojalu ob zapadni strani :

158. Rimska ženska glava (maska), umetniško delo (sl. 28). Najdena na polju pri Levcu, zapadno od Celja.

Novci (sl. 29).

Omara XI.

Na vzhodni strani.

159. Keltski novci. Pripadajo najdbama v Spodnjem Lanovžu in v Dobrni pri Trbovljah. Večjih, okrog 9,48 g težkih, je devet, manjših, s povprečno težo 0,66 g, enajst. Na eni strani obrita (ali ženska) glava s krono ali diademom, na drugi dirjajoč konj.

160. Rimski rodbinski (konzularni) novci. Večinoma iz 1. stoletja pr. K. Srebrni denarji: *Carisia* (T. Carisius, 48 pr. K.), *Crepusia* (P. Crepusius, 84 pr. K.), *Flaminia* (L. Flaminius Cilo, 94 pr. K.), *Flavia*, *Annia* (Annius Luscus, 82 pr. K.), *Antonia* (M. Antonius), *Clodia* (P. Clodius Turrinus, 43 pr. K.), *Marcia* (Marcus Fonticus, 104 pr. K.), *Fundania* (C. Fundanius, 101 pr. K.), *Papia* (L. Papius, 79 pr. K.), *Postumia*, *Salvia*, *Sergia* (M. Sergius Silus, 104 pr. K.), *Calpurnia* (L. Calpurnius Piso, 89 pr. K.), *Clodia*, *Naevia* (C. Naevius Balbus, 74 pr. K.), *Porcia*, *Tituria* (L. Titurius L. F. Sabinus, 89 pr. K.), *Valeria* (Volusius Valerius Messala). — Rimskodobni novci barbarskega kova.

161. Rimski cesarski novci (večinoma bakreni): nad pet sto jih je; zastopani so skoraj vsi cesarji od Augusta do Honorija in Arkadija; deloma tudi njih žene in sorodniki.

28. Ženska glava.

162. Grški novci. Akarnanija (1), Ptolomajci (2), Aleksandrija (1), Κλαυδιος Σεβερως (1).

Omara 10.

163. Srebrni rimski novci (denarji), najdeni l. 1909. v *Pretaskem*. Neki kmet jih je na njivi izoral. Vseh jih je bilo okrog 600. Po zaslugi g. Martina Perca, ki je prvi spoznal važnost te

najdbe, so prišli v skupnem številu 540 v celjski muzej. Novci so izredno dobro ohranjeni, reliefne slike vladarjev na njih so dovršeno delo. Časovno segajo od Nerona (54—68, do Commoda (180 do 192) in so številčno porazdeljeni na posamezne vladarje, kakor sledi: *Nero* (1), *Galba* (2), *Otho* (1), *Vitellius* (3), *Vespasianus* (16), *Titus* (7), *Domitianus* (26), *Nerva* (9), *Traianus* (69), *Hadrianus* (65), *Sabina*, žena Hadrianova (6), *Aelius*, adopt. sin Hadrianov (2), *Antonius Pius* (98), *Faustina Major*, žena Antonina Pija (56), *Marcus Aurelius* (92), *Faustina Minor*, žena Marca Aurelija (37), *Lucius Verus*, brat in sovladar Marca Aurelija (15), *Lucilla*, žena Lucija Vera (12), *Commodus* (15), *Crispina*, žena Commodova (8).

164. Zlati rimski novci: *Valentinianus I.* (1), *Flavius Julius Nepos* (1).

*

165. Pavze mozaikov, odkritih na prostoru stare bazilike, na Terčekovem dvorišču (sedaj hotel «Beli vol») in na vrtu sreskega poglavarstva; Byloffove risbe rimskih spomenikov in posnetki po njih; načrt vile na Sevcih; razne fotografije rimskih spomenikov; odlomki stenskih slikarij; drobna zlata verižica in velik zlat novc *Aurelianus*. Ti predmeti redno niso izloženi (*Aurelianus* se radi dragocenosti čuva drugje) in se samo na željo pokažejo.

*

Opomba. Muzej poseduje tudi zbirko 27 grških posod iz 4. ali 3. stoletja pr. Kr. Izkopane so bile v Atenah in so del večje najdbe 100 komadov, ki so večinoma prišli na Dunaj. L. 1880. so se nahajale v Zagrebu in jih je potres močno poškodoval. Material je terracotta najboljše vrste; poslikane so ali vsaj črno prevlečene.

Od spodaj navzgor.

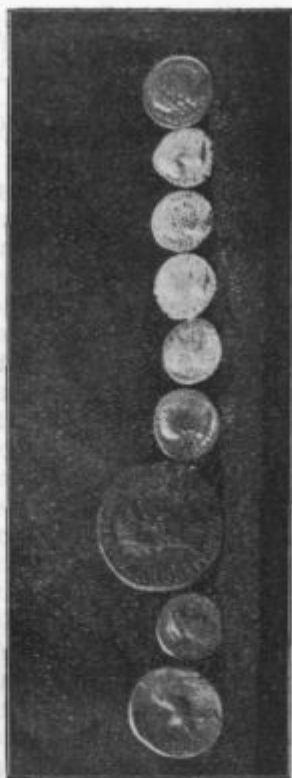
I. polica: oinochoije, zajemalke (3); kylix, zdelici kot čaši v starejši obliki (2).

II. polica: kylix, zdelice kot čaše v mlajši obliki (8); karthesion, daritvena; rósoda (1).

III. polica: aryballos, vrč za dišeče olje (1); zdela za žensko lepoticje (1); pyxis, posodici za drobne predmete in denar (2); lacrimariji, solznice (5).

IV. polica: lekythos, posode z ozkim vratom, ki so se rabile za shranjevanje dišav (4).

(Razen arheoloških zbirk se nahajajo v zgodovinskem delu muzeja še srednjeveški in novoveški predmeti. Največje važnosti so listine (okrožnega urada, izza dobe Marije Terezije, mestne listine, zlasti zapisniki občinskega sveta od 1720 do 1840, novejši urbariji itd.) ter novci (najdba na Jungerti, v Sevnici itd.). Vsi predmeti so le deloma izloženi. V prirodoepisnem oddelku so na prvem mestu rudnine, hribine, terciarna favna in flora celjske okolice.

29. Keltski in rimski novci.

RIMSKI SPOMENIKI V MESTU IN BLIŽNJI OKOLICI.

Na jugovzhodnem (takozvanem «Vodnem») obzidnem stolpu:

166. Odlomek arhitektonskega okrasa s progo, ki je kombinacija akantovih listov in palmete ter odlomek nagrobnega spomenika, čigar napisna polja obdajata ob straneh dva špirilasta korintska stebriča, zgoraj pa proga, sestojeca iz bršljanove vitice. V trikotnem zatrepu je Meduzina glava med dvema ptičema in v stranskih trikotnikih na vrhu sta delfina. Napis kaže, da velja *Marku Vibiju Dioscoru*, (njegovi ženi), osemdesetletni *Juliji Concordiji*, in neki *T. . . ae . . .*. Nastal okrog l. 100. — Edino to se je do danes ohranilo na stolpu, ki ga je Seidl v svojem času imenoval «arheološki zemljevid»; bilo je tedaj na njem kar sedem napisnih kamenov.

Na Slomškovem trgu.

167. Ob presbiteriju kapelice mestne sirotišnice tik pri tleh levja glava, katere obrisi se komaj spoznajo, nad glavnim vhodom v kapelanijo lepo ohranjen in dobro izdelan lev, istotam tik ob levi strani vhoda del kamenitega sedeža, in sicer nosilec sedala, z v levje telo spremenjenim prednjim robom, in v severni steni župne cerkve pobeljena, precej sirovo izdelana ženska glava poznorimskega postanka.

Na Glavnem trgu.

168. Na pročelju hiše št. 11, kjer je sedaj lekarna «Pri Mariji pomagaj», je v višini prvega nad-

stropja na desni strani vzdani nagrobnik, ki ga je Marcellinus (suženj ali osvobojenec Avitov) za živa postavil sebi, svoji ženi Aureliji Bassini in hčeri Aureliji Potentini. — *Marcellinu[s] Aviti v(ivus) f(ecit) sibi et suis Aur(eliae) Bassin(a)e con(iugi) car(issimae) o(bitae) an(norum) LXXX Aur(eliae) Potentin(a)e fil(iae) car(issimae) o(bitae) an(norum) XXX.* — Nad napisom se nahaja doprsje moža, žene in hčere. Iz 3. stoletja. C III 5256.

169. V desnem voglu iste hiše je vzdani velik in masiven votivni kamen z daritvenim vrčem ob boku; napis je zdaj skoraj čisto zazidan, ali iz prejšnjih zapiskov je znan. Kamen je postavil (*aram cum scriptura dono dedit*) Juppiterju. Najboljšemu, Največjemu (*Jovi Optimo Maximo*), in njegovim častilcem (*et cultoribus eius*) (duhovnik) *C. Rufius*. Nato slede v napisu člani bratovščine Juppiterjevih častilcev: *Sentonius Spectatus*, *Petronius Marcus*, *Mamilius Respectimus*, *Antonius Saturnini* (suženj ali osvobojenec), *Helvius Justus*, *Turravius Castor*, *Aurelius Ciantullo ?*, *Boto Noni* (suženj ali osvobojenec), *Verus Saturnini* (suženj ali osvobojenec), *Sentonius Albucius*, *Pompeius Surus*, *Publicius Callistus*, *Mamilius Cresces*, *Petronius Celer*, *Rufius Herma*, *Claudius Maximus*, *Restatus Saturnini* (suženj ali osvobojenec), *Jantullus Orgetei* (suženj ali osvobojenec), *Maximilianus Severi* (suženj ali osvobojenec). Med navedenimi osebami jih je nekaj s keltskimi imeni: *Tarravius . . .*, *Ciantullo ?*, *Boto Noni*, *Jantullus Orgetei*. Kamen je iz I. stoletja po Kr. C III 5191.

170. Na južni strani dvorišča hiše št. 16 (na Glavnem trgu) je vzdani med 1534 in 1550 v strugi Savinje najden votivni kamen: *Marti Herculi*

Victoriae Noreiae. Martu Herculu, Victoriji in Noreji. C III 5193.

Na „Vratih z antikami“ in ob njih (sl. 30).

Vrata se nahajajo v Gosposki ulici 16. Dvorišče hiše s to številko je poprej neposredno prehajalo v ozko Zagato. Pred sto leti je pa tedanji lastnik profesor Küttel dal zgraditi vmes visoka vrata, kamor so se vzdale nekatere antike. Odtod ime.

171. Na vzhodni steni dvorišča je že izza 16. stoletja vzidan nagrobnik. Napis pravi, da ga je postavila Flavia Valerija svojemu možu Aureliju Adiutorju, Afrikancu in trgovcu. — *Fla(via) Valer(ia) Aur(elia) Adiutori civi Afro negot(iatori) o(bito) an(norum) XXXV con(iugi) c(arissimo) titulum posuit.* Že v 16. stoletju (za Appiana) je bil kamen na tem mestu.

172. Na notranji strani vrat je vzidan nagrobnik triindvajsetletnemu legionarju. Napis slovi: *D(iis) M(anibus) Aur(elio) Justino militi leg(ionis) II Italic(ae) o(bito) in exp(editione) Daccisca an(norum) XXIII Aur(elius) Verinus vet(eranus) et Mess(ia) Quartina parentes fecerunt.* — Spomenik so torej postavili roditelji, veteran Aurelius Verinus in žena Messia Quartina, svojemu triindvajsetletnemu sinu Aureliju Justinu, vojaku II. italske legije, ki je padel na pohodu proti Dakom. To se je zgodilo najbrž l. 237.; poprej se ni moglo, kajti II. italsko legijo je ustanovil šele Marcus Aurelius. Nad napisom vidimo mladega vojaka, upodobljenega v ploskem reliefu. Gologlav je in odet s tuniko, preko levega ramena mu visi vojaški plašč (*sagum*). Z levico drži meč, na katerega polaga stegnjena dva prsta desnice. Za njim je na levi ščit, čigar notranja stran je vidna, na desni pa kopje

30. Vrata z antikami.

(*pilum*). Napis je znan že iz 18. stoletja (Duellius), najdišče pa ni ugotovljeno. C III 5248.

173. Ob prehodu skozi vrata z antikami na levi strani rogato vodno božanstvo (Savinje?), slično tistemu v muzeju, ali manj dovršeno in deloma pokvarjeno.

Na zunanji strani Vrat z antikami:

Na desni zgoraj:

174. Relief: Amor in Psyche. Psychina krila odlomljena.

Na desni spodaj:

175. Nagrobnik z vokvirjenim napisnim poljem, z Meduzino glavo v zatrepu in delfinoma v sklepnih trikotnikih. Napis: *Atiougus Ittonis lib(ertus) an(norum) C et Boniata con(iunx) LX Saturnius f(iilius) Itton(is) lib(ertus)? Genialis Ittoli a(nnorum) L Finita Ittoli a(nnorum) XL Saturnina Saturn...*
— Postavljen vsej rodbini: stoletnemu Atiogu, osvobodjencu Ittonovemu, in njegovi šestdesetletni ženi Boniati, sinu Saturninu, tudi Ittonovemu osvobodjencu, potem Genialiji in Finiti, Ittolijevima osvobojenkama (sužnjama) in Saturnini Saturn... Nagrobnik je iz I. ali II. stoletja. Imena starejših oseb so vsa keltska (*Atiougus, Itto, Boniata, Ittolus*). C III 5242.

Na levi zgoraj:

176. Relief: Dva proti desni korakajoča moža tipične nizke in čokate rimske postave. Gologlava, prvi je oblečen v tuniko in ogrnjen s toga, preko desnega ramena drži dolgo palico, drugi je v tuniki z rokavoma, do kolen segajoči.

Na levi spodaj:

177. Votivni spomenik, ki ga je leta 1804. odkril neki kmet na vrhu Vipote, ga spravil potem domov in obdal z ograjo. Pri njem ga je l. 1815. našel profesor Zupančič. — Napis: [I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Po(e(nino))] G(aius) Bellicius Ingenuus duovir Cl(audiae) Cel(eiae) et Aurelia con(i)unx pro salute sua suorumque omnium. — Za svojo in vseh svojcev blaginjo sta ga Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, Penincu, postavila Gaius Bellicius Ingenuus, duovir Claudije Celeje, in žena Aurelija. — Ime Poeninus je dobil Juppiter po Peninskih Alpah na ta način, da je prešlo nanj češčenje nekega tamkajšnjega lokalnega boga.

178. Nad sredino vrat: orjaška glava, predstavljajoča mladostno božanstvo Appolonovo (?).

179. V Ipavčevi ulici na zunanji strani hiše št. 9 vzdan odlomek votivnega kamena, ki ga je na svoje stroške Fortuni postavil Caius Vettius (de sua pecu(nia) faciend(um) cu(ravit) C(aius)... [Vet]tiu(s)?). C III 5156.

180. Na dvorišču Narodnega doma lepo in dobro ohranjeno oglavje nagrobnika: med delfinoma Meduzina glava, med psoma proti levi bežeč zajec in napis D(iis) M(anibus).

181. Na Ljubljanski cesti na dvorišču hiše št. 6 odlomek nagrobnika, ki ga je Secundus, Marcellov sin, za živa postavil (Secundus Marcelli f(ilius) v(ivus) f(ecit)) nekemu dvainpetdesetletnemu možu. C III 5270.

Na severni steni cerkve sv. Maksimilijana:

182. Arhitektonski okrasek: slop, okrašen na ozki strani z eno, na široki z dvema bršljanovima progama in z dvema korintskima glavicama.

183. Nagrobnik z napisom: *D(iis) M(anibus) Aur(elio) Saturnino vet(erano) o(bit)o an(norum) XLV et Aur(eliae) Secundin(a)e con(iūgi) o(bitae) an(norum) XXXV et Aur(elio) Secundino fra(tri) o(bit)o an(norum) VII Decimia Quaeta Ania Aur(elius) Crescentius parentibus carissimis.* — Decimia Quaeta Avia in Aurelius Crescentius sta ga postavila srčno ljubljenim staršem, veteranu Aureliju Saturninu, umrlemu v starosti 45 let, Aureliji Secundini, umrli v starosti 35 let, in umrlemu sedemletnemu bratu. — V zatrepu krilata Meduzina glava, v gornjih voglih po en delfin. Na tem mestu že v začetku 16. stoletja. C III 5219.

184. Nagrobnik rodbine Cupitianus. Razdeljen v tri polja. Na podstavku dva delfina, z glavama spodaj. Nad napisnim poljem bršljanova proga, nad njo v vdolbini tri osebe. Na desni je mož, ki drži v levici svitek, znamenje civilnega uslužbenca, na katerega polaga prve tri prste desnice (prisega?), druga dva pa ima skrčena. Na levo sta dve ženi, prva ima v levici posodo s kadilom, v desnici granatno jabolko (simbol zakona), druga pa v levici koraljo in v desnici jabolko. Napis: *D(iis) M(anibus) Cup(itius) Cupitianus o(bitus) an(norum) LX et B(a)ebia Maximina (coniux) o(bita) an(norum) L Fla(vius) Decoratianus b(eneficiarius) et Cup(itia) Juliana coniux vi(vi) pcr(entibus) car(issimis) fa(cieundum) cur(averunt).* C III 5221.

185. Nagrobnik rodbine Secundianov. Nad napisnim poljem arhitrav z bršljanovo progo in nad njim vdolbina z doprsji treh oseb. Desna je Aurelius Secundinus, ki drži v levici svitek, na katerega polaga prve tri prste desnice, druga dva pa ima skrčena. Leva oseba je njegova žena, ki

ima rožo v desnici. Med obema je sedemletni sinček z odprto knjigo v desnici in pisalom v levici. Napis: *D(iis) M(anibus). Aurelius Secundianus et Aur(elia) Valentina con(iux) vivi fec(erunt) sibi et Aur(elius) Secundianus fil(ius) o(bitus) an(norum) VI. Crudeles parentes facere cur(averunt).* — Užaloščena roditelja Aurelius Sekundianus in Aurelia Valentina postavila svojemu sedemletnemu sinčku Aureliju Secundianu in sebi. Že v 16. stoletju na istem mestu. C III 5246.

Tudi v notranjosti cerkve je pri velikih vratih vzidan majhen arhitektonski okrask, prav tako v bližnji kapelici obglavljenja sv. Maksimilijana.

186. Pod stolpom cerkve sv. Miklavža je že izza 16. stoletja vzidan votivni spomenik, čigar napis je močno pokvarjen. Postavil ga je Jupiterju, Najboljšemu, Največjemu, Calcinus Tertianus, rodom iz mesta Condate v Britaniji, bivši prvi centurio (primus pilus) in poznejši vojaški tribun XX. legije, s svojo ženo Patronijo Tertijo zase ter za otroke, in sicer vsled zaobljube. *J(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(aius) Calcin[ius] Condate) p(rimus) p(ilus) tr(ib. . . mil) leg(ionis) XX. V(aleriae) V(icticis) c[um] Petronia Tert[ia] uxore [prō] se et filiis vot(um) [solv(it)].* Petronia Tertia je bila najbrž Celjanka, ker je, po čestih napisih sodeč, živela tu rodbina Petronijevcev. C III 5184.

187. Istotam je poleg vrat na obeh straneh vzidan po en venčni kamen, sličen tistim s stavbišča Narodnega doma, samo manjši.

188. Na zatrepu četrte kapele na Kalvariji je vzidana nagrobna plošča, ki jo je žena Tertia za živa postavila svojemu sedemdesetletnemu možu Mattiju Ursulu in triindvajsetletnemu sinu Ursinu (*Mattio Ursulo an(norum) LXX et Ursino f(ilio)*

31. Korintško oglavje.

an(norum) XXIII Tertia con(iux) viva fec(it)).
C III 5243.

Na bivšem «Hrvatskem» mlinu, sedanji Majdičevi tovarni na Spodnji Hudinji:

189. Votivni kamen, posvečen sinu Constantina Velikega, Flaviju Claudiju Constantinu. Čita se: [*D(omino) n(ostr)o Fl(avio) Cl(audio) Constantino nobilis[simo] [Caes(ar)i filio d(omini) n(ostr)i] Constantini Maximi victoriosissimi semper Aug(usti) nepoti M(arc)i Aurelii Maximiani et Fl(avii) Constanti Divorum et Divi Claudii abnepoti Norici Mediterranei devoti numini maiestatique eorum.* — Gospodu našemu Flaviju Claudiju Constantinu, najplemenitejšemu Caesarju, sinu našega gospoda

Constantina Velikega in vedno zmagovitega Augusta, vnuku Marca Aurelija, Maximiana in Flavija Constantija ter pravnuka božanstvenega Claudija darovali Sredozemski Noričani iz vdanosti Njegovemu Božanstvu in Veličanstvu Iz početka 4. stoletja. C III 5207.

190. *Ob vходу v Lemaićevo vilo v Aškerčevi ulici* (nasproti nekdanji cerkvi sv. Andreja): korintsko oglavje,

odlomek oglavja in vojaški relief, najdeni l. 1927. pri gradnji vile. Oglavje (sl. 31) ima kot redko posebnost moško glavo med dvema izmed štirih volut. Lepo delo in fini stil pričata o visoki starosti (konec 1. ali začetek 2. stoletja). Relief (sl. 32) prikazuje nago vojaško postavo, ki drži v levici kopje, v desnici pa ima neki predmet (čelado?), dočim ji ščit sloni ob desni nogi. Ker se nahaja na desni bočni strani okraskov (proga) in ker sta zgoraj vidni dve vdolbini, je gotovo, da je bil

32. Vojaški relief.

relief pritrjen v kakem voglu. Mogoče je del vojaškega nagrobnega spomenika.

Opomba. V starejših delih se pripisuje rimsko-krščansko poreklo napisu, vzdanemu na dvorišču hiše št. 3 v Gosposki ulici. Pravi se v njem, da tu počiva neki Maximus (*haec iacit quandam Maximus*).

DRUGAM ZANESENI CELEJANSKI NAPISI.

V Gradcu (Joanneum).

191. Na kvadratni bazi se nahajajoč napis: *Victor Fator*. Postavljen nekemu zmagovitemu cesarju in najden na domnevanem foru ob Kralja Petra cesti. C III 5210.

Opomba. V Joanneju se nahaja tudi bronast kipec sedeče in okronane osebe, po Knablu boginje Celeje, po W. Schmidu boga Helija (solnčnega božanstva). Lepo delo, najdeno pri Marijini (nekdaj minoritski) cerkvi. Tam je tudi nekaj keltskih novcev z Lemberga pri Dobrni.

Na Dunaju.

192. Neptunu Augustu posvečeno; postavili Celejani na javne stroške (*Celeiani publice*). Nekdaj v zunanji steni pri kapucinih; Garellius (med 1733—1739) poslal na Dunaj. V stopnišču Narodne knjižnice. C III 5197.

193. Cesarju Vespasianu (*imp. Vespasiano Caesari*). Iz leta 79. Najden v Savinji. Garellius poslal na Dunaj. V stopnišču Narodne knjižnice. C III 5201.

194. Cesarju Nervi (*imp. Divi Ner. f. Nervae Traian(i)*) postavil *Grupius Moderatus Junianus Juncinus*. Nekdaj v zunanji steni pri kapucinih. Garellius poslal na Dunaj. V stopnišču Narodne knjižnice. C III 5022.

195. *Titu Variju Clementu, T sinu, rodom iz Claudije Celeje (Claudia Cel(eia)), cesarskemu prokuratorju provinc Retije, Mauretanije Caesarensis, Lusitanije, Cilicije, poveljniku dvojnega oddelka Britancev (praef(ectus) al(ae) Britannicae Miliar(iae)), poveljniku pomožnih čet, poslanih na ekspedicijo v Tingitansko Mavretanijo (praef(ectus) auxiliorum tempore expeditionis in Tingitaniam missorum), poveljniku II konjeniškega oddelka Pannoncev (praef(ectus) eq(uitum) al(ae) II. Pannoniorum), tribun XXX. legije (Ulp(iae)), poveljniku II. kohorte macedonskih Galcev (praef(ectus) coh(ortis) II. Gallorum Macedon(iae)). Postavila Valerius Urbanus in Lucinius Secundinus, dekuriona vojnih oddelkov Mauretanije Caesarensis (decuriones alar(ium) provinc(iae) Mauretaniae Caesarensis). Že v 16. stoletju v dolnjem gradu. Zdaj v stopnišču Narodne knjižnice. C III 5211.*

196. Sličen napis, ki so ga Titu Variju Clementu postavili v Retiji bivajoči rimski državljani iz Italije in drugih provinc (*Cives Romani ex Italia et aliis provinciis in Raetia consistentes*). Najden okrog leta 1553. pred severnimi (Graškimi) mestnimi vrati. Zdaj poleg prejšnjega. C III 5212.

Sličen napis, ali razširjen z naslovom *procurator Germaniae Superioris in Germaniae Inferioris* je bil najden na Lipniškem polju pri Gradcu. Postavilo ga je mesto Trier najboljšemu predsedniku (*civitas Treverorum praesidi optimo*). Z njim so bili baje najdeni tudi telesni ostanki Tita Varija Clementa. Na vrtnem hodniku Narodne knjižnice. V graškem muzeju posnetek. C III 5215.

Prav tako je bil najden napis temu Celjanu tudi v Metz (postavili so ga meščani *Augustae Treverorum* — Trierja) in drugi nekje v Panoniji (postavili rimski državljani iz Italije in drugih provinc, bivajoči v Panoniji).

Zelo zanimiv je napis, najden leta 1866. v nekdanji *Lambesi* v Mavretaniji. Izklesan je na trivoglatem stebru

in v številnih verzih pripoveduje o pogrešeni gradnji vodovodnega prodora za mesto *Saldae*, ki ga je po naročilu Tita Valerija Clementa, cesarskega prokuratorja, srečno dovršil *librator* (inženir) *Nonius Datus*. Ta mož je napis tudi sestavil.

197. *Pompeius Agilis* za živa postavil sebi, ženi *Pompeji Primigeniji*, hčerama *Pompeji Spectati* in *Curiji*, *Sextiji Seputi* in sinu *Vitaliju*. Nekdaj nad pokopališkimi vrati pri sv. Danielu, zdaj v stopnišču Narodne knjižnice. C III 5261.

198. *Atilius Secundus* staršem, C. *Atiliju Secundianu*, edilu celejanskemu, in *Veponiji Bellicini*, ter *Calu* . . . *Tutorini*, prečednostni ženi. V 16. stoletju nad Ljubljanskimi vrati. V stopnišču Narodne knjižnice. C III 5225.

IZGUBLJENI NAPISI.

Z votivnih spomenikov.

1. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, Gromovniku (*fulmina(tor)*), vsem bogovom in boginjam je v svoje in svojih zdravje postavil spomenik *T. Mattius*. Za Seidla je bil vzidan na dvorišču neke hiše Pred grofijo.

2. Božanstveni Celeji (*Celeiae Aug(ustae)*) je drage volje in pristojno izpolnil zaobljubo *P. Aelius Verinus*, konzularni beneficiarij. V 18. stoletju je bil pri vhodu v župnišče. C III 5154.

3. Kamen z upodobitvijo Mercurija; s črno marmornato kroglo vred je bil najden v 18. stoletju na nekem vrtu v bližini izliva Voglajne. Napis pravi, da ga je postavil božanstvenemu Mercuriju (*Mercurio Aug(usto)*) duhovnik *Julius Lucifer*. C III 5196.

Nato sledijo imena članov bratovščine: *Viator Cetul-i*, *Avitus Magn-i*, *Spectatus Sext-i*, *Secundinus*

Secund-i, Finitus Magn-i, Crescens Nertomari, Maximus Quint-i, Calvinus Martialis, Aemilius Spectatu-s, Avitus Secund-i, Maximus Viatoris, Maximus Tert-i, Julius Secund-i, Aemilius Firmus, Cassius Senilis, Secundin. Maxim-i, Presens Respect-i, Saturnin. Viatoris.

4. Božanstvenemu geniju (*Genio Aug(usto)*) in domačim bogovom (*et laribus*) sta postavila spomenik *P. Ursinus* in *Cassia Censoria*. V 16. stoletju pri sv. Uršuli. C III 5158.

5. Velikim bogovom (*Diis Mag(nis)*) je posvetil spomenik *Statius Saturninus*, Titov sin, iz zaobljube *C. Statija Seiana*. V 16. stoletju se je nahajal v (minoritskem) samostanu (?).

6. Odlomek napisa, posvečenega vsem bogovom in boginjam, je videl Zupančič pri kmetu na Vipoti. C III 5190.

Napis na majhnem stebrovem podnožju: *Vir-tuti* (Kreposti). C III 5198.

7. Odlomek napisa razjarjenim bogovom (*Diis Iratis*) (?).

8. Odlomek spomenika, ki so ga meščani postavili na svoje stroške (*oppida(ni) de sua pecu(nia) faciund(um) cu(raverunt)*). V prvi polovici 19. stoletja je bil vzidan na Glavnem trgu. C III 5156.

9. Odlomek, s katerim sta izpolnila svojo zaobljubo *Quintus Rufius. Tatija Cana*, suženj ali osvobojenec, in *Quintus Rufius Hiero*. Najden leta 1845. pri gradnji železnice ob Savinji na Bregu. C III 5199.

S spomenikov znamenitim osebam.

10. Cesarju *Nervi (imp(eratori) Divi Nervae f. Nervae Traiano)*. V 16. stoletju vzidan v cerkvi sv. Maksimilijana. C III 5203.

11. Cesarju Marcu Aureliju (*imp(eratori) Caes(ari) M(arco) Aurelio*) (?). V 16. stoletju v hiši nekega čevljarja. C III 5205.

12. Cesarju Constantinu postavil *Martianus, praeses Sredozemskega Norika (D(omino) n(ostro) Fl(avio) Constantino Clementissimo atq(ue) Vict(oriosissimo) Aug(usto) Martianus v(ivus) p(osuit) praeses provinc(iae) Norici Mediter(ranei) D(ivo) nu(mini) m(aiestatique) eius*). V 16. stoletju na hodniku minoritskega samostana. C III 5209.

13. Constantinu, sinu cesarja Constantina *D(omino) n(ostro) Fl(avio) [J]u[l(io)] Constantio [nob(ilissimo)] [C]a[es(ari)] filio d(omini) n(ostri) Constantini Maximi*). Leta 1840. izkopan pri gradnji kleti v Prešernovi ulici, v bližini tedanje pošte. C III 5208.

14. Trije odlomki (menda) istega napisa Titu Variju Clementu. V 16. stoletju (po Laziju) eden v občinski hiši (tedaj še na Glavnem trgu) in dva na »Vodnem« stolpu (»in propugnaculo«). C III 5213 in 5214.

15. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, postavil *Surus*, beneficiarij *Memmija Apollinarija*, cesarskega prokuratorja. Najden leta 1863. na domnevanem foru ob Kralja Petra cesti, kjer je propadel. C III 5179.

16. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu postavil *Lucilius Finitus*, beneficiarij *Flavija Titiana*, cesarskega prokuratorja. Najden kakor predidoči. C III 5279.

17. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, postavil *Lucius Messius Frontinus*, beneficiarij *Gaja Censorja Nigra*, cesarskega prokuratorja. Najden l. 1859. tam kakor predidoči. C III 5174.

18. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, *Marcus Ulpius Crescens*, beneficiarij *Gaja Censorja Nigra*, cesarskega prokuratorja. Kakor predidoči. C III 5181.

19. Juppiterju, Najboljšemu, Največjemu, *Jaconius Prinaus*, beneficiarij *Plauta Caesiana*, cesarskega prokuratorja. Najden leta 1863. tam kakor predidoči. C III 5165.

20. *Enniji Veri*, *Marcovi* hčeri, je po sklepu dekurionov na javne stroške postavil spomenik *Masculus*, in sicer radi njene izredne čednosti (*ob singularem eius pudicitiam*). V 16. stoletju na «Vodnem» stolpu («in propugnaculo»). C III 5229.

Z nagrobnih spomenikov.

21. *Antonius* iz Ogleja (iz okrožja Velina) ter *Antonius Respectus* postavila svojemu najboljšemu prijatelju. V 16. stoletju na «Vodnem» stolpu. C III 5217.

22. *C. Vedius P. f. Vaten* . . . V 16. stoletju na «Vodnem» stolpu. C III 5276.

23. Nagrobnik s pokvarjenim napisom in keltskim imenom *O. Diastulli*. V 16. stoletju na «Vodnem» stolpu. C III 5250.

Prepotrpežljivi materi *Gaviji Viruni* (*Gaviae P. f. Virunae*) postavila *L. Dindius Respectus*, vojak XIII. podvojene legije (*XIII. Geminae*), in *P. Dindius Speratus*, vojak oddelka za kopanje jarkov in gradnjo utrdb (*specinorum august(alium)*). Okrog 1680 najden v Savinji. C III 5223.

24. *Antoniju Torquatu Secundinu*. S sarkofaga, najdenega v Savinji (že v 16. stoletju?). C III 5239.

25. *C. Atiliju Secundinu*. S sarkofaga, najdenega v Savinji (in znanega že v 16. stoletju). C III 5241.

26. *Campanus*, sin *Atebodua Atebodui f(ilius)*), ga je postavil sebi, svoji ženi *Quarti* in svojim. V gornjem delu je bilo reliefno doprsje moža in žene. Najden v Savinji ali blizu nje; pred 100 leti se je nahajal v neki kapeli, stoječi ob cesti proti Laškemu, pol ure od mosta. Ko so kapelo podrli, je prišel v stari magistrat. C III 5247.

27. *Aelija Candida* ga je postavila sebi, svojemu zelo pobožnemu možu *Pompeju Fortunatu* in materi *Epiceti*. Najden pred 100 leti v Savinji blizu kapucinskega mosta; shranjevan v starem magistratu. Z doprsjem obeh zakoncev. C III 5263.

28. *C. Rufius Apolastus* in *Julia Successa* za živa postavila sebi; tu je pokopana tudi *Julia Firmina*. V 16. stoletju pri špitalu sv. Elizabete (tedaj še «apud domum ludi literarii» — pri šoli.) C III 5268.

29. *Maricci*, *Atmerijevi* postavil *C. Cassius*, meščan in dedič. V 1. stoletju na župnišču (ali v gradu?). C III 5357.

30. *Carmaeju Finitu*, *Sorniji Secundini* ter *T. Carmaeju Avitu* dala postaviti hči *Sornia Maxima*. V 16. stoletju na pokopališkem zidu pri župni cerkvi sv. Daniela. C III 5248.

31. Nagrobnik *Q. Publicija Luciferja*, žene *Cominije* in sina *Cominija Maxima*. V 16. stoletju na pokopališkem zidu pri župni cerkvi sv. Daniela. C III 5264.

32. Osem odlomkov nagrobnika, čigar napis se ne da več sestaviti. Najdeni l. 1851. pod prižnico župne cerkve sv. Daniela.

33. Dva odlomka nagrobnika: eden najden l. 1850. pri povečanju gimnazijskega poslopja, drugi tedaj vzdan v Glančnikovo hišo na Glavnem trgu. Napis nesestavljen: *Ei . . . lianae*.

34. *Respectus* (suženj ali osvobojenec) *Varija Luciferja* postavil sebi, svoji ženi *Fortunati* in svojima hčerama *Respecti* in *Ursini*. V 16. stoletju nad vrati doljnega gradu. C III 5267.

35. *Claudiji Secundi*, *Corneliju Felixu*, še živim (svojcem) in sebi postavil *Cupitus*, Celjan (*Celeian(us)*). Z upodobitvijo smrtnega genija s spuščeno bakljo. Pred 100 leti najden pri razširjenju vojašnice Kralja Petra. Kmalu izginil. C III 5228.

36. *Seccius Secundinus*, veteran II. italske legije, in *Peteiula Severia*, njegova žena, postavila za živa hčeri *Secciji Secundini*, vnukoma *Mariju Maximu* in *Secundu* ter *Juliju Apriciju*, sinu in legionarju. V 16. stoletju nad notranjimi vrati gradu (doljnega).

37. *Secundius* (Secundov suženj, osvobojenec) in *Atia Ursula* za živa postavila sebi in sinu *Secundu*. V 16. stoletju pri mestnih vratih poleg gradu. C III 5271.

38. *Sabina Quartova* za živa postavila sebi, prepobožnemu sinu *Sabinu* in hčeri *Postumiji Litogeni*. V 16. stoletju v stolpu poleg »gornjih«
vrat. C III 5262.

39. *Secundus*, *Magimarov* sin, za živa postavil sebi . . . , svojim staršem *Magimarju Auctomarjevemu* (sužnju ali osvobojencu) in *Curiti Ataevortovi* (hčeri) ter umrlemu vnuku. V 16. stoletju v minoritskem samostanu.

40. *Julius Victorius Quadratus*, sin *Victorja Quadrata* in Julije *Veranille* (*Julies Veranilles*) tu počiva (*hic positus*). V 16. stoletju v hiši Jurija Pergerja.

41. Svojemu osvobojencu *Corneliju Sennu* iz svojega preskrbel patron *Marcus* (*patronus de suo*

faciendum curavit). Početkom 17. stoletja v Sartorijevi gostilni.

42. *T. . . . Maximu*, duoviru, *Julija Maximina*, *Ti. . .* hči. Početkom 17. stoletja pri vodnjaku („*in puteo*“). C III 5233.

43. *F. Vibius Atrectus* za živa postavil sebi, *Corneliji Valentini*, soprogi, in *Secundini*, hčeri. V 17. stoletju v cerkvi poleg studenca («*in templo iuxta fontem*»).

44. *L. Braetu*, sinu *Publilijevemu*, rojenemu v Veroni, veteranu VIII. legije (*vet. leg. VIII. Aug.*), postavila *Magonija Verulova*. V 18. stoletju v pročelju kapele sv. Andreja («*in fronte sacelli s. Adreae*»). Legio VIII. v Panoniji od Augusta do Nerona, potem v Italiji in izza Galbe v Meziji. C III 5222.

45. Nagrobnik . . . *C. Junija, Nicandrovega* sina, *Mattije* (?) *Verianae* in *C. Junija Isaeja*, veterana (*ex dec. alae I. coh. Contariorum*), in *Praepodisiae*. Nekdaj v dolnjem gradu. C III 5224.

46. *Respectus . . .* in *Postumius Provincialis*, osvobojenec (*P. l.*), za živa postavila sebi in staršem *Domesticu* in *Jonici*. V 18. stoletju pri sv. Maksimilijanu. C III 5266

47. *D. Castritiju Veru Antoniju*, dekurionu celejanskemu (*dec. Cl. Cel.*) in sebi za živa postavila mati *Julia Vera*, *Q. . .* hči. C III 5226.

48. *Septimius, T. Varija Sirca* suženj (*T. Var. Syrionis ser.*), za živa postavil sebi in prepobožni ženi *Quinti*. Izkopan leta 1898. v Miklošičevi ulici. C III 14368.⁶

49. *C. Juniju Venustu*, presvetemu očetu, žena *Troisia Succesa*, *C. Juniju Potentu M. Pompeius*.

50. Materi *Aureliji Claudiji* in bratu *Aureliju Serenianu* postavil *Aurelius Gaudentius*, sin *Aelija*

Graeca. V 16. stoletju najden na polju zunaj mesta. C III 2244.

51. . . . *Pelicianov* sin, za živa postavil sebi, *Statiji Cervi*, predobri soprogi, in *Tertulijani*, hčeri. Plošča z izvotljeno doljno ploskvo; najdena leta 1846 pri »Hrvatskem« mlinu. C III 5271.

52. *C. Duronius Martialis* za živa postavil sebi, ženi *Proculi Procli* in sinu *C. Duroniju Ursinu*. Znan izza 16. stoletja.

53. *Octaviji Succesi Ingenuus* . . . V 16. stoletju v hiši Daniela Rotha poleg cerkve. C III 5258.

54. Prepobožnim otrokom *C. Corneliju Lucullu*, *Corneliji Tertulijani* in *Corneliju Proculu Cornelius Firmus* in *Volsaria Paula*. V 16. stoletju na neki hiši.

55. *Sex. Publicius Fronto*, *Batro Celeianus* (Celejan) in *Servatus Celeianus* so tu pokopani (*hic s(iti) sunt*). V 16. stoletju pred vrati neke hiše. C III 5235

56. *Magena Macemarjeva* za živa sebi in *Primuli*, hčeri *Primovi*. Z upodobljenim vojakom. V 16. stoletju v zidu neke hiše na (Glavnem) trgu. C III 5255.

57. . . . *Candidus* . . . *Tertianus* (iz mesta Condate na Angleškem?), tribun XX legije, žena *Petronia Tertia* in . . .

58. *P. Petronius Vel(inus?)*, *P* . . . , sin, sebi, ženi *Atil(iji?) Migeliji*, sinu *P. Petroniju Severu* in hčeri *Petroniji* Najdeno v dolnjem gradu. C III 5259.

59. *Petronia Maximilla*, *P*. hči, tu počiva (*hic quiescit*). *I. Petronius*, odlikovan z grobom na svetem mestu (*i(n) l(oco) r(e)ligioso s(epulchro) a(d-signatus)*). *Petronius* . . . *Petronius*. Iz pozne, morda že krščanske dobe. Prvič objavljen leta 1831. C III 5261.

60. Odlomek: *Dec(urio) Cl(audiae) Cel(eiae) Terentiu(s)* ... V 16. stoletju v hiši nekega čevljarja pri gradu. C III 5236.

61. Odlomek, izkopan leta 1869. v Prešernovi ulici 5: ... *ombam, parenti*. C III 5277.

62. Trije odlomki napisa s stavbišča Narodnega doma: ... *Adiutor* ...

63. Dva odlomka napisa s stavbišča Narodnega doma: postavila neka žena sebi in predragemu možu. C III 14368¹.

64. Napis z odlomka sarkofaga, najdenega na mestu starokrščanske bazilike (ob gradnji pošte): *Cassius Primianus*. C III 14368³.

65. Mozaični napisi starokrščanske bazilike. Najdeni ob gradnji pošte. C III 14368⁸⁻²⁰.

66. Odlomek, najden leta 1889. na levem bregu Savinje pri Kapucinskem mostu: ... *Achile (i?)* ...

67. *L. Liberalis* in *Curena Juliana*, (hči) *Q. Mara*, za živa postavila sebi, sinu *Crescentinu*, vnukinji *Juliani* in sinu *Salutariju*. V 16. stoletju pri Ljubljanskih vratih. C III 5254.

68. *Lucius Decius Januarius*, *Lucijev* sin, počiva na tem mestu (*l(oco) h(oc) s(itus) e(st)*). *Cassia*, *Viatorjeva* hči. C III 5249.

69. *Enniju Secundianu*, konjeniku VII. kohorte, *Enniju Apolloniju* in *Valeriji Maximilli*.

70. ... *Terenta Procula*, najboljšega očeta, duovira Claudije Celeje. C III 5237.

71. *Aurelius Justinus*, umrl star ... let. Postavila za živa sin *Justus* in žena *Respecta*. Znan že okrog 1500. C III 5245.

72. *Ti Exsoratuus Jannuariji Jannuarjevi* in *Atiliju Victorju*. Znan že okrog 1500. C III 5252.

73. *Respectus*, *Varija Luciferja* (suženj, osvobojenec), za živa postavil sebi, predragi ženi

Fortunati ter hčerama *Respecti* in *Ursini*. V 16. stoletju nad vrati dolnjega gradu. C III 5267.

74. *L. Trosius Propincus* in žena *Jantulla* za živa postavila sebi in sinu *Juveniju*. L. 1869. najden na vodnjaku neke hiše. C III 5274 a.

75. *T. Vedius Atressus* za živa postavil sebi, ženi *Corneliji P. L. Valentini* in hčeri *Secundini*. Nekdaj v «svetišču pri vodnjaku». C III 5275.

76. ... *Ursicina I. Boseicis, Maximina in Valentina*. Nekdaj ob pokopališkem zidu pri sv. Duhu. C III 5278

77. *M Blandiji Cn. Pompilus Justinus*, decurio in duovir Claudije Celeje vsled zaobljube. C III 5194.

(Poroča se še [Mucher, Seidl] o večjem številu manjših arheoloških predmetov, ki so se izgubili.)

LITERATURA.

- M. Abramić-A. Sovrè*, Poetovio, Ptuj 1925.
- M. J. Arneth*, Die neuesten archäologischen Funde in Cilli. Sitzungsberichte der Wiener Akademie XXXII. 1859., hist. phil. Classe.
- Alexander Conze*, Römische Bildwerke einheimischen Fundorts in Oesterreich III. Wien 1877.
- Karl Deschmann*, Die jüngst aufgefundenen Meilensteine aus Unter-Krain. Mitteilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung u. Erhaltung d. Kunst- und historischen Denkmäler. 1887.
- Andrej Fekonja*, O začetkih kristjanstva na slovenski zemlji. Letopis Matice Slovenske 1883 in 1884.
- Celje in okolica. Dom in Svet VII¹, 1895.
- Franz Ferk*, Vorläufige Mitteilungen über das römische Strassenwesen in Untersteiermark. Mitteilungen des historischen Vereines für Steiermark XLI. 1893.
- Andreas Gubo*, Geschichte der Stadt Cilli. Graz 1909.
- Über einen Mitthrasstein bei Cilli. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XXXVII. 1889.
- Alois Huber*, Geschichte der Einführung u. Verbreitung des Christentums in Südostdeutschland I. Salzburg 1875.
- Friedrich Kenner*, Beiträge zu einer Chronik der archäologischen Funde in der österr. Monarchie (1859 bis 1861). Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen XXIX. 1863.
- Über die römische Militärstadt in Celeja und die Procuratur von Noricum. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission f. Erf. u. Erh. der Kunst- u. historischen Denkmäler. 1864.
- Franč Kovačič*, Slovenska Štajerska in Prekmurje. Zgodovinski opis. 1926.
- Starokrščanski spomenik pri Sv. Pavlu ob Voljski nad Celjem. Časopis za zgodovino in narodopisje XX. 1925.
- Franč Kos*, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I. Ljubljana 1903.

- Richard Knabl*, Epigraphische Excurse. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark II (1851), III (1852), IV (1853), V (1854), VI (1853), VII (1856), VIII (1857), IX (1858), XIII (1862), XVIII (1866).
- Die Procuratores Augusti an den jüngst entdeckten Cillier Votivsteinen. Mitteilungen d. h. V. f. Steiermark V. 1854.
 - Neuester Fund römischer Inschriften in Cilli. Mitteilungen d. h. V. f. Steiermark IX. 1858.
 - Fund einer antiken weiblichen Bronzeplastik in sitzender Stellung aus Cilli. Mitteilungen d. h. V. f. Steiermark XII. 1861.
 - Standort der Wechselstation ad Medias nach dem Hierosolymitanischen Reisebuche. Mitteilungen d. h. V. f. Steiermark XVII. 1866.
 - Über das bestrittene und wirkliche Zeitalter, in welchem der Staatsmann Titus Varus Clemens gelebt hat. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XX. 1869.
 - Unedirte Römerinschrift. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XVI. 1865.
 - Der wahre Zug der röm. Militärstrasse von Cilli nach Pettau. Archiv f. österr. Geschichte 1861.
- W. Kubitschek*, Münzfunde in Prelasdorf. Jahrbuch f. Altertumskunde V. 1911.
- Franz Lorger*, Reste römischer Bauten nächst St. Marein bei Erlachstein. Jahrbuch f. Altertumskunde I. 1907.
- Neue römische Funde nächst St. Marein bei Erlachstein. Jahrbuch f. Altertumskunde III. 1909.
 - Vorläufiger Bericht über Ausgrabungen nächst Lottschitz bei Cilli. Jahreshefte d. österr. archäologischen Institutes XIX., XX. 1919.
- Fr. Lukman*, K nagrobnemu napisu škofa Gaudencija v St. Pavlu pri Preboldu. Časopis za zgodovino in narodopisje XXI. 1926.
- A. Luschin von Ebengreuth*, Neue Funde von Keltenmünzen aus Steiermark. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission f. Erf. u. Erh. der Kunst- u. hist. Denkmäler. 1906.
- Theodor Mommsen*, Corpus inscriptionum Latinarum III. in dodatki.
- Albert Muchar*, Geschichte der Steiermark. I. Graz 1844.

- E. Nowotny*, Neue norische Inschriften. Jahreshefte des österr. archäologischen Institutes V. 1902.
- Ignac Orožen*, Celska kronika. V Celi 1854.
- Zwei neu gefundene Römersteine aus Unter-Steiermark. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XXXI. 1880.
 - Neue aufgefundene Römersteine. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XXXVII. 1886.
- J. Pajek*, Ostanki dveh krščanskih bazilik rimske Celeje. Voditelj v bogoslovnih vedah II. 1899.
- Martin Perc*, Celeja antiqua et nova. Celje 1926.
- Friedrich Pichler*, Die römischen Grabschriften d. norisch-pannonischen Gebietes. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark XIX. 1871.
- E. Pratobevera*, Archäologische Beiträge. Mitteilungen d. hist. V. f. Steiermark. V. 1854.
- Emanuel Riedl*, Ein La Tène-Fund in Steiermark. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission f. Erf. u. Erh. d. Kunst- u. hist. Denkm. 1890. (o najdbi v Drešinji vasi).
- Überreste einer römischen Anlage im Boden der südlichen Steiermark. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission . . . 1891.
 - Reste einer alt-christlichen Basilica im Boden Celejas. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission. 1898.
 - Baureste der Claudia Celeja. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission . . . 1900 (izkopine na stavbišču Narodnega doma).
 - Römische Gebäudereste in Cilli. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission . . . 1904 (izkopine na stavbišču meščanske šole).
- Friedrich Rolle*, Geologische Untersuchungen in der Gegend zwischen Weitenstein u. Windischgratz, Cilli u. Oberburg. Jahrbuch d. k. k. geol. Reichsanstalt 1875.
- Walther Schmid*, Südsteiermark im Altertum v delu Südsteiermark. Graz 1925.
- Das karantanische Gräberfeld in Welischdorf bei Cilli. Blätter f. Geschichte u. Heimatkunde d. Alpenländer. IV. 1913.
- Robert Schneider*, Über eine bakchische Maske aus Cilli. Mitteilungen d. k. k. Central-Commission . . . 1885.
- Georg Schön*, Römische Inschriften in Cilli. 1894. Ponatis iz izvestja drž. gimnazije v Celju.

Georg Schön, Mosaikinschriften in Cilli. Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes in Wien, I., 1. zv., 1898.

- Kurze Fundnachrichten über eine altchristliche Basilika in Cilli. Programm des k. k. Staatsgymnasiums in Cilli. 1898.

Arnold Schober, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien. Sonderschriften d. österreichischen Institutes in Wien X, 1923.

Ferdinand Seidl, Kamniške ali Savinjske Alpe. Matica Slovenska. Ljubljana, 1907 in 1908.

Gabriel Seidl, Zur Geschichte der Stadt Cilli. Steiermärkische Zeitschrift II. 1844.

- Epigraphische Excurse. Monumente Celejana. Jahrbücher d. Literatur 102., 104., 108., 111., 115., 116. zv., 1843–1846.

— Beiträge zu einer Chronik der archäologischen Funde. Archiv f. Kunde österreichischer Geschichtsquellen, 9. zv., 1853.

— Beiträge zu einem Namensverzeichnis d. römischen Procuratoren in Noricum. Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften XIII., 1854., hist.-phil. Classe.

A. Stegenšek, Starokrščanski napis v muzeju Zgodovinskega društva v Mariboru. Voditelj v bogoslovnih vedah XII., 1909.

Steinbüchel, Alterthümer in der österreichischen Monarchie. Jahrbücher d. Literatur, 55. zv., 1831.

Theobald v. Zollikofer, Die geologischen Verhältnisse von Untersteiermark. Gegend nördlich der Sana und und Wolska. Jahrbuch der k. k. Reichsanstalt. 1859.

- Die geologischen Verhältnisse des südöstlichen Theiles von Untersteiermark. Jahrbuch d. k. k. geol. Reichsanstalt 1895.

Zweiter Thätigkeitsbericht des Musealvereines der Stadt Cilli 1889.

(Krajše notice v raznih letnikih časopisa Mitteilungen der k. k. Zentralkommission, mariborskega časopisa in drugod.)

KAZALO.

Geografsko-geološki uvod 5.

Zgodovinski del.

Prazgodovinska doba 9.

Rimska doba:

Osvojitev vzhodnoalpskega ozemlja 14 — Vloga Celeje v upravi Norika 14 — Uprava mesta in prebivalstvo 20
Češčenje bogov 28 — Krščanstvo 31 — Topografija 35
Zunanja slika mesta 45 — Upravno ozemlje celjskega municipija 53 — Celeja in rimske ceste 59 — Celeia in sodobni dogodki. Propad 61 — Preiskavanje Celeje 62.

Arheološki del.

Muzej:

Lapidarij 67 — Zbirke v II. nadstropju 100 — Rimski spomeniki v mestu in bližnji okolici 118 — Drugam zaneseni celej. napisi 128 — Izgubljeni napisi 130 — Literatura 140.